

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
A GOOD MANAGEMENT MODEL OF MONASTERY
IN CHAINAT PROVINCE

พระปลัดวรเมศวรรี นาควโร (ยิ้มกรุง)

ดุชนีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุชนีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

พระปลัดวรเมศวรรี นาควโร (ยิ้มกรุง)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Good Management Model of Monastery In Chainat Province

Phrapalad Woramet Nāgavaro (Yimkrung)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณูปนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณูปนิพนธ์

(พระปลัดตระพิน พุทธิสาโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักษิต)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)

กรรมการ

(พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์

พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระปลัดวรมศวรร นาควโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
ผู้วิจัย : พระปลัดวรเมศวร์ นาควโร (ยิ้มกรุง)
ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีวีรบัณฑิต (โชวี ทสสนีโย) พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) , ศศ.ม.
 (การบริหารองค์การ) , DM. (การจัดการภาครัฐ)
 : ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) , M.A.
 (รัฐศาสตร์) , Ph.D. (Political Science)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ๒) ศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ๓) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๙ รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอรรถาธิบายและพรรณนาความ แล้วจึงสร้างรูปแบบเบื้องต้น ก่อนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๑ รูปหรือคน ยืนยันรูปแบบอีกครั้งหนึ่งในการสนทนากลุ่มเฉพาะ และวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน ๑๖๒ ชุด กับกลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์จังหวัดชัยนาท ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท พบว่า **มีจุดแข็งคือ** มีการบริหารจัดการเป็นเอกภาพภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะระดับต่างๆ เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุด มีความรู้เป็นอย่างดี **ส่วนจุดอ่อนคือ** มีพระภิกษุสามเณรจำนวนน้อย บางวัดมีเพียงเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว บางวัดมีแต่พระที่ชราภาพ ทำให้การบำรุงรักษาวัดไม่เป็นระเบียบ สกปรก รกร้าง โบราณสถานเกิดการชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา **โอกาสคือ** จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก เป็นเมืองพระพุทธศาสนาที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีพระเกจิพระเถระที่มีคนนับถือจำนวนมาก มีศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา และประชาชนมีวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา **อุปสรรคคือ** จังหวัดชัยนาทมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กระแสความนิยมของต่างประเทศเริ่มเข้ามาทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัด เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมเดิมๆ ที่ปู่ย่าตายายเคยทำเอาไว้เป็นแบบอย่าง มักเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่จนกลายเป็นสิ่งที่ผิดๆ

๒. องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท นั้นประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ๑๒ หลักการ ดังนี้ องค์ประกอบที่ ๑ ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ

ประกอบด้วย ๓ หลักการสำคัญ คือ หลักการที่ ๑ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัด หลักการที่ ๒ พัฒนาวัดต้นแบบ อุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง หลักการที่ ๓ จัดทำเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติของวัดที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่ ๒ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ ประกอบด้วย ๓ หลักการสำคัญ คือ หลักการที่ ๑ จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาสแบบครบวงจร หลักการที่ ๒ พัฒนาพระสงฆ์ปกครอง หลักการที่ ๓ คือ สร้างศาสนทายาทต้นแบบ องค์ประกอบที่ ๓ ได้แก่ ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน ประกอบด้วยหลักการสำคัญๆ ๓ ด้านคือ หลักการที่ ๑ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี หลักการที่ ๒ คือ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต หลักการที่ ๓ คือ พัฒนาอาจารย์รักท้องถิ่น องค์ประกอบที่ ๔ คือ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ประกอบด้วยหลักการสำคัญๆ ๓ หลักการ คือ หลักการที่ ๑ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง หลักการที่ ๒ คือ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้มีความพร้อมในการบริการ หลักการที่ ๓ คือ สร้างมัคทายกน้อย

๓. รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท พบว่า มี ๔ รูปแบบ คือ **รูปแบบที่หนึ่ง** ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ และพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น **รูปแบบที่สอง** ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด เพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี **รูปแบบที่สาม** ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม ประกอบด้วย ๔ กิจกรรม คือ เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้มีความพร้อม สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศิลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง **รูปแบบที่สี่** ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรมออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

Dissertation Title : A Good Management Model of Monastery in Chainat Province
Researcher : Phrapalad Woramet Nāgavaro (Yimkrung)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)
Dissertation Supervisory Committee
: Phrasuthivirabhandit (Show Tassaneeyo) B.A. (Buddhism) ,
M.A. (Organization Management) , Doctor of Management
(Public Management)
: Assist. Prof. Dr. Termsak Tong-In B.A. (Social Teaching) , M.A.
(Political) , Philosophy of Doctor (Political)
Graduation Date : March 31, 2017.

Abstract

Objectives of this research were; 1. To study general condition of monastery management in Chainat Province, 2. To study the components of monastery management in Chainat Province and 3. To propose a Good Management model for monastery in Chainat Province

Methodology was the mixed methods. The qualitative method collected data from document and in-depth-interviewing 39 key informants and analyzed data by content analysis and descriptive interpretation and then used the findings to form a basic model for monastery development and then submitted the basic model to 11 participants in focus group discussion to confirm the model. The quantitative method collected data from stratified 162 samples who were monks in Chainat Province by using questionnaires with reliability score at 0.981, analyzed data with descriptive statistics; frequency, percentile, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

1. General conditions of monastery management In Chainat Province were that: Strength; there was unity in management under supervision of various levels of administrative monks where the abbots with good knowledge were the highest administrators, Weakness; monks and novices were limited, minimal in numbers. Some monasteries had only abbots causing monastery maintenance ineffective and not-orderly. The ancient buildings were left dirty, deserted and decay, Opportunity; Chainat Province is the province of Buddhism with long history where majority of people were Buddhists. There are many Buddhist arts and crafts and honorary and sacred monks. People live their lives in line with Buddhism, Threats; Chainat Province has diversity in culture and the trends of foreign culture favoritism began to take shape and replace the good cultures of the province. Young people do not

understand and appreciate the old cultures from their ancestors and begin to adopt new cultures from outside which was the wrong trend.

2. Components of monastery management in Chainat Province were of 4 components with 12 principles. Component 1: monastery maintenance, management and religious property consisted of 3 principles; 1) monastery development strategic plan, 2) model monastery development, learning gardens in monasteries, 3) effective tools and system development for ancient property maintenance. Component 2: monk and laity administration; consisted of 3 important principles; 1) abbots' modernly completed offices, 2) administrative monks development, 3) model Buddhism heritage generation. Component 3: training and dissemination; consisted of 3 principles; 1) Phrapariyattidhamma school, establishment, Dhamma and Pali, 2) lifelong education support, 3) local loving teachers development. Component 4: support and facilitate in merit making; consisted of 3 principles; 1) beautiful and secured monastery development, 2) personnel development for being ready for services and 3) junior monastery warden building.

3. Models for monastery management development In Chainat Province were of 4 models; Model 1: monastery development towards competency organizations, consisting of 3 activities; formulating strategic monastery development plan with participation from all parties concerned, public hearing and plan implementation. Effective administrative tools development, learning center implementation in monasteries and monastery development towards the outstanding developed monasteries. Model 2: good and qualified religious personnel development, consisting of 3 activities; office setting in monasteries, more contacting channels creation, qualified personnel development by selecting novices and monks for higher education, good religious heritage building by selecting qualified religious inheritors for more training and higher education. Model 3: ethical learning development; consisting of 4 activities; Phrapariyattidhamma school networking, joint learning activities at sub-district or district levels, qualified personnel development, learning center such as physical development, morality, social, spirits and wisdom, education quality promotion by developing administrators and teachers to have qualification and ethics, model youth development by immunity vaccination. Model 4: religious place, religious personnel and religious ceremonies consisting of 4 activities; religious place development by safeguarding and developing the religious places to the sustainable, strong and holding Thailand identities. Personnel development emphasizing language competency and folk cultural center and religious ceremonies. Training for the right religious ceremonies, religious handbooks for the right religious ceremonies,

community tradition and culture activity promotion and Buddhism promotion activities should be set up regularly.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากหลายท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีโดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาคือ พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำและได้กรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และกราบขอบพระคุณ พระปลัดระพี นพวิสาโร, ดร. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักรัตย์ และรองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ที่เมตตาชี้แนะแก้ไขเนื้อหาที่บกพร่องให้สมบูรณ์ถูกต้อง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งประกอบด้วย พระโสภณวราภรณ์, ดร. อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต ผศ.ดร.โกนิภูฏ ศรีทอง ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแนะนำแก้ไขให้แบบสอบถามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่งผลให้การศึกษาสำเร็จลุล่วงลงด้วยดีผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ที่สำคัญขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่สนับสนุนทุกๆด้านรวมทั้งเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างดีและสุดท้ายนี้ขอขอบคุณพระอาจารย์ทุกรูป/คน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และเพื่อนร่วมชั้นเรียน ที่เป็นกำลังใจให้มาโดยตลอดจนประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบบวชเป็นกตเวทิตาคุณแก่คุณพ่อ คุณแม่ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์ พระอุปัชฌาย์รวมถึงญาติธรรมทุกๆ ท่าน

พระปลัดวรเมศวร์ นาควโร (ยิ้มกรุง)

๒๘ มกราคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(ฉ)
สารบัญ	(ช)
สารบัญตาราง	(ฌ)
สารบัญแผนภาพ	(ญ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๒๔
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๓๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด	๔๗
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย	๖๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๔
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๑๒
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท	๑๑๓
๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท	๑๒๗
๔.๓ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท	๑๓๘
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๗๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๘๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๘๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๙๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๙๖
บรรณานุกรม	๑๙๘
ภาคผนวก	๒๐๙
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๒๑๐
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๒๑๖
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๓๘
ภาคผนวก ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๒๕๑
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๖๔
ภาคผนวก ฉ ประมวลภาพการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๖๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๘๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑	๑๑
๒.๒	๑๕
๒.๓	๑๗
๒.๔	๑๘
๒.๕	๒๒
๒.๖	๒๔
๒.๗	๒๘
๒.๘	๓๓
๒.๙	๓๖
๒.๑๐	๓๙
๒.๑๑	๔๗
๒.๑๒	๔๙
๒.๑๓	๖๕
๒.๑๔	๘๒
๒.๑๕	๙๑
๒.๑๖	๙๘
๓.๑	๑๐๒
๔.๑	๑๒๘
๔.๒	๑๕๘
๔.๓	๑๖๐
๔.๔	๑๖๑
๔.๕	๑๖๓
๔.๖	๑๖๕
๔.๗	๑๖๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๐
๔.๑	จากองค์ประกอบนำไปสู่หลักการบริหารจัดการวัดที่ดี	๑๔๑
๔.๒	จากประเด็นหลักการบริหารจัดการวัดที่ดีนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการ	๑๔๓
๔.๓	รูปแบบที่ ๑ พัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ	๑๕๐
๔.๔	รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพ	๑๕๑
๔.๕	รูปแบบที่ ๓ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม	๑๕๒
๔.๖	รูปแบบที่ ๔ พัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม พร้อมใช้งาน	๑๕๓
๔.๗	รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท	๑๕๔
๔.๘	รูปแบบที่ ๑ พัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ	๑๗๒
๔.๙	รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพ	๑๗๔
๔.๑๐	รูปแบบที่ ๓ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม	๑๗๖
๔.๑๑	รูปแบบที่ ๔ พัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม พร้อมใช้งาน	๑๗๘
๔.๑๒	องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๗๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

		พระวินัยปิฎก		
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก		
ที.ปา. (ไทย)	=	วิสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้าที ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นองค์การทางศาสนาองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และยังเป็นสถานที่ที่ฝึกฝน ขัดเกลา อบรมบ่มนิสัย กุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา วัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนา คือ วัดเวฬุวัน หรือวัดเวฬุวนารามตามประวัติว่าเป็นที่พำนักอาศัย (อาราม วิหาร) ของผู้ประพาศพิภพจรจรย์ เป็นสถานที่สงบร่มรื่น ร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจซึ่งเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ตรงกับความหมายว่า อารามส่วนชาวไทยเรียกสถานที่อยู่ของผู้ประพาศพิภพจรจรย์ว่า “วัด” เพราะสถานที่ดังกล่าวใช้เป็นที่วัดภูมิธรรม ภูมิความรู้ของพุทธศาสนิกชนผู้มาวัดว่าสามารถประพาศปฏิบัติธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าได้มากน้อยแค่ไหน ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จตรัสรู้พระอนุตรระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วนั้นจึงได้ออกสั่งสอนเวไนยสัตว์ด้วยการประกาศธรรมวินัย ภายหลังจึงได้มีพระสาวกออกบวชติดตามพระพุทธองค์มาเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยพระพุทธองค์ประกาศธรรมวินัย สั่งสอนเวไนยสัตว์อีกแรงหนึ่งด้วย พระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ก็ได้ช่วยกันจาริกไปตามที่ต่างๆ เพื่อประกาศพระศาสนา เมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จไปถึงกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ทรงเลือกสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์เองอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองมากนักให้เป็นสถานที่ประทับของพระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าสาวกจำนวน ๑,๐๐๐ รูป บริเวณนั้นเป็นสถานที่ร่มรื่นเพราะมีต้นไม้ใหญ่เป็นจำนวนมาก ชาวเมืองราชคฤห์เรียกสถานที่แห่งนั้นว่า เวฬุวัน แปลว่า สวนไม้ ด้วยเป็นสถานที่กว้างใหญ่อยู่ไม่ไกลจากชุมชน ทั้งเงียบสงบไม่พลุกพล่านด้วยผู้คนควรเป็นที่หลีกเร้นอยู่ตามสมณวิสัยเมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงถวายพระราชอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆทาน พระศาสดาจึงทรงปรารถนาเหตุนี้ให้พระภิกษุรับอารามที่ทายกถวายตามปรารถนา พระเวฬุวนาราม จึงเกิดขึ้นเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนาพระองค์ทรงประทับอยู่ ณ เวฬุวันวิหาร ประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ พระเวฬุวันวิหารแต่นั้นมานี้คือมูลเหตุซึ่งทำให้วัดในพระพุทธศาสนา เริ่มมีขึ้นมา และเห็นได้ว่าวัดในสมัยแรกนั้นเป็นเพียงสวนป่าซึ่งใช้เป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น เมื่อมาในสมัยหลังวัดได้ถูกเพิ่มสถานภาพและหน้าที่ของตนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน จากที่เป็นเพียงแค่สถานที่พักสงฆ์ ต่อมาจึงทำให้วัดมีสถานภาพเป็นองค์การที่ใหญ่โตขึ้น หมายถึง วัดมีหน้าที่ที่จะต้องทำมากขึ้นเพราะวัดจะต้องมีกิจกรรมที่สัมพันธ์กับชุมชนอยู่ตลอดเวลา ยิ่งชุมชนมีความใหญ่โตมากเพียงใดวัดก็ยิ่งต้องทำงานมากขึ้น วัดจึงจำเป็นต้องมีการบริหารการพัฒนาเพื่อความสำเร็จของกิจกรรมให้เกิดขึ้นอยู่เสมอเพราะฉะนั้น หากวัดมีหลักการบริหารการพัฒนาองค์การที่ดี ก็จะทำให้วัดนั้นได้รับประโยชน์จากชุมชนมากและชุมชนก็ได้รับประโยชน์จากวัดมากด้วยเช่นกัน

การบริหารจัดการวัดในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบของการบริหารที่ยึดหลักของพระธรรมและพระวินัยเป็นเบื้องต้น พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดนั้นจะยึดหลักของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้เป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกัน การบริหารในสมัยพุทธกาลจึงเป็นการบริหารแบบ

ธรรมาธิปไตยแต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป สรรพสิ่งก็เปลี่ยนแปลงตาม ปัจจุบันสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะแห่งเวลาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของวัตถุ จิตใจของคนก็เปลี่ยนตาม วัตถุเองในยุคสมัยปัจจุบันนี้มีความเกี่ยวเนื่องทางด้านสังคมเป็นอย่างมากด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะความเกี่ยวเนื่องทางด้านจิตวิญญาณการบริหารวัดจึงต้องปรับเปลี่ยนระบบ รูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา แม้แต่การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีการเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุดและเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ก็คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา โดยเฉพาะสถาบันศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชาติและยังแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนมีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรม ให้แก่อุบาสกอุบาสิกา หรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคมและพระภิกษุสงฆ์ กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้

การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัดที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน เจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน^๑ ความสำเร็จของวัดในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารหมู่คณะหรือการปกครองดูแล ตลอดทั้งการแนะนำการสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่มาพำนักในวัดให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัย ปฏิบัติตนตามกฎหมายบ้านเมืองข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งและประกาศของมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารหมู่คณะเป็นหัวหน้าสงฆ์ในวัดก็คือ “เจ้าอาวาส” เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทในการเป็นผู้นำระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาก ชาวบ้านจะให้ความเคารพยกย่องว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำทางวิญญาณของชาวบ้านทุกหมู่เหล่า เพราะผู้ที่เจ้าอาวาสได้นั้นต้องมีพรรษา ๕ ขึ้นไป เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยมีศีลจารวัตรที่น่าเคารพเลื่อมใสเป็นผู้ทรงเกียรติ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในท้องถิ่นนั้น^๒

^๑พระธรรมวโรดม, การปกครองวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๘.

^๒พระมหาเสริมชัย ชยมงคลโส, การบริหารวัด, (กรุงเทพมหานคร : วิชั่นอาร์ต คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๔.

เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่ต้องใช้อำนาจในการปกครองดูแลกิจการต่างๆ ภายในวัดการใช้อำนาจของเจ้าอาวาสจึงต้องเป็นการกระทำโดยมีกฎหมายให้อำนาจไว้ เพื่อให้การบริหารและปกครองสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสนั้นได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้^๓

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^๔

ข้อมูลจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาทพบว่า ในปัจจุบันจังหวัดชัยนาทมีวัดมากถึง ๒๘๐ วัด ๓๔ สำนักสงฆ์ มีพระภิกษุ ๑,๘๖๘ รูป สามเณร ๑๒๗ รูป แบ่งออกเป็น คณะสงฆ์อำเภอเมือง คณะสงฆ์อำเภอมโนรมย์ คณะสงฆ์อำเภอวัดสิงห์ คณะสงฆ์อำเภอสรรพยา คณะสงฆ์อำเภอสรรคบุรี คณะสงฆ์อำเภอหันคา คณะสงฆ์อำเภอหนองมะโมง และคณะสงฆ์อำเภอเนินขาม^๕ การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันนี้เปลี่ยนไปเพราะทางสังคมโลกมีเหตุการณ์และกิจการใหม่ๆ อันมีลักษณะต่างๆ หลากหลายเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกวงการพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องมีผลกระทบต่อความเจริญมั่นคงของพระศาสนาและประโยชน์ของประชาชน ที่เนื่องมาจากความเจริญมั่นคงของพระศาสนาด้วย พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ้าพระสงฆ์ไม่เท่าทันสังคม ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมตามพุทธเจตนา และอาจตกเป็นเหยื่อของสังคม พระพุทธศาสนาก็หมดศักดิ์ศรีหมดศักยภาพ และถึงการเสื่อมอย่างรวดเร็วสถานการณ์พระพุทธศาสนาในเมืองไทยปัจจุบัน จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องไม่ทำให้วิถีชีวิตตามหลักพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนาต้องสูญเสียไป พระสงฆ์ในสายตาประชาชนทั่วไป ปัจจุบันเจ้าอาวาสส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการบริหารจัดการวัดทั้งในด้านการบำรุงรักษาวัด การจัดการทำระบบศาสนสมบัติต่าง ๆ ของแต่ละวัดให้

^๓กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^๔กองพุทธศาสนสถาน, **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**, (นครปฐม : กองพุทธศาสนสถานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^๕ อัจฉรา ปันมูล, **จำนวนพระภิกษุสามเณรและศาสนสถานเป็นรายอำเภอ ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๕**, (ชัยนาท : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

เป็นไปด้วยดี วัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่ มากกว่าพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษา อบรมพระภิกษุสามเณร หรือการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละชุมชน ไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของพระศาสนาได้ การบูรณะปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมบางวัดก็ขาดความดูแลรักษาเอาใจใส่ปล่อยให้เสนาสนะชำรุดทรุดโทรมมุ่งไปตามกาลเวลา การปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณร หรือคฤหัสถ์ที่มาอาศัยอยู่ในวัดบางวัดยังไม่มีกฎระเบียบ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์บางวัดก็ยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ รวมทั้งการจัดให้วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทั้งในส่วนของวัดเองก็ดี ชุมชนหรือ ในส่วนของราชการที่มาขอใช้สถานที่บางวัดอาจจะมีกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ มากมายจึงทำให้เกิด ปัญหาต่างๆ ตามมา ที่กล่าวมาเป็นปัญหาส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาทในปัจจุบัน

ผู้วิจัย ในฐานะที่เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสสังกัดอยู่ในจังหวัดชัยนาทจึงมองเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารจัดการวัดในจังหวัด ชัยนาท พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาทว่ามี อะไรบ้างที่เป็นปัญหา เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้รวบรวมปัญหาเหล่านั้นมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวล ผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้เพื่อที่จะได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีใน จังหวัดชัยนาทต่อไป

๑.๒ วัดอุปสรรคการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ สภาพทั่วไปการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ องค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทมีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๓ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา คือ หลักการบริหารจัดการวัด ทั้ง ๔ ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัด

กิจการ และ ศาสนสมบัติ (๒) ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) ด้านการศึกษาอบรมและ
สั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^๖

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยที่ได้กำหนดตัวแปรไว้ คือ ตัวแปรต้น ได้แก่ หลักการบริหาร
จัดการวัดที่ดีทั้ง ๔ ด้าน คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ (๒) ด้านการปกครอง
บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควร
ในการบำเพ็ญกุศล ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ ความมั่นคงของวัด ความเจริญรุ่งเรืองของวัด

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท
จำนวน ๑๖๒ รูป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองที่
มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการในจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด
รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล จำนวน ๓๒ รูป

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัด นักวิชาการศาสนา นักวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาท จำนวน ๗ คน

รวมทั้งสิ้น ๓๙ รูปหรือคน

ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือก
เจ้าอาวาสผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด เพื่อแสวงหา
ข้อเท็จจริง ปัญหา ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดี
ในจังหวัดชัยนาท จำนวน ๑๑ รูปหรือคน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการวิจัย คือ วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท สังกัดคณะสงฆ์
มหานิกาย

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐
รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๒๔ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง แนวทางที่ดีหรือวิธีการปฏิบัติที่ดีในการบริหารจัดการวัดในจังหวัด
ชัยนาท

การพัฒนา หมายถึง การทำให้วัดในจังหวัดชัยนาทมีการบริหารจัดการวัดเป็นไป
ในทางที่ดีขึ้นเจริญขึ้นกว่าเดิม

^๖สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒.

การบริหารจัดการ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสในจังหวัดชัยนาทในด้าน การบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ การศึกษาอบรม และสั่งสอน และการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

การบริหารจัดการวัด มี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ หมายถึง หน้าที่ประการหนึ่งของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดในจังหวัดชัยนาทมีความมั่นคง มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส การจัดทำแผนผังวัด การจัดการระบบสาธารณูปการภายในวัด การรักษาวัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมายต่างๆ

๒) ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ หมายถึง การควบคุม ดูแล พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ที่อาศัยของภายในวัดจังหวัดชัยนาท ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ประกาศ ข้อบังคับ รวมถึงการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น การมอบหมายหน้าที่แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด และการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดด้วย

๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุ สามเณร คฤหัสถ์ และประชาชนในจังหวัดชัยนาท ได้รับความรู้ในทางพระพุทธศาสนา การประพฤติ วัตรปฏิบัติธรรม การให้อโวาหาอบรมสั่งสอน

๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล หมายถึง การพัฒนา บูรณะ ศาสนสถานของวัดในจังหวัดชัยนาทให้สามารถรองรับประชาชนในการเข้ามาบำเพ็ญกุศลใน โอกาสต่างๆ รวมถึงการพัฒนาศาสนบุคคล และศาสนพิธีให้รองรับประชาชน การอำนวยความสะดวก ในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษาทาง ธรรมแก่ญาติโยม

การบริหารจัดการวัดที่ดี หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดในเขตจังหวัด ชัยนาท ให้เป็นไปในรูปแบบทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาวัดไปสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ๒) การ พัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพ ๓) การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม ๔) การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม

วัด หมายถึง วัดในจังหวัดชัยนาท สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองวัด มี หน้าที่ปกครองดูแลอำนวยความสะดวกทุกอย่างเกี่ยวกับวัด ในที่นี้หมายถึงเจ้าอาวาสในจังหวัดชัยนาทที่ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายเท่านั้น

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๖.๑ ทำให้รับรู้และเข้าใจถึงสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท
- ๑.๖.๒ ทำให้รับรู้องค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
- ๑.๖.๓ ทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
- ๑.๖.๔ ผลงานการวิจัยนำไปเผยแพร่ในวารสารวิชาการ เป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการต่อไป และนำไปเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการวัด

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารมารวบรวมเป็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
  - ๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ
  - ๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ
  - ๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ
  - ๒.๑.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี
  - ๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ
  - ๒.๑.๖ การสร้างรูปแบบ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
  - ๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนา
  - ๒.๒.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
  - ๒.๓.๑ ความหมายของการบริหาร
  - ๒.๓.๒ ความหมายของผู้บริหาร
  - ๒.๓.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
  - ๒.๔.๑ ความหมายของการบริหารจัดการวัด
  - ๒.๔.๒ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - ๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ
  - ๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
  - ๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการของรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัด โดยศึกษาในหัวข้อเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบ ประเภทรูปแบบ การพัฒนารูปแบบ เกี่ยวกับรูปแบบ การพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของรูปแบบ ว่าหมายถึง แบบจำลองอย่างง่าย ๆ ในเรื่องปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งและควรแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย^๑

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของ “รูปแบบ” ไว้ว่า รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น รูปแบบร้อยกรอง ; (ศิลปะ) สิ่ง que แสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้นๆ อย่างรูปคน รูปบ้าน รูปปลา รูปใบไม้เช่น รูปแบบผู้หญิง รูปแบบเปิด รูปแบบวัด^๒ รูปแบบ เป็นโครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในรูปแบบต่าง ๆ อธิบายถึงลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ^๓ รูปแบบอาจเป็นเพียงการจำลองของจริงหรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎี หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติได้^๔ รูปแบบหมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่งหรือเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์^๕ รูปแบบเป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นหรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปเป็นสิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎี ที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้ การพัฒนารูปแบบจึงเป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นที่จะนำผลการวิจัยมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพ การทำงานปกติในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาศัยยุทธศาสตร์ วิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะธรรมชาติของ

^๑ศุภลักษณ์ เศษชะพานิช, การนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๖๕.

^๓บุญชม ศรีสะอาด, วิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑-๔๗.

^๔ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, รายงานวิจัยโครงการวิจัยรูปแบบของระบบการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

^๕ทีศนา แคมณี. ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๓.

งานหรือหน่วยงานนั้น ๆ^๖ รูปแบบเป็นการนำทฤษฎีแนวทางการออกแบบความคิดมาพัฒนา เพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้^๗ รูปแบบ เป็นชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำและความน่าเชื่อถือสามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย^๘ รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือสภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะจะมีตั้งแต่รูปแบบไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ^๙ รูปแบบไม่ว่าคือรูปของความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวนหรือภาพด้วยการลดทอนเวลาและทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้นหรือตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ^{๑๐} รูปแบบอาจเป็นรูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบสามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้^{๑๑} รูปแบบเป็นเพียงการจำลองของจริงหรืออาจเป็นทฤษฎีหรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติงาน^{๑๒} รูปแบบ เป็นวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจและจินตนาการที่มีต่อสิ่งใด ๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารที่เข้าใจได้ง่ายเช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนที่หรือสมการทางคณิตศาสตร์ โดยสามารถนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ได้กระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ^{๑๓} รูปแบบอาจเป็นแผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริงรูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น หรือเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model” ที่เป็นแผนภาพแสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใด

^๖ขวัญภา สุขคร, ความหมายของการวิจัย, (ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง, ๒๕๕๔), หน้า ๗๔.

^๗Nadler, L., *Designing Training Programs : The Critical Events Model*. Reading, (Massachusetts : Addison Wesley, 1982), p. 182.

^๘ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

^๙Tosi, H.L. and Carroll, S.J., *Management.*, (New York : John Wiley & Sons, 1982), p. 163.

^{๑๐}Raj, M.P., *Criteria for a Model for the Integration of Environment Education Into the Echool Curriculum of the Northern Province*, (Sout Africa : Doctoral dissertatior University of South Africa, 2002), p. 243.

^{๑๑}สุบรรณ พันธวิทวัส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, *ระเบียบวิธีเชิงปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๗๗.

^{๑๒}ศิริชัย กาญจนวาสิ, *ทฤษฎีการประเมิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๗.

^{๑๓}เยาวดี วิบูลย์ศรี, *การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

สิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้บางที่เรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน^{๑๔} เป็นต้น

รูปแบบที่ตีอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรมีข้อกำหนด ๔ ประการ คือ

๑) รูปแบบ ควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) ระหว่างตัวแปร มากกว่าเน้นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา (Associative Relationship) อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มิประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

๒) รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ ผลจะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓) รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้

๔) รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่กำลังศึกษา^{๑๕}

รูปแบบเป็นสิ่งที่แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือตัวแปร ต่าง ๆ โดยอาศัยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ โดยจัดวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้น^{๑๖} รูปแบบเป็นแนวความคิด หรือ ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นข้อเสนอในการพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดระเบียบความคิดเกี่ยวกับความเป็นจริง เพื่อให้เข้าใจถึงสาระสำคัญของความเป็นจริงและชัดเจนมากขึ้น^{๑๗} อาจเป็นแบบจำลองที่เป็นตัวแทนของความจริง แต่มีความแตกต่างอยู่ที่ขนาดเท่านั้น คือ อาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่กว่าปกติ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้นได้อย่างลึก^{๑๘} การพัฒนารูปแบบนี้มีสาระสำคัญคือ รูปแบบควรต้องมีทฤษฎีรองรับ และเมื่อพัฒนารูปแบบแล้วก่อนนำไปใช้ต้องมี การวิจัยเพื่อทดสอบ ซึ่งการพัฒนารูปแบบมีสาระสำคัญ คือ

๑) รูปแบบที่ได้ควรมีทฤษฎีรองรับ

๒) เมื่อพัฒนารูปแบบแล้วก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลายต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบ และตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงพัฒนาและแก้ไขอยู่เรื่อย ๆ

^{๑๔}รัตนะ บัวสนธ์, การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คำสมัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๔.

^{๑๕}จินตนา คักดีภู่อราม, “การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับรัฐสำหรับประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (บริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๑๖}J. W. Bardao and J. J. Hartman, *Urban Society : A Systemic Introduction*, (New York : Peacock, 1982), p. 174.

^{๑๗}D. Willer, *Scientific Sociology Theory and Method*, (New Jersey : Prentice – Hall, 1967), p 76.

^{๑๘}W. Smith Edward and Others, *The Education Encyclopedia*, (New Jersey : Prentice – Hall, 1971), p. 42.

๓) การพัฒนารูปแบบอาจจะออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวางหรือจุดประสงค์เพื่อการเฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

๔) การพัฒนารูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ ถ้าผู้ใช้นำรูปแบบที่ได้รับการพัฒนาไปประยุกต์ใช้ตามจุดมุ่งหมายก็จะเกิดผลสูงสุด ขณะเดียวกันหากมีการนำรูปแบบที่ได้ไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นหรือในสถานการณ์อื่นก็อาจจะได้ผลสำเร็จลดน้อยลงไป^{๑๙}

รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ^{๒๐}รูปแบบ เป็นสิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของระหว่างชุดของ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ รูปแบบอาจเป็นชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (validity) และความน่าเชื่อถือ (reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรโดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย^{๒๑}

สรุปได้ว่า รูปแบบมาจากภาษาอังกฤษว่า Model เป็นการจำลองความคิดเพื่ออธิบายให้เป็นรูปธรรมเพื่อต่อการทำความเข้าใจโดยอาจเป็นคำอธิบาย หรือแผนผัง หรือไดอะแกรม หรือแผนภาพความเหมาะสม โดยระบุองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบรอง พร้อมทั้งบอกถึงรายละเอียดและขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบได้อย่างชัดเจน

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า รูปแบบ ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แสดงสาระสำคัญของความหมายรูปแบบ

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศุภลักษณ์ เศษระพานิช (๒๕๔๔, หน้า ๑๕)	รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองอย่างง่าย ๆ ในเรื่องปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖, หน้า หน้า ๙๖๕)	รูปแบบ หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น รูปแบบร้อยกรอง (ศิลปะ) สิ่ง que แสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้นๆ อย่างรูปคน รูปบ้าน รูปปลา รูปไปไม้ เป็นต้น

^{๑๙}M. Joyce and Weil, *Model of Teaching*, (New York : Prentice-Hall, 1986), pp. 19-20.

^{๒๐}ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

^{๒๑}อุทุมพร จามรมาน, โมเดลคืออะไร, (วารสารวิชาการ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

ตารางที่ ๒.๑ แสดงสาระสำคัญของความหมายรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
บุญชม ศรีสะอาด (๒๕๔๗, หน้า ๔๑-๔๗)	รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ สามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ
ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ (๒๕๔๘, หน้า ๓๒)	รูปแบบอาจเป็นเพียง การจำลองของจริงหรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎี หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติ
ทศนา แคมณี (๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)	รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่ง หรือเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ ความเข้าใจปรากฏการณ์
ขวัญนภา สุขคร (๒๕๕๔, หน้า ๗๔)	รูปแบบ คือ การนำผลการวิจัยมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพ การทำงานปกติในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาศัยยุทธศาสตร์วิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะธรรมชาติของงาน
Nadler, L. (1982, p.182)	รูปแบบเป็นการนำทฤษฎีแนวทางกรอบแนวคิดมาพัฒนาเพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้
ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (๒๕๔๐, หน้า ๒๑-๒๓)	รูปแบบเป็นการนำทฤษฎีแนวทางกรอบแนวคิดมาพัฒนาเพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้
Tosi, H.L. and Carroll, S.J. (1982, p.163)	รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำและความน่าเชื่อถือสามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย
Raj, M.P. (2002, p.243)	รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะจะมีตั้งแต่รูปแบบง่ายไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ
สุบรรณ พันธ์วิศา และชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (๒๕๔๒, หน้า ๗๗)	รูปแบบไม่ว่าคือรูปของความจริงของปรากฏการณ์ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวนหรือภาพด้วยการลดทอนเวลาและที่จะทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

ตารางที่ ๒.๑ แสดงสาระสำคัญของความหมายรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศิริชัย กาญจนวาสี (๒๕๔๗, หน้า ๑๒๗)	รูปแบบคือรูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้น
เยาวดี วิบูลย์ศรี (๒๕๔๖, หน้า ๕๙)	รูปแบบ หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจและจินตนาการที่มีต่อสิ่งใดๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย
รัตนะ บัวสนธ์ (๒๕๕๒, หน้า ๑๒๔)	รูปแบบจำแนกออกเป็น ๓ ความหมาย คือ ๑) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริงรูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ๒) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model” ๓) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้บางที่เรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน
จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม (๒๕๔๕, หน้า ๑๒ - ๑๓)	รูปแบบที่สื่ออย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรมีข้อกำหนด ๔ ประการ คือ ๑) รูปแบบ ควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง ๒) รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ ๓) รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ๔) รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่
J. W. Bardao and J. J. Hartman (1982, p. 174)	รูปแบบเป็นสิ่งที่แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือตัวแปร ต่าง ๆ โดยอาศัยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน
D. Willer (1967, p. 76)	รูปแบบเป็นแนวความคิด หรือ ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นข้อเสนอในการพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดระเบียบความคิดเกี่ยวกับความเป็นจริง

ตารางที่ ๒.๑ แสดงสาระสำคัญของความหมายรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
W. Smith Edward and Others (1971, p. 42)	รูปแบบเป็นแบบจำลองที่เป็นตัวแทนของความจริง แต่มีความแตกต่างอยู่ที่ขนาดเท่านั้น คือ อาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่กว่าปกติ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้นได้อย่างลึก
M. Joyce and Weil (1986, pp. 19–20)	รูปแบบควรต้องมีทฤษฎีรองรับ และเมื่อพัฒนารูปแบบแล้วก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบรูปแบบนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างگانออกไป สำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น ได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ๒) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๓) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภตินี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย ๔) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model)^{๒๒} เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสภา ๒ ประเภทคือ ๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model) รูปแบบประเภตินี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่นแบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง ๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน^{๒๓}

สำหรับรูปแบบตามแนวคิด หลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้ ๆ และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบ คือ

^{๒๒}Keeves P.J., *Educational Research, Methodology and Measurement :An International Handbook*. (Oxford : Pergamon Press, 1988), p.560.

^{๒๓}Steiner, E.Z. *Edocology*, (Sydney : NSW, 1990), p.164.

๑. Information – Processing Model เป็นรูปแบบที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Model เป็นรูปแบบที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย

๓. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model เป็นรูปแบบที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้มากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้^{๒๔}

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันในแต่ละสาขาก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษาแผนภูมิรูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า ประเภทของรูปแบบ ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒ แสดงสาระสำคัญของประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Keeves P.J. (1988, p.425)	ประเภทของรูปแบบแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ๒) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ๓) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ๔) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model)
Steiner, E.Z. (1990, p.164)	ประเภทของรูปแบบแบ่งออกได้ ๒ ประเภทคือ ๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model) ๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model)

^{๒๔}Joyce, B. and Weil, M., **Model of Teaching**, (New York : Prentice-Hall, 1996), p.203.

ตารางที่ ๒.๒ แสดงสาระสำคัญของประเภทของรูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Joyce, B. and Weil, M. (1996, p.203)	ประเภทของรูปแบบแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ ๑. Information – Processing Model ๒. Personal Model ๓. Social Interaction Model ๔. Behavior Model

๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการด้านตะวันตก ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่าการที่จะระบุว่ารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมและรูปแบบการควรมีองค์ประกอบอะไรบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้นๆ^{๒๕} องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารว่ามีอยู่สองส่วน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และกลไกของรูปแบบซึ่งเป็นตัวจักรในการทำหน้าที่ของรูปแบบเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ โดยมีบริบทเป็นเงื่อนไข องค์ประกอบของรูปแบบบริหารควรครอบคลุมลักษณะสำคัญของการบริหารในประเด็นต่อไปนี้ ๑) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกตัดสินใจในการบริหาร หมายถึงระบบข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ระบบและรูปแบบการตัดสินใจในการบริหารงานในองค์กร ๒) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบริหารภายใน หมายถึง ระบบงาน และระบบคนในองค์กร การไหลเวียนของงานขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ของหน่วยงานย่อยในองค์กร และกระบวนการบริหารงานทั้งในระดับองค์กรและหน่วยงานย่อยในองค์กร ๓) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบริหารความสัมพันธ์ภายนอก หมายถึง ระบบงานอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน กำหนดขอบเขตหน่วยงานแลบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง กำหนดกระบวนการและวิธีการดำเนินงาน ความสัมพันธ์กับหน่วยงานแลบุคคลภายนอก ๔) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบริหารการตรวจสอบผลการดำเนินงานขององค์กรและการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น ๕) องค์ประกอบการบริหารควรมีกลไกการบำรุงและพัฒนาทรัพยากรขององค์กรโดยเฉพาะทรัพยากรทางเทคโนโลยีและทรัพยากรบุคคล^{๒๖} นอกจากนี้องค์ประกอบของรูปแบบว่ามี ๕ องค์ประกอบ คือ สภาพแวดล้อม (Environment) เทคโนโลยี (Technology)

^{๒๕}Bardo, J.W. and Hartman, J.J., *Urban Society : A Systematic Introduction*. (U.S.A. : F.E. Peacock, 1982), p. 9.

^{๒๖}สมาน อัครวุฒิ, การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาการพัฒนา คณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

โครงสร้าง (Structure) กระบวนการจัดการ(Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)^{๒๗}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ผู้เสนอ กำลังศึกษา อาจขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์หรือออกแบบแนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการ กำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ของ นักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ แสดงสาระสำคัญขององค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Bardo, J.W. and Hartman, J.J. (1982, p. 9)	องค์ประกอบของรูปแบบ จะต้องประกอบด้วย รายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมและรูปแบบ การควรมีองค์ประกอบอะไรบ้างไม่ได้มีข้อกำหนดที่ แน่นนอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้นๆ
สมาน อัครภูมิ (๒๕๔๙, หน้า ๔๙)	องค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่ ๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๒. กลไกของรูปแบบ
Brown, W. B. , & Moberg, D. J. (1980, pp. 357-358)	องค์ประกอบของรูปแบบว่ามี ๕ องค์ประกอบ คือ ๑. สภาพแวดล้อม (Environment) ๒. เทคโนโลยี (Technology) ๓. โครงสร้าง (Structure) ๔. กระบวนการจัดการ (Management Process) ๕. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

๒.๑.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

หลักการของรูปแบบที่สำคัญมี ๓ ประการคือ

๑. รูปแบบจะต้องเป็นที่รวมของแนวความคิดและแสดงถึงความสัมพันธ์ต่างๆของ ความคิดซึ่งไม่เพียงแต่จะสามารถตอบปัญหาที่เคยมีมาก่อนเท่านั้นเคาะแต่จะต้องสามารถแก้ปัญหาที่ เกิดตามมาได้อีกด้วย

๒. ในโครงสร้างของแนวความคิดเคาะและความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องสามารถปฏิบัติ และวางอยู่ในรูปแบบขององค์กรได้เคาะหมายความว่าแนวความคิดและความสัมพันธ์ไม่เพียงแต่ สามารถชี้แนวทางให้เกิดความเข้าใจเท่านั้นขอแต่สามารถติดตามตรวจสอบได้อีกด้วย

^{๒๗}Brown, W. B., & Moberg, D.J., **Organization Theory and Management : Approach.** (New York : John Wiley and Sons, 1980), pp. 357-358.

๓. รูปแบบนั้นจะต้องยึดหลักการและอยู่บนพื้นฐานทางการบริหารหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารภายใต้แนวความคิดและความสัมพันธ์ดังกล่าว^{๒๘} อย่างไรก็ตามแม้ว่ารูปแบบนั้นจะมีมากมายหลายรูปแบบแต่รูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีนั้นควรมีการจัดหารูปแบบที่มีพร้อมกำหนดประกอบหลักสำคัญใหญ่ๆ ๔ ประการคือ

๑. รูปแบบการประกอบด้วยความสัมพันธ์มีโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันรวมรวม

๒. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกตที่เป็นไปได้ในการที่จะทดสอบรูปแบบบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓. รูปแบบควรระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาดังนั้นรูปแบบควรจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้แล้วควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้อีกด้วย

๔. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่ก่าล้งศึกษา^{๒๙}

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Bown, W.B. and Mobery, D.J. (1980, pp. 16-17)	หลักการของรูปแบบที่ดีมี ๓ ประการคือ ๑. รูปแบบจะต้องเป็นที่รวมของแนวความคิดและแสดงถึงความสัมพันธ์ต่างๆของความคิด ๒. ในโครงสร้างต้องสัมพันธ์สามารถปฏิบัติและวางอยู่ในรูปแบบขององค์กรได้ ๓. รูปแบบนั้นจะต้องยึดหลักการและอยู่บนพื้นฐานทางการบริหารหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร
Keeves P.J. (1988, p.560)	การจัดหารูปแบบที่มีพร้อมกำหนดประกอบหลักสำคัญใหญ่ๆ ๔ ประการ คือ ๑. รูปแบบการประกอบด้วยความสัมพันธ์มีโครงสร้าง ๒. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้น

^{๒๘}Bown, W.B. and Mobery, D.J., *Organization Theory and Management : A MacroApproach*, (New York : John Wiley and Sons, 1980), pp. 16-17.

^{๒๙}Keeves P.J., *Educational Research, Methodology and Measurement : An International Handbook*. (Oxford : Pergamon Press, 1988), p.560.

ตารางที่ ๒.๔ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Keeves P.J. (1988, p.560)	๓. รูปแบบควรระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่อง ๔. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่

๒.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว โดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาของค้ความรู้อันเกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบขึ้น แล้วนำไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ หรือทดลองใช้ต่อไป^{๓๐} แนวคิดและแนวทางในการพัฒนารูปแบบไว้ดังนี้ ๑) การศึกษารูปแบบ หมายถึงการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบซึ่งอาจจะดำเนินการได้โดยวิธีสำรวจความคิดเห็นหรือการศึกษาภาคสนาม ๒) การนำเสนอรูปแบบ ผู้วิจัยต้องออกแบบและนำเสนอรูปแบบใหม่ เพื่อให้ได้รูปแบบที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ในขั้นนี้ยังไม่ต้องทดลองใช้รูปแบบแต่จัดโอกาสนำเสนอเพื่อพิจารณาของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาและประเมินในรูปของแบบสอบถาม หรือการประชุมสัมมนา การนำรูปแบบให้ผู้ปฏิบัติประเมินความเป็นไปได้ตลอดจนการให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ๓) การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการดำเนินการทั้งสามส่วน คือ การศึกษารูปแบบ การออกแบบรูปแบบใหม่ การนำรูปแบบใหม่ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงส่วนจะมีการใช้ที่รอบขึ้นอยู่กับโครงการวิจัย และทำการรายงานผลการทดลองใช้^{๓๑} หลักการเพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ ๔ ประการ คือ

๑) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

๒) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อมูลสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

^{๓๐}ดิเรก วรรณเศียร, “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๓๑}สมาน อัสวภูมิ, การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาการพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

๔) นอกจากคุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้าง มโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ สำหรับการที่จะพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมได้นั้นต้องมีขั้นตอนการพัฒนาได้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ

๒) นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มากำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็นอันจะทำให้รูปแบบมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญและรายละเอียดขององค์ประกอบเหล่านั้น

๓) กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้เป็นกาให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ในการนำรูปแบบไปใช้

๔) การประเมินรูปแบบ เป็นขั้นทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยปฏิบัติ ๒ ประการ คือ การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีซึ่งเป็นการประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบและด้านการเรียนการสอนทั้งในทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติและการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในสถานการณ์จริง

๕) การปรับปรุงรูปแบบ แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบระยะนี้ใช้ข้อมูลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น และระยะที่สอง เป็นการปรับปรุงรูปแบบการสอนโดยใช้ข้อมูลจากผลการทดลองใช้ ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบการสอนและนำไปทดลองซ้ำอาจทำได้หลายครั้งจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ^{๓๒}

เมื่อรูปแบบมีหลาย ๆ ลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจความเหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา หรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่นั้นค่อนข้างล้าสมัยหรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๓๓} ขั้นตอนในการพัฒนาระบบไว้ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) หมายถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยนำเข้ากระบวนการรวมทั้งผลผลิตของระบบนั้นๆ ให้ชัดเจน

๒. การออกแบบระบบ (System design) หมายถึง การออกแบบองค์ประกอบของระบบในปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลผลิตให้มีคุณภาพมากที่สุดเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพขององค์กรและสภาพแวดล้อมที่ใช้ระบบนั้นๆ

^{๓๒}Joyce, B. and Weil, M., **Model of Teaching**, (New York : Prentice-Hall, 1996), p. 197.

^{๓๓}ศิริชัย กาญจนวาสี, **ทฤษฎีการประเมิน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๘.

๓. การทดสอบระบบ (System testing) หมายถึง การนำระบบที่ออกแบบไปทดสอบ โดยการทดลองใช้ระบบในสถานการณ์จำลองหรือในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่าระบบนั้นมีคุณภาพหรือไม่มีข้อบกพร่องในองค์ประกอบอะไรจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น^{๓๔} การพัฒนารูปแบบนั้นอาจกระทำได้ ๒ ขั้นตอนคือ

๑. การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐานโดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้ในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่างๆซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่างๆระหว่างองค์ประกอบตัวแปรนั้นลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบนั้นจะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญและการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างดีผู้วิจัยอาจจะคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนปรับปรุงโดยอาศัยข้อเสนอเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือทางการศึกษาองค์ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมผู้วิจัยควรกำหนดหลักการการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจนเช่นเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่ายตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัวแต่สามารถอธิบายผลได้มากในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

๒. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นจำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบของผู้อื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาหรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตามแต่ ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่^{๓๕} สำหรับการพัฒนาจากระบบหรือการพัฒนาระบบโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ระบบเป็นวิธีการระบุส่วนประกอบองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลายที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับองค์ประกอบภายนอกการจัดเรียงองค์ประกอบ ทรัพยากรที่ต้องใช้กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบภารกิจที่จะต้องดำเนินการและผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ระบบผู้วิเคราะห์ระบบมีกิจกรรมที่จะต้องวิเคราะห์ดังนี้ ๑) วิเคราะห์ปณิธาน ๒) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ๓) วิเคราะห์หน้าที่ ๔) วิเคราะห์ภารกิจ ๕) วิเคราะห์เครื่องมือหรือช่องทาง ๖) วิเคราะห์วิธีการ ๗) วิเคราะห์การตรวจสอบและการประเมิน

๒. การสังเคราะห์ระบบเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่โดยการนำองค์ประกอบความสัมพันธ์ทิศทางและลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

^{๓๔}Kendall, K.E. and Kendall, J.E., **Systems Analysis and Design**, (New York : Prentice Hall, 2005), p. 389.

^{๓๕}บุญชม ศรีสะอาด, **การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

๓. การสร้างแบบจำลองระบบเป็นข้งการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้โดยการเขียนแบบจำลองใดแบบจำลองหนึ่ง ดังนี้

๓.๑ รูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริงเช่นภาพวาดหุ่นจำลองเครื่องบิน เป็นต้น

๓.๒ แบบจำลองเปรียบเทียบเช่นนาฬิกาเป็นแบบจำลองของเวลาหรือสีแดงขาวน้ำเงินของธงชาติไทยเป็นแบบจำลองอุปมาอุปไมยของชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

๓.๓ แบบจำลองสัญลักษณ์เช่นสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์

๓.๔ แบบจำลองแนวคิดได้แก่แบบจำลองที่แทนด้วยแผนภูมิหรือแผนภาพในรูปแบบต่าง ๆ แบบจำลองระบบช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอนและการควบคุมและทำนายได้ว่าจะเกิดผลอะไรขึ้นเมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ

๔. การทดสอบระบบเมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอนและแสดงออกมาในรูปของแบบจำลองเรียกได้ว่าเราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นตัวแต่ยังประกันไม่ได้ว่าระบบที่พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์นี้จัดระบบจึงจำเป็นที่จะต้องนำต้นแบบระบบไปทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองกล่าวคือนำระบบไปใช้ในสถานการณ์ใกล้ความจริงแน่นอนหาสามารถนำไปทดลองในสถานการณ์จริงมีปัญหาในในด้านค่าใช้จ่ายเวลาและความเสี่ยงโดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับคนและทรัพย์สินนี้จัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน^{๓๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็นตอนๆ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่าการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า การพัฒนารูปแบบ ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๕ แสดงสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ดิเรก วรรณเศียร (๒๕๔๕)	การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว โดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบขึ้นแล้วนำไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้หรือทดลองใช้ต่อไป
สมาน อัครภูมิ (๒๕๔๙, หน้า ๔๙)	การพัฒนารูปแบบมีดังนี้ ๑) การศึกษารูปแบบ ๒) การนำเสนอรูปแบบ ๓) การพัฒนารูปแบบ

^{๓๖}ชัยยงค์ พรหมวงศ์, การจัดระบบการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

ตารางที่ ๒.๕ การพัฒนารูปแบบ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Joyce, B. and Weil, M. (1996, p. 197)	การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมได้นั้นต้องมีขั้นตอนการพัฒนาได้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ๒) นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ ๓) นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มา กำหนดหลักการเป้าหมาย ๔) การประเมินรูปแบบ ๕) การปรับปรุงรูปแบบ
ศิริชัย กาญจนวาสี (๒๕๔๗, หน้า ๑๒๘)	การพัฒนารูปแบบต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจที่เหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา หรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่ไม่น่าจะคุ้มค่าเสีย หรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
Kendall, K.E. and Kendall, J.E. (2005, p. 389)	การพัฒนารูปแบบมีขั้นตอนดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) ๒. การออกแบบระบบ (System design) ๓. การทดสอบระบบ (System testing)
บุญชม ศรีสะอาด (๒๕๔๓, หน้า ๑๐๔-๑๐๕)	การพัฒนารูปแบบนั้นอาจกระทำได้ ๒ ขั้นตอนคือ ๑. การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบ ๒. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ
ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (๒๕๔๖, หน้า ๑๗๒)	การพัฒนาจากระบบหรือการพัฒนาระบบโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ๑. การวิเคราะห์ระบบ ๒. การสังเคราะห์ระบบ ๓. การสร้างแบบจำลองระบบ ๔. การทดสอบระบบ

๒.๑.๖ การสร้างรูปแบบ

รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ คือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น

และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง^{๓๗} การสร้างรูปแบบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ตัวรูปแบบจะต้องมีลักษณะที่สำคัญคือ จะต้องมีความสัมพันธ์กันเชิงโครงสร้าง ทำนายและขยายผลได้นำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้น สรุปการสร้างรูปแบบที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดนั้น รูปแบบต้องมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วยความสัมพันธ์กันด้านโครงสร้าง สามารถทำนายและขยายผลได้อย่างกว้างขวางและสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ^{๓๘}

ตารางที่ ๒.๖ แสดงสาระสำคัญเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบ

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
บุญส่ง หาญพานิช (๒๕๕๖, หน้า ๙๓)	การสร้างรูปแบบแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑. รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด ๒. มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ๓. การนำรูปแบบไปใช้งานจริง
อำนาจ เถาตระกูล (๒๕๕๘, หน้า ๑๑๗)	การสร้างรูปแบบแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑. ลักษณะของรูปแบบที่สามารถใช้งานได้จริง ๒. ความสัมพันธ์กันด้านโครงสร้าง สามารถทำนายและขยายผลได้อย่างกว้างขวาง

๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เราเรียกกันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่าเป็น กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนอย่างต่อเนื่องภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานนอกจากนั้น การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วยกระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการระยะยาว

^{๓๗}บุญส่ง หาญพานิช, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๓๘}อำนาจ เถาตระกูล, เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็นฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ในสถาบันการอาชีวศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑๗.

การพัฒนาเป็นความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้นหรือ อาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือการพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่าแต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลง ย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนามาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่าภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนาหรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ^{๓๙} เป็นต้น การพัฒนา เป็นความเจริญเติบโตหรือก้าวหน้า^{๔๐} ที่ทำให้ดีขึ้นคือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๔๑} เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ^{๔๒} การพัฒนา เป็นการที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น^{๔๓} เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

^{๓๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๔๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๕.

^{๔๑}ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๔๒}จิตยา สุวรรณชฎ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕๔.

^{๔๓}สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๙.

๓) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งแต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมืองการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^{๔๔} ถ้าหากตีความหมายการพัฒนาจะสามารถตีความหมายได้ ๒ นัย คือ

๑. การพัฒนา ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

๒. การพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจโดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์หรือเป้าหมายของการพัฒนาตามที่ได้กำหนดคุณค่าไว้และได้สรุปความหมาย คำว่า การพัฒนาตามทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ไว้ดังนี้

^{๔๔}สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๑. การพัฒนา คือ สภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศหนึ่ง ๆ สามารถทำให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติสูงถึงร้อยละ ๕ - ๗ ต่อปีและสามารถรักษาระดับนี้ไว้ได้เป็นสภาวะที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี

๒. การพัฒนา คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการเร่งรัดให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศสูงขึ้นและประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓. การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการว่าจ้างงานที่ได้วางแผนไว้แล้วเพื่อลดสัดส่วนของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เพิ่มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ

๔. การพัฒนา คือ การสร้างสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันและการว่างงานในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเจริญเติบโต

๕. การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติ การเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียม และขจัดความยากจน นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบ และมุ่งสู่การสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมภายในทั้งระบบ เป็นก้าวออกจากสภาพชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกนึกคิด

๖. การพัฒนา คือ การสร้างความทันสมัย กล่าวคือ การที่คนในสังคมมีเหตุมีผล มีทัศนคติและความคิดที่ไม่งมงาย มีวินัยทางสังคม มีการคิดและวางแผนการพัฒนา มีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การเพิ่มมาตรฐานการดำรงชีวิต การปรับปรุงสถาบันทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ประเทศชาติมีความเป็นปึกแผ่น มีเอกราชและมีประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน^{๔๔} การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไรพัฒนาอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่ "คน" คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและรับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจการเมือง และสังคมวัฒนธรรม เป้าหมายของการพัฒนาคนกลุ่มคนหรือสังคม คือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดีซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย^{๔๖}

การพัฒนา เป็นความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับคามเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่อง

^{๔๔} ก๊อ วังศ์บุญสิน, "ประชากรกับการพัฒนา", พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๔๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, "ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม", พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น ถ้าในทาง เศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถ ปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึง เป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย การพัฒนา รวมไปถึงความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควร เป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย^{๔๗}

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า การพัฒนา ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่ง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๗ แสดงสาระสำคัญของความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
โฆสิต บั้นเปี่ยมรัษฎ์ (๒๕๓๒, หน้า ๒๕)	การพัฒนา เป็นความก้าวหน้าซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็ เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็น เรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่ง เอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี ในทางสังคมก็เช่นกันเรา ต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง รวมไปถึง ความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมใน ลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้ เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนใน การพัฒนาตามควร
ปกรณ์ ปรียากร (๒๕๓๘, หน้า ๕)	การพัฒนา มาจากคภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับ ขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น

^{๔๗}โฆสิต บั้นเปี่ยมรัษฎ์, การพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

ตารางที่ ๒.๗ แสดงสาระสำคัญของความหมายของการพัฒนา (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สนธยา พลศรี (๒๕๔๗, หน้า ๒)	การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งดงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลง สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงดงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (๒๕๒๖, หน้า ๑)	การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีก สภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบหรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิม
The United National Educational (1982, p. 305)	การพัฒนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน เป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด ซึ่งองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๓๕๒)	การพัฒนา คือ ๑.การเติบโตความเจริญ ๒.ความก้าวหน้า ๓.ความรุ่งเรือง
พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๓๐, หน้า ๑๖-๑๘)	การพัฒนา เป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหา หรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ (๒๕๓๔, หน้า ๙๑-๙๒)	การพัฒนาเป็นการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจรโดยไม่มีการสิ้นสุด
กรมการศาสนา, (๒๕๔๔, หน้า ๙)	การพัฒนา เป็นแนวทางทำให้เกิดดังนี้ ๑. วัดเกิดขึ้นได้ด้วยศรัทธาของประชาชน ๒. วัดโดยพฤตินัยถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน ชุมชนมีส่วนในการเป็นเจ้าของวัด ๓. ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการมีส่วนร่วม ๔. กระบวนการที่ต้องจัดการ ได้แก่ การประชุมวางแผน การกำหนดทิศทางการพัฒนา การกำหนดแนวทางการดำเนินการ การกำหนดเขตพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน

๒.๒.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์แต่ละคนเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริงเป้าหมายของการพัฒนาคือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนาทำให้เจริญทำให้เป็นให้มีขึ้น มี ๔ ประการ คือ

๑) กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกัน เกี่ยวข้อง กับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๔ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒) สีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓) จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญ งอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้ บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา^{๔๘}

การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในชุมชน หรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางด้านกาย ทางด้านหลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาทางสังคม คือ อปริหานิยธรรม หรือวัชชือปริหานิยธรรม ได้แก่ ธรรมไม่ทำให้เสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี ๗ ประการ คือ

๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชือกรรมตามทีวางไว้เดิม

๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชือ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่า เป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยไม่ถูกข่มเหงหรือดูคร่ำขึ้นใจ

๖) เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชือทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกที่ เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

^{๔๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑-๘๒.

๗) จัดให้ความอารักขา ค้ำครองป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลายตั้งใจว่าขอ พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นผาสุก

อุปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่าเมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันภายในกลุ่มของวัชชีจึงจะมีสิทธิชนะจะเห็นได้ว่าอุปทานิยธรรม ๗ ประการนี้มีสามัคคีธรรมเป็นคุณธรรมที่คอยเกื้อหนุนให้การปฏิบัติตามนั้นเกิดเป็นผลจริง ฉะนั้น หลักสามัคคีธรรมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาสังคมเป็นไปตามแนวทางที่ชุมชนหรือสังคมตั้งเป้าหมายเอาไว้ ได้แก่ ความมีคุณภาพชีวิตที่ดี^{๔๙} ส่วนสาระสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น เนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ ปราศจากอำนาจหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ พุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะพระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่นๆ ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนาด้วยการศึกษา ความสำคัญของการพัฒนาโดยการช่วยเหลือกันทั้งการอบรมในศาสนธรรม และ ประสบการณ์มีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อรูปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์^{๕๐} ในขณะที่เดียวกันได้มีแนวคิดบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไว้ว่า ถ้าปราศจากศีลธรรมเสียแล้ว การพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปทำนองใด ย่อมจะบกพร่องและไม่ สมบูรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิดผลสุดท้ายอาจจะพัฒนาไปทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ๆ คือ ความเจริญในทางปัญญาและในทางศีลธรรมการขาดจากศีลธรรมนั้นจะทำให้โลกเสื่อมโทรมพระพุทธศาสนาจะช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดั่งนั้นย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบทอดพระพุทธศาสนาและการที่พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้ดีจริง ๆ ก็คืออาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้

๑) ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโชคลางทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "คนโง่นั้นมัวแต่พิเคราะห์ดวงดาว" ฉะนั้น ในการที่จะทำให้นมนุษย์โลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญาก็ควรที่จะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิดความบริสุทธิ์

๒) ความเชื่อในพุทธศาสนาเป็นความเชื่อที่มีมูลฐานตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชา ไม่ใช่ตั้งอยู่ใน ความเชื่อโดยมงายอย่างเดียวหรืออวิชชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ท่านทั้งหลายอย่าพึงเชื่อสิ่งใดเพียงเพราะที่ได้ฟังตามๆ กันมาหรือเพราะเคยเห็นเช่นนั้นๆ ต่อมา ฯลฯ ท่านจงเอาข้อที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้ตรัสกรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ"

๓) การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของสังคมได้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการประยุกต์พระธรรมซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้วมาใช้กับสภาพปัจจุบันซึ่งจะต้องมีการศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้

^{๔๙} ๐.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๐/๑๘.

^{๕๐} สมบูรณ์ สุขสารานู, การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๓.

๔) การพัฒนานั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรมเพราะฉะนั้นทางฝ่ายพระสงฆ์ กิติ ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องร่วมมือกันอย่างมากมายหลายกรณีที่ย้ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญ ของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ใน หมู่บ้าน ถ้า ความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ เปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข^{๕๑} อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรมจะต้อง เอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติอันตนจะต้องก่อกูล ปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การ พัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม เมตตา กรุณา ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม^{๕๒} การพัฒนาตรงกับคำว่า "ภาวนา" ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญ งอกงาม (ตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนามาจาก ภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือ วัฒนา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้ เจ็บมาเบียดเบียนและนอกจากนี้คำว่า วัฒนะ หมายถึงรกรูปร่าง ไม่มีระเบียบเลยก็ได้ เช่น คำว่า โลกวิวัฒน์ หมายถึง เป็นคนรกรโลก เป็นสิ่ง/เป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาใน ที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่าและตามหลักการของพระพุทธศาสนาการพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือ การพัฒนาสังคม การ พัฒนาทางด้านจิตใจและการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนา เป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษาสิ่งที่ดีให้คงอยู่ซึ่งสามารถ นำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง พื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือ ความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ^{๕๓}

สรุปได้ว่า สาระสำคัญของความหมายของการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง เช่น ภาวนา ๔ อปริ หานियธรรม ๗ เป็นต้น ล้วนเป็นการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนา คน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็น การพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง

จากแนวคิดหลักที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา ของนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

^{๕๑}ปวย อึ้งภากรณ์, ศาสนธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑-๖๕.

^{๕๒}พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๕๓}จางงศ์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

ตารางที่ ๒.๘ แสดงสาระสำคัญของแนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา

นักวิชาการ/นักวิจัย หรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมบูรณ์ สุขสำราญ, (๒๕๓๐, หน้า ๕๓)	การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้น พระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่นๆ ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจทั้งในปัจจุบัน
ป่วย อึ้งภากรณ์, (๒๕๓๐, หน้า ๖๑-๖๕)	การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการทำให้เกิดความบริสุทธิ์ ตรีกตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ การเปลี่ยนแปลงวิธีการประยุกต์พระธรรมการพัฒนานั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม
พระไพศาล วิสาโล, (๒๕๓๓, หน้า ๑๘-๑๙)	การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐานของความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ และความยุติธรรม
จำนงค์ อติวิฒนสิทธิ์, (๒๕๔๘, หน้า ๑๑๗-๑๑๘)	การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจและการพัฒนาทางด้านปัญญา การพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปหนุนนำ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การพัฒนา สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ดีหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าเป็นการเจริญเติบโตไปในทางที่ดีกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารมีควบคู่กันมากับมนุษย์เป็นเวลายาวนานแล้ว แต่การบริหารกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะ ในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้พันธกิจต่างๆ เหล่านั้นดำเนินการไปได้ด้วยดีและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สำหรับนักบริหารกิจการสาธารณะต่างๆ ไป รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บริหารงานการคณะสงฆ์ด้วย ต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารทั้งที่เป็นแนวคิดทางด้านศาสนา และด้านหลักการบริหารต่างๆ ไป ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการบริหาร

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

การบริหาร คือ กระบวนการจัดการ และดำเนินการทุกๆ ด้าน เพื่อให้การคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการวัด และเป็นฐานรองรับพระศาสนามีความก้าวหน้า สามารถอำนวยความสะดวก เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชน ปรากฏชัดทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม^{๕๔} นอกจากนี้ยังหมายถึงการปกครอง (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะ หรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purposes/Objectives) ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๕๕}

ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๕๖} ดังนั้นการบริหารจัดการ จึงเป็นกระบวนการของการแสวงหา และการผสมผสานทรัพยากรที่สำคัญ ๓ ประเภท คือ มนุษย์ การเงิน และทรัพยากรด้านกายภาพ เพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายหลักขององค์กรในการผลิตสินค้าหรือบริการ ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของสังคม การบริหารโดยสรุปก็คือ

๑. การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จโดยลำพังคนเดียว ไม่ใช่การบริหารหรือการจัดการ การบริหารหรือการจัดการเกิดขึ้นในบริบทของกลุ่ม โดยอย่างน้อยที่สุดกลุ่มนั้นจะต้องมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

๒. กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะต้องมีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน และผู้จัดการจะมีบทบาทสำคัญในการชี้แนะให้แนวทางในการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มหรือเป็นผู้ที่กำหนดเป้าหมายของกลุ่มเอง ในกรณีที่เป้าหมายของกลุ่มมิได้กำหนดขึ้นมาจากภายนอกหรือจากหน่วยงานระดับเหนือขึ้นไป

๓. การจัดการเป็นงานด้านสมอง ใช้ความคิด ปฏิภาณ และการตัดสินใจ เพื่อสร้างเงื่อนไขและรักษาไว้ซึ่งเงื่อนไขสำหรับการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม^{๕๗}

จึงกล่าวได้ว่าการบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานใน

^{๕๔}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิสิตเมธี), ธรรมปริทัศน์ “๔๖”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

^{๕๕}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖.

^{๕๖}พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๕๗}ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓-๔.

ลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงาน แต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๕๘}

นอกจากนี้การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๕๙} หรือความพยายามที่จะสั่ง แนะและ ผสมผสานความพยายามของมนุษย์ ซึ่งมีจุดรวมที่มุ่งสู่จุดหมายปลายทางหรือเป้าหมายบางอย่าง การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็นของผู้บริหาร ในองค์การซึ่งมีหน้าที่สั่งการ ให้ความสะดวกในการทำงาน ของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน^{๖๐}

การบริหารเป็นทั้งศิลป์ ศาสตร์ และอาชีพ กล่าวคือ ธรรมเนียมที่เป็นศิลป์ (art) หมายถึง บุคคลได้ใช้ทักษะและความรู้ที่พัฒนาขึ้นของแต่ละบุคคล เพื่อให้บรรลุจุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง ธรรมเนียมที่เป็นศาสตร์ (science) เป็นองค์ความรู้ในสิ่งที่เกิดจากการสืบค้นหาความรู้ใหม่ ด้วยวิธีเชิง วิทยาศาสตร์ มีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การประมวลผลข้อมูล การตั้งสมมุติฐาน และการ ทดสอบสมมุติฐาน ธรรมเนียมที่เป็นอาชีพ (profession) นั้น อาชีพเกิดจากความเป็นศิลป์และความเป็น ศาสตร์โดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นอาชีพใดๆ^{๖๑} และเป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^{๖๒}

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ สรุปความหมายของการบริหารว่า การบริหารก็คือการที่บุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันทำงานโดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรทางการบริหารมา จัดดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

จากความหมายของการบริหารสามารถสรุปแนวคิดได้ดังนี้

^{๕๘}จันทรานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^{๕๙}สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภักษ์, หลักการบริหารเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๖๐}ชาญชัย อาจินสมมาตร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^{๖๑}วิโรจน์ สารรัตน์, การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๖๒}สมยศ นาวิการ, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

ตารางที่ ๒.๙ ความหมายของการบริหาร

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จันทรานี สงวนนาม (๒๕๓๖ : ๔)	๑. เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ๒. หลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎี
ชาญชัย อาจิสมาจาร (๒๕๔๐ : ๓๘)	การสั่งการ การให้ความสะดวกในการทำงานของกลุ่มคนที่มี วัตถุประสงค์เดียวกัน
ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (๒๕๔๐ : ๓-๔)	กระบวนการของการแสวงหา และการผสมผสานทรัพยากร เพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายหลักขององค์การ
พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี) (๒๕๔๖ : ๗๓)	กระบวนการจัดการ และดำเนินการทุกๆ ด้าน
พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), (๒๕๕๐ : ๒๕-๓๒)	๑. การสร้างความเชื่อมั่น ๒. ความสามารถในการแบ่งงาน ๓. การกระจายอำนาจ
พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), (๒๕๕๑ : ๒๖)	การดำเนินงานหรือจัดการกิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะ หรือองค์กร ต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์
วิโรจน์ สารรัตนะ (๒๕๔๒ : ๔)	การบริหารเป็นทั้งศิลป์ ศาสตร์ และอาชีพ
สมยศ นาวิการ (๒๕๔๔ : ๑๘)	๑. กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และ การควบคุม ๒. การใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การ ที่กำหนดไว้
สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยกฤษฎ์ (๒๕๓๖ : ๑๒)	การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดย อาศัยปัจจัยต่างๆ

๒.๓.๒ ความหมายของผู้บริหาร

ในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยผู้บริหาร ที่มีความรู้
ความสามารถสูง ในการพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพต่อไปได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่จำเป็นต้อง
อาศัยผู้บริหาร คือ พระสังฆาธิการที่มีความรู้ และความสามารถสูงในการพัฒนาองค์กรทาง
พระพุทธศาสนามี วัด เป็นต้น ได้มีผู้ให้ความหมายของผู้บริหารไว้หลายท่าน ดังนี้

นักบริหาร คือ ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น เขาบริหารงานด้วยธรรมาธิปไตยที่ถือหลักการและความสำเร็จของงานเป็นใหญ่ เขาเป็นผู้นำที่นั้งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน^{๖๓} ผู้บริหาร คือ นักแก้ปัญหาขององค์กรทั้งปัญหาในด้านงาน ด้านงบประมาณ ด้านเวลาและด้านคน ซึ่งรวมถึงปัญหาสุขภาพทางร่างกายและทางจิตใจด้วย^{๖๔} รวมถึงผู้บริหารเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้ง หรือยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ เช่น การชี้แนะ การสั่งการและช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๖๕}

ผู้บริหาร คือ บุคคลใดๆ ก็ตามที่พยายามทำให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กร โดยใช้กำลังความพยายามของบุคคลอื่น หรือบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่นคือผู้บริหาร^{๖๖} และหมายถึง ผู้ทำหน้าที่ทางการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน และมีความหมายในระดับเดียวกัน^{๖๗}

ผู้บริหาร (Administrator) คือ ผู้ที่ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น หรืออาศัยความร่วมมือจากผู้อื่น (Get things done through others) คำว่า บริหารนั้นมาจากคำ ๒ คำคือ **บริ** แปลว่า โดยรอบ และ **หาร** แปลว่า แบ่ง รวมความจึงแปลว่า การแบ่งงานที่อยู่รอบข้างช่วยกันทำให้สำเร็จ และการที่จะเป็นเช่นนั้นได้ผู้บริหารจะต้องเป็นทั้งหัวหน้า (Head) และผู้นำ (Leader) ในคนเดียวกัน จากคำจำกัดความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารที่สมบูรณ์จะต้องให้คนอื่นทำงานแทนตนจนสำเร็จอย่าไปลงมือทำงานด้วยตนเองทั้งหมด ถ้าใครลงมือทำงานด้วยตนเองแม้แต่เรื่องเล็กน้อยจึงมักถูกเหน็บแนมว่าเป็น “ผู้บริหารสันดานเสมียน”^{๖๘}

ความหมายของคำว่า นักบริหาร โดยปกติคำว่า **นัก** จะหมายถึงตัวบุคคลถ้าไปอยู่กับคำอื่นโดยเฉพาะที่เป็นอาชีพจะแสดงให้เห็นว่าคนๆ นั้น มีความเป็นมืออาชีพ เช่น นักมวย นักฟุตบอล นักร้อง นักแสดง นักพูด นักเขียน เป็นต้น คำว่า **มืออาชีพ** เป็นคำที่ใช้กับบุคคลหรือองค์กรซึ่งทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเป็นผู้จริงจังในสิ่งนั้น และเชี่ยวชาญกว่าสิ่งอื่น อย่างเช่นครูมืออาชีพ แสดงว่าครูผู้นั้นมีความรู้ความสามารถสูง และมีความเชี่ยวชาญในการสอนเป็นอย่างมาก ในขณะที่คำว่า อาชีพครูมีความหมายเพียงว่าคนๆ นั้นมีอาชีพเป็นครูบาอาจารย์ มีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์แต่จะมีความรู้และมีความเชี่ยวชาญหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง นักบริหาร (Professional Administrator) จึงหมายถึงผู้บริหารมืออาชีพที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างดีเยี่ยมและมีความเชี่ยวชาญในการ

^{๖๓}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖.

^{๖๔}ถวิล เกื้อกุลวงศ์, **การบริหารการศึกษาสมัยใหม่ : ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^{๖๕}เศวานิต เศษานนท์, **ภาวะผู้นำ (Leadership)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครราชสีมา : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๖๖}สมยศ นาวิกาน, **การบริหาร**, หน้า ๒๒.

^{๖๗}สาคร สุขศรีวงศ์,ดร., **การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จี. พี. ไฮเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘.

^{๖๘}สุเมธ แสงนิมนวล, **ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๘-๙.

บริหารงาน โดยดูจากประสบการณ์การทำงาน ด้านการบริหารมาอย่างยาวนานและประสบความสำเร็จ

ดังนั้นการเป็นนักบริหารจึงไม่ใช่เรื่องง่ายใครที่เป็นได้ถือว่ายอดเยี่ยม เพราะจะมีทั้งความเป็นผู้นำหัวหน้าและผู้บริหารอยู่ในคนๆ เดียวอย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับการเป็นนักบริหารคนที่จะเป็นได้จะต้องส่อลักษณะหรือฉายแววให้ปรากฏพอสรุปเฉพาะหัวข้อได้ ๙ ประการดังนี้^{๖๔}

ประการที่ ๑ แสดงออกอย่างแรงกล้าต้องการประสบความสำเร็จ

ประการที่ ๒ สนใจใคร่รู้ใฝ่รู้ใฝ่ฝัน

ประการที่ ๓ เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

ประการที่ ๔ ให้คนอื่นทำงานแทนตนจนสำเร็จ

ประการที่ ๕ ตัดสินใจได้ดี

ประการที่ ๖ แก้ปัญหาเองได้

ประการที่ ๗ ทำอะไรได้มากเป็นพิเศษและรวดเร็ว

ประการที่ ๘ ประสานงานคล่องแคล่ว

ประการที่ ๙ ทำงานได้ดีกว่าเดิมเสมอมีการคิดปรับปรุงไม่พอใจในผลงานจะทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆและมักประสบผลสำเร็จ

ผู้บริหาร (The Administrators) เปรียบได้ว่าเป็นจอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์การให้ก้าวไปในกระแสของการปฏิรูปได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ผู้บริหารในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางบริบท (Context) หลากหลายส่วนนั้น น่าจะเปรียบได้กับ “ผู้บริหารมืออาชีพ” จึงจะเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งบุคลากรดังกล่าวที่ หมายถึงถึง “ผู้บริหารโรงเรียน/สถานศึกษามืออาชีพ” และ “ผู้บริหารการศึกษามืออาชีพ” เหล่านี้ ประดุจหัวรถจักรสำคัญของขบวนรถไฟยุคปฏิรูปการศึกษาที่จะทำหน้าที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนขบวนรถไฟไปสู่ เป้าหมายที่พึงประสงค์ได้ โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ การจัดการศึกษาสู่ การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นทั้งคุณภาพ ศักยภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดในเขตพื้นที่การศึกษานั้นเอง^{๖๕}

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปความหมายของผู้บริหาร ก็คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในการบริหาร และเป็นผู้จัดกระบวนการบริหารโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยการ การจูงใจ การริเริ่ม การประนีประนอม การประสานงาน และควบคุมบุคคลอื่นให้ปฏิบัติหน้าที่

จากความหมายของผู้บริหารสามารถสรุปได้ดังนี้

^{๖๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๖๕}สุรศักดิ์ ปาเฮ, “สู่มิติการเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน, ๒๕๔๓) : ๗๐-๗๕.

ตารางที่ ๒.๑๐ ความหมายของผู้บริหาร

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ถวิล เกื้อกุลวงศ์ (๒๕๔๐ : ๑๗)	นักแก้ปัญหาขององค์การทั้งปัญหาในด้านงาน ด้านงบประมาณ ด้านเวลาและด้านคน ซึ่งรวมถึงปัญหาสุขภาพทางร่างกายและทางจิตใจด้วย
พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธम्मจิตโต), (๒๕๓๙ : ๕๖)	๑. ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ๒. บริหารงานด้วยธรรมาธิปไตยที่ถือหลักการและความสำเร็จของงานเป็นใหญ่ ๓. เป็นผู้นำที่นั้งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน
เศวานิต เศษานนท์ (๒๕๔๑ : ๒)	บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้ง หรือยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ
สมยศ นาวิการ (๒๕๔๔ : ๒๒)	๑. บุคคลใดๆ ก็ตามที่พยายามทำให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การ โดยใช้กำลังความพยายามของบุคคลอื่น ๒. บุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่นคือผู้บริหาร
สาคร สุขศรีวงศ์, ดร. (๒๕๕๓ : ๒๘)	ผู้ทำหน้าที่ทางการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน และมีความหมายในระดับเดียวกัน
สุเมธ แสงนิมมวล (๒๕๕๒ : ๘-๙)	๑. ผู้ที่ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น หรืออาศัยความร่วมมือจากผู้อื่น ๒. การแบ่งงานที่อยู่รอบข้างช่วยกันทำให้สำเร็จและการที่จะเป็นเช่นนั้นได้ผู้บริหารจะต้องเป็นทั้งหัวหน้า (Head) และผู้นำ (Leader) ในคนเดียว
สุรศักดิ์ ปาเฮ (๒๕๔๓ : ๗๐-๗๕)	๑. จอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์การให้ก้าวไปในกระแสของการปฏิรูปได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ๒. ผู้บริหารในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางบริบท (Context) หลากหลายส่วนนั้น น่าจะเปรียบได้กับ “ผู้บริหารมีอาชีพ”

๒.๓.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

องค์กรหนึ่งๆ ต้องอาศัยทฤษฎีการบริหาร เพื่อประโยชน์ในการจัดการองค์กร มีนักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านได้เสนอทฤษฎีการบริหารไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีนั้นๆ ให้ท่องแท้ และนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรของตน ไว้ดังนี้

การบริหารองค์กรต่างๆ จึงเป็นงานในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ

๑) การปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) การพิจารณาวินิจฉัย (Consideration) การตัดสินใจ (Decision) และการสั่งงาน (Command/Ordering) ตามลำดับขั้นใน

สายการบังคับบัญชา (Chain of Command) ของแต่ละองค์กร หรือหน่วยงาน (Organization) ในระดับต่างๆ

๒) การจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของวัด ได้แก่ การจัดการเกี่ยวกับการให้การศึกษาหลักธรรม (พระปริยัติสัทธรรม) การให้การศึกษาอบรม ศิล สมาธิ ปัญญา (พระปริยัติสัทธรรม) และการเผยแผ่พระสัทธรรม การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น

การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) การวางนโยบาย (Policy) การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน (Priority) ของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ (Project Planning and Administration) อันเป็นกิจกรรมขององค์กร หรือหน่วยงานในระดับต่างๆ การแบ่งงาน (Division of Works) และการมอบหมายหน้าที่การงาน (Delegation of Authority) การจัดการ (Management) ตามแผนงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดเอาไว้ให้ได้ผล คือ “ประสิทธิผล” (Effectiveness) ดี อย่างมี “ประสิทธิภาพ” (Efficiency) สูง และรวมทั้ง การตรวจงาน (Inspection) การติดตามผล (Follow-up) และการประเมินผลงาน (Evaluations)

๓) การจัดการทางด้านบุคลากร (Personnel Management) การเงินหรือการคลัง (Financial Management) และทรัพย์สิน (Assets) ขององค์กรหรือหน่วยงานแต่ละระดับ

เครื่องวัด ผล ของ การ บริหาร งาน (Administrative Measurement) ก็คือ “ประสิทธิภาพ” (Efficiency) ซึ่งหมายถึงอัตราส่วนแห่งค่าลงทุน (Investment Value) ต่อประสิทธิผล (Effectiveness) ของการบริหารงานของนักบริหารหรือหน่วยงานหนึ่ง เมื่อเทียบกับอัตราส่วนแห่งค่าลงทุน ต่อประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างเดียวกันของนักบริหารหรือหน่วยงานเดียวกัน แต่ต่างระยะเวลากัน หรือ เมื่อเทียบกับอัตราส่วนแห่งค่าลงทุนต่อประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างเดียวกันของนักบริหารอีกคนหนึ่งหรืออีกหน่วยงานหนึ่ง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การบริหารงานที่ได้ผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง คือ การบริหารงานที่ได้ผลผลิต หรือ ผลงานที่ได้สำเร็จด้วยดีมาก ด้วยต้นทุนหรือค่าลงทุนที่ต่ำที่สุด ซึ่งก็หมายความว่า นักบริหารที่ดีจะต้องรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างประหยัดที่สุด และให้ได้ผลงานที่ดีมากที่สุดนั่นเอง^{๗๑}

หลักกระบวนการบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ^{๗๒}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาใน องค์กร

๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้

๔) การอำนวยความสะดวก (Directing) คือ กำกับ สั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

^{๗๑}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, หน้า ๒๖-๒๗.

^{๗๒}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, หน้า ๓.

๕) การควบคุม (Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด

ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการของหลักการบริหาร ซึ่งมีอยู่ ๕ ขั้นตอน ดังนี้^{๗๓}

๑. การวางแผน (Planning)
๒. การจัดระบบองค์การ (Organizing)
๓. การจัดบุคลากร (Staffing)
๔. การเป็นผู้นำในองค์การ (Leading)
๕. การควบคุมการดูแล (Controlling)

หลักการบริหารเหล่านี้อาจจะเคยปฏิบัติโดยผู้บริหารก่อนมี Fayol แต่ Fayol เป็นบุคคลแรกที่ประมวลหลักการเหล่านี้ขึ้นมา ทำให้ผู้บริหารทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ เขาได้วางรากฐานของการบริหารในฐานะที่เป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง

ทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทาง การบริหาร ๕ ประการ คือ^{๗๔}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

^{๗๓}Koontz, Harold and Heize Wehrich, *Essential of management*, 5th, (Singapore : McGraw-Hall, 1990), pp. 26-27.

^{๗๔}Price, Alan, *Human Resourec Management In a Business Context*, 2 edition, (London : Thomson Learning, 2004), p. 110.

นอกจากนี้หลักการในการบริหารจัดการยังแบ่งออกเป็น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^{๗๕}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโย ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับกรมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์ และฟาโย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวนเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโย กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธ และอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดที่ลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือ ความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูง และพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์กรจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์กรได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลาง และระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนก ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้นเป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

^{๗๕}ฟาโย, อังโน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไรอย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีผลสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่ง และหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีค่าจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการสิ่งต่างๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ชัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงาน และองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่ม โดยการให้รางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้าง และลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คนหรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การ และสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภคน และความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จ และมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหาร และคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง

มีผู้นำเสนอกระบวนการบริหารงาน ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “Papers on the Science of Administration” ในปี พ.ศ.๒๔๗๙ โดยมีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้^{๗๖}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

^{๗๖}Luther Gulick and Lyndall Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจ และสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำ และควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบ และรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลในประเทศไทยได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ^{๗๗}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนมาทำงาน การบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน การบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนวยการ หรือการวินิจฉัยสั่งการหลังการได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงาน หรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างใจอันดีต่อกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจไปในตัวด้วย

^{๗๗}ติน รัชฎพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๗. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบ และรัดกุม

หลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์มาตรฐานของงาน จะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ดีที่สุดจนมาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น^{๗๘}

สำหรับแนวคิดการบริหารได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเฮนรี ฟาโย นักบริหารชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไปอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร ๕ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตำราการบริหาร เช่น ทฤษฎีของลูเธอร์ กูลิค ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกัน ที่ได้ขยายแนวคิดของฟาโย กำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB : Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ)^{๗๙}

การบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) ตามแนวคิดของเดมมิง ปัจจุบันจัดเป็นกระบวนการสากลที่ทุกคนทราบกันดี และถือเป็นเครื่องมือการบริหารที่จัดเป็นแกนร่วมของการบริหารที่

^{๗๘} เทเลอร์, อังโน ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๗๙} สุปรีชา กมลาศน์, **กลยุทธ์การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

หลากหลายบนพื้นฐานเดียวกัน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของเดมมิ่งและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ ดังนี้

จากการศึกษาทฤษฎีการบริหาร จึงสรุปได้ว่า การบริหารมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาใน องค์การ ๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ๔) การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับ สั่งการ และมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ และ ๕) การควบคุม (Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๑๑ เปรียบเทียบทฤษฎีการบริหารจัดการกับทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย /ทฤษฎีของนักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต),	Koontz, Harold and Heize Weinrich	Price, Alan	Luther Gulick and Lyndall Unwick	ติน ปรัชญพฤทธิ์
๑) การวางแผน (Planning)	✓	✓	✓	✓	✓
๒) การจัดองค์การ (Organizing)	✓	✓	✓	✓	✓
๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing)	✓	✓		✓	✓
๔) การอำนวยการ (Directing)	✓	✓	✓	✓	✓
๕) การควบคุม (Controlling)	✓	✓	✓	✓	✓

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

การบริหารวัดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว นั้น ก็เพราะนักการบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดร่มรื่นน่าอยู่น่าเข้าไปประกอบกิจการทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็นการบริหารวัดจึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารและการบริหารวัดที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการบริหารจัดการวัด

การบริหารจัดการวัด หมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลและแนะนำ สั่งสอน พระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจการโครงการต่างๆของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๔๐} การบริหารจัดการวัด เป็นการใช้ศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ

^{๔๐}กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

การประสานงานการประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่และการใช้ศิลปะซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์^{๘๑} การบริหารจัดการวัดเป็นการทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการให้เจ้าอาวาสหรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไปร่วมกันใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน^{๘๒} เป็นการดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนธรรมแก่ชุมชน^{๘๓} การบริหารวัด ต้องบริหารจัดการด้านการ เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินการภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงานและแก้ไข^{๘๔} การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงานด้านปกครองเผยแผ่ศาสนาธรรมศาสนาศึกษา สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ความร่วมมือทั้งบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด^{๘๕}

การบริหารจัดการวัดที่ต่อยอดที่การลงมือปฏิบัติจริง หลักการบริหารจัดการวัดสมัยใหม่นั้นจะต้องประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้ คือ

๑. การสร้างค่านิยม (Shared Values) ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วยและผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารจัดการนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารจัดการวัดจะได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

๒. จัดโครงสร้าง (Structure) ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสมเป็นไปตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารจัดการวัด

๓. จัดระบบงาน (Systems) ได้แก่ การวางหลักการบริหารจัดการต่างๆ ที่อยู่ภายในวัดให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔. จัดกิจกรรม (Style) ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารจัดการ เป็นไปทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

^{๘๑}น้อย ลายครามและสุบรรณ จันทบุตร, หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๗.

^{๘๒}บุญช่วย จันทร์เฮ้า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๙๐.

^{๘๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

^{๘๔}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “พระสงฆ์กับกรมศาสนา”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๒.

^{๘๕}พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กัลยาโณ), “พระสังฆาธิการกับวัด”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

๕. บุคลากร (Staff) ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่งเพราะการบริหารงานจะสำเร็จหรือไม่ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญดังนั้นควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสมกับงาน

๖. เสริมทักษะ (Skills) ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๗. กลยุทธ์ (Strategy) ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่เลือกใช้ในการบริหารจัดการนั้นระบบรูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่างๆ ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม^{๔๖}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัดเป็นภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในการใช้ศาสตร์และศิลป์ ปกครอง บังคับ บัญชา กำกับ ดูแล แนะนำ สั่งสอน พระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจการโครงการต่างๆของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด

ตารางที่ ๒.๑๒ ความหมายของการบริหารจัดการวัด

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กรมการศาสนา, (๒๕๔๖, หน้า ๒).	การบริหารจัดการวัด หมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลแนะนำ สั่งสอน พระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจการโครงการต่างๆของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด
น้อย ลายครามและสุบรรณ จันทบุตร, (๒๕๔๘, หน้า ๑๖๗).	การบริหารจัดการวัด เป็นการใช้ศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงานการประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์
บุญช่วย จันทร์เฮ้า, (๒๕๔๔, หน้า ๙๐).	การบริหารจัดการวัดเป็นการทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการให้เจ้าอาวาสหรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป ร่วมกันใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), (๒๕๔๖, หน้า ๓๔).	เป็นการดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน

^{๔๖}กรมการศาสนา, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

ตารางที่ ๒.๑๒ ความหมายของการบริหารจัดการวัด (ต่อ)

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “ (๒๕๔๗, หน้า ๑๐๒).	การบริหารวัด ต้องบริหารจัดการด้านการ เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินการภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงานและแก้ไข
พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กัลยาโณ), (๒๕๔๖, หน้า ๓๑).	การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการ ตัดสินใจ ดำเนินงานด้านปกครอง เผยแผ่ศาสนธรรมศาสนศึกษา สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ ความร่วมมือทั้งบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด

๒.๔.๒ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจดังกล่าวออกกฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดียิ่งขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีกฎหมายมหาเถรสมาคม รวมทั้งสิ้น ๒๔ ฉบับ ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๑ ข้อ ๔ ได้ให้ความหมายพระสังฆาธิการไว้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กำหนดการปกครองตามลำดับชั้นตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสคำว่า “พระสังฆาธิการ” มาจากคำ ว่า “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น พระสังฆาธิการแปลตามรูปศัพท์ได้ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งจึงหมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์^{๘๗}

ความสำคัญของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาสจะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่

^{๘๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๘๘}

หน้าที่ของเจ้าอาวาส

การปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการโดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำรีเอนจิเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้นนับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๘๙}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^{๙๐}

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวมานี้เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดหรือจะกำหนดไว้ในกิจการประเภทรุ่นๆ แต่พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น ๔ คือ^{๙๑}

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม
  - ๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
  - ๒) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี

^{๘๘}กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๘๙}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๙๐}พระวิสุทธวิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม**, หน้า ๘๔.

^{๙๑}ฝ่ายอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๖

๓) จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การบำรุงรักษาวัด คือ การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาสชั้นนี้

การจัดกิจการของวัด คือ การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดโดยซึ่งหมายถึงกิจการ ๕ ประเภท คือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคซึ่งวิธีปฏิบัตินั้นมหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้น หรือที่จะกำหนดขึ้นในกาลต่อไปหรือที่ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีอันดีงาม ส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยเรื่องนั้น

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

๑) ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

๒) สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวและนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม^{๙๒}

การปกป้องคุ้มครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การคอยปกป้องผองภัยอันตรายทั้งหลายภายนอก ไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนทำร้ายพระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ที่อยู่ภายในวัดของตนให้มีความปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายเปรียบเสมือนแม่ไก่กางปีกปกป้องคุ้มครองลูกของตนให้มีความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงนั่นเอง^{๙๓}

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘ - ๗๙.

^{๙๓} พระมหาบุญมี ปุณฺณวุฑฺโฒ (ขามเข็ด), “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย”, หน้า ๖๖.

๑) ในการจัดการศาสนศึกษา

๒) ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรงได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุ สามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีลและปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ^{๔๔}

๔. หน้าที่ย่อความสะดวกรในการบำเพ็ญกุศลหน้าที่ย่อความสะดวกรในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาที่พักหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

หน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ มีคำที่ต้องพิเคราะห์คือ คำว่า “ตามสมควร” คือต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกนั้น เป็นไปตามระเบียบแบบแผนไม่มีสิ่งที่เป็นพิษภัย เช่น อบายมุขแฝงอยู่ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามขอบข่ายภารกิจของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ กฎหมาย ๓ ฉบับนี้ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ดังนั้นเจ้าอาวาสซึ่งเป็น พระสังฆาธิการระดับวัดจึงมีผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการวัดและปฏิบัติภารกิจดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย ดังที่จะกล่าวต่อไป

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

ด้านการปกครอง

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษาหรือการบริหาร^{๕๕} หรือ อาจกล่าวได้ว่า การปกครอง หมายถึง การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตนให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรอยู่ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์วินัยจัดการลงนิคหกรรม การวินัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดจนการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตนชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้ เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตราการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๕๖}

แนวคิดและวิธีการปกครองตามรูปแบบคณะสงฆ์ไทย ต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ซึ่งพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ ต้องมุ่งเน้นพัฒนาวัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลาย ก็สร้างเครือข่ายโยงใยรวมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีมทั่วประเทศ ลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อน ไม่ทันการณ์ โดยปรับปรุงระบบทำงานของพระสังฆาธิการหรือทำรีเอ็นเจเนียร์ริงให้กับการบริหารคณะสงฆ์ ให้เป็นระบบ การบริหารงานที่ใช้ได้ดี โดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ด้านสื่อสาร^{๕๗} มีปราชญ์ได้กล่าวไว้ เช่น งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างไร งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๕๘} การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดจนแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๕๙}

^{๕๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔๖.

^{๕๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๕๗}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙-๓๓.

^{๕๘}พระพุทธวรญาณ, ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖ - ๗๗.

^{๕๙}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

ในส่วนของการปกครองสงฆ์นั้น วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักรและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่นกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎหมาย เณรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการแห่งพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนการปกครองบุคลากรภายในวัดที่นอกเหนือจากภิกษุสงฆ์ สามเณร ซึ่งได้แก่ศิษย์วัด แม่ชี คณางรวมทั้งฆราวาสผู้อาศัยในวัดคนอื่นๆ เจ้าอาวาสจะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารวัดและกระจายอำนาจหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลและพัฒนาวัดบุคลากรทั้งหมดที่มีอยู่ภายในวัด รวมทั้งคณะกรรมการบริหารวัด ล้วนมีความสำคัญเพราะต่างก็มีส่วนรับผิดชอบต่อกิจการของวัดและมีส่วนทำให้วัดก้าวหน้าหรือตกต่ำได้เช่นกัน แต่หากช่วยกันบริหารวัด โดยปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้ หมั่นปรึกษาหารือเกี่ยวกับกิจการของวัดเพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการของส่วนรวมก็จะทำให้ภารกิจของวัดประสบความสำเร็จได้

สรุป บทบาทภารกิจในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในปัจจุบันนอกจากเจ้าอาวาสจะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายคณะสงฆ์เป็นต้นแล้ว สิ่งที่สำคัญที่พึงตระหนัก คือความเจริญมั่นคงของวัดการพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชนและสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการอย่างมีระเบียบและต้องการทำอย่างต่อเนื่อง

ด้านการศาสนศึกษา

สำหรับภารกิจด้านการศาสนาวัดมีหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนให้ความรู้หรือแสงสว่างปัญญาแก่ประชาชน โดยมุ่งตรงต่อหลักไตรสิกขา นั่นคือมุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้หรือพัฒนาไตรทวาร คือ กายทวาร วจิตทวารและ มโนทวาร ตามหลักไตรสิกขาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเข้าถึงองค์ความรู้หรือปัญญาที่จะสามารถจัดความทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ได้อย่างแท้จริง

กรมศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๑๐๐}

การศึกษามาจากภาษาบาลีว่า สิกขา คำว่า สิกขา มีรากศัพท์ว่า สิกฺข หมายถึง วิชฺโช ปาทาน แปลว่า การแสวงหาวิชา ส่วนคำว่า วิชชา หมายถึงความรู้สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ดังนั้นสิกขาหรือศึกษาจึงหมายถึงการแสวงหาวิชาหรือความรู้แจ้ง ซึ่งก็คือปัญญานั้นเอง นั่นคือการศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญาและกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน เมื่อปัญญามา อวิชชาก็หายไป เหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นก็ขับไล่ความมืดไปด้วย พระพุทธเจ้าจึงเปรียบเทียบปัญญาเหมือนแสงสว่างว่า นตฺถิ ปญญาสมา อาภา ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญาแสงสว่างคือปัญญาขับไล่ความมืด คือ อวิชชา ภารกิจของการศึกษาคือการสร้างปัญญาหรือวิชชา ซึ่งหมายถึงความรู้สภาวะแท้จริงของสรรพสิ่งจริงใจถึง

^{๑๐๐}กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙),

แก่นแท้ของสิ่งทั้งปวงไม่ว่าจะเรียนเรื่องอะไรก็ตาม ความรู้อย่างนี้ท่านเรียกว่า ยถาภูตญาณทัศนะ”^{๑๐๑}

การจัดการศาสนศึกษาเป็นกิจการที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์เป็นหลักสำคัญในการรักษาพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ผู้รักษาพระธรรมวินัยดีเยี่ยมเป็นศรีของพระศาสนาและเป็นกำลังในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ การจัดการศาสนศึกษา ควรจะมีองค์ประกอบ ๕ คือ

(๑) หลักการ (๒) วิธีการ (๓) ปฏิบัติการ (๔) อุปการ (๕) สิทธิการ

๑. หลักการ หมายถึง ระบบและหลักสูตรการศึกษา อันระบบและหลักสูตรการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เป็นระบบและหลักสูตรเฉพาะเพื่อการพระศาสนา หาใช่เพื่อการอื่นไม่มีความดีงามในตัวอย่างสมบูรณ์แบบอาจกล่าวได้ว่า “ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน” นับว่าเป็นหลักการอันดีงามสำหรับการคณะสงฆ์และการพระศาสนาโดยแท้

๒. วิธีการ หมายถึง วิธีดำ เนินกิจการต่างๆ ในการศาสนศึกษา เช่น การเรียน การสอน การวัดผล การรับรองฐานะและการจัดการอื่นๆ เพื่อให้การศาสนศึกษามีความเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพยังเป็นไปตามจารีตประเพณีอันดีงามแต่อดีต หากได้มีการปรับปรุงโดยกำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยกรณีนี้ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ อาจเหมาะสมกับการสมัยเป็นไปเพื่อความเจริญในทุกด้านโดยแท้

๓. ปฏิบัติการ หมายถึง ผู้ปฏิบัติตามวิธีการ ได้แก่ เจ้าสำนัก-ครูอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้แบกภาระการศาสนศึกษา ควรเห็นแก่ประโยชน์ของคณะสงฆ์และพระศาสนาเป็นสำคัญ ปฏิบัติภารกิจส่วนนี้ด้วยกตัญญูกตเวทีตาธรรม มุ่งรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พยายามเห็นแก่ประโยชน์ของคณะสงฆ์และพระศาสนาเป็นสำคัญ

๔. อุปการ หมายถึง การอุปถัมภ์บำรุง การศาสนศึกษานี้ องค์พระมหากษัตริย์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงนับได้ว่าเป็นพระมหากรุณาอย่างสูง แต่การที่ทรงอุปถัมภ์ด้วยงบประมาณอุดหนุนผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นทุนอุดหนุนที่น้อยกว่าการศึกษาประเภทอื่นๆ ถึงแม้จะได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชนทั่วไปอีก ก็เป็นส่วนน้อยไม่เพียงพอแก่การจัดการ จึงเป็นเหตุให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความยากลำบาก

๕. สิทธิการ หมายถึง การติดตามผลงาน การควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา โดยตรงได้แก่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นด้วยองค์ประกอบดังกล่าว ผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ช่วยแบกภาระด้านการศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาเป็นเหตุให้คณะสงฆ์และพระศาสนาได้มีผู้เจริญด้วยวิชาความรู้ มีภูมิรู้ภูมิธรรมอย่างน่าภาคภูมิใจ^{๑๐๒}

กล่าวโดยสรุป การศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณรหรือการสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุ รวมทั้งการส่งเสริมทุกทางที่จะทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการต่างๆ ทุกๆ วิธี ซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

^{๑๐๑} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๓-๔.

^{๑๐๒} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๙๒-๙๔.

ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๑๐๓} ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับที่พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็กๆ และชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง^{๑๐๔}

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่องค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าทรงประกาศการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”^{๑๐๕}

นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การประกาศพระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีป ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การเผยแผ่พุทธศาสนา จึงเป็นหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจักต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัตตยา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ
๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

^{๑๐๓}กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๑๐๔}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

^{๑๐๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
  ๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ
  ๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้อง
พระพุทธานุชาตโดยถูกต้อง
  ๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดย
ที่ชอบ
  ๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการ
ไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น
  ๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีเพื่อประโยชน์แก่
ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง
ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้
อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่ และโอกาส
  ๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้
เพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้เรียน
- กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธานุชาตของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบ
ประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเฉพาะ
จัดขึ้นมีการดำเนินการ ดังนี้
๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอน
ประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมคา คือ เทศน์รูป
เดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป
  ๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยาย
ธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือ โดยทาง
วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาส
ต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่าย
อินเทอร์เน็ตออกเผยแผ่
  ๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษา เป็นประจำหรือ
ครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระ
ธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียน
พระพุทธานุชาตวันอาทิตย์ เป็นต้น
  ๔. การเผยแผ่พระพุทธานุชาตด้านคฤหัสถ์ มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อการเผยแผ่
พระพุทธานุชาต เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์พุทธศึกษาสมาคมประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธานุชาตต่างๆการบรรยายธรรมในที่ประชุมและทาง
สื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพระพุทธานุชาตในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ
  ๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธานุชาตต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถา
เป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวด

กัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การชนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย การรดน้ำ
ดำหัวผู้มีอายุ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น^{๑๐๖}

สรุปว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของ
พระพุทธศาสนา แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมา
นำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ด้านการสาธารณูปการ

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้าง
ภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา
สถานที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลมีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้า
ภายในวัด วัดควรมีประตูเปิดปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่ง
สำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สี
เรียบๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบ
น้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้ภิกษุสามเณร
ได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม^{๑๐๗}

การพัฒนาวัดว่าเป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเติมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริม
กระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้
เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็น
เครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่
ประชาชนสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้
อย่างมีความสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้
การศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความ
เจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้
อย่างแท้จริง^{๑๐๘}

แนวทางในการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณค่า
สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมดังนี้^{๑๐๙}

๑. วัดต้องมีความรู้ในการต่อเติมอาคาร จะต้องคำนึงถึงรูปแบบที่สอดคล้องกับอาคาร
เดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

^{๑๐๖} ฝ่ายอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย
เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า
๑๕๐-๑๕๑.

^{๑๐๗} กรมการศาสนา, **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร :
เอพีกราฟิคส์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

^{๑๐๘} ฝ่ายอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย
เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า
๑๕๐-๑๕๑.

^{๑๐๙} กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, **การพัฒนาวัดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
ศิลปกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๙.

๒. อาคารที่เป็นองค์ประกอบของวัด เช่น ศาลาท่าน้ำ ร้านค้า ห้องสุขา ควรอยู่ห่างจากอาคารสำคัญและต้องมีสภาพเรียบร้อยสวดคล้องกลมกลืนส่งเสริมซึ่งกันและกันกับตัววัด

๓. บริเวณที่เป็นเขตพุทธาวาส ไม่สมควรจะสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ เพิ่มเติม

๔. บริเวณที่เป็นลานธรรมต้องกำหนดขอบเขตให้เป็นสัดส่วน

๕. บริเวณที่เป็นเขตสังฆาวาส อันเป็นที่ตั้งกุฏิสงฆ์ การก่อสร้าง สิ่งก่อสร้างใหม่ต้องให้คงรูปลักษณะเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายรูปแบบ

๖. กรณีเป็นวัดที่มีความสำคัญ หากมีการสร้างร้านค้าต้องอยู่ในที่ไม่บังสายตาดูเมื่อมองไปยังตัวอาคารหลัก

๗. พื้นที่ลานวัดจะต้องส่งเสริมให้พื้นที่วัดมีบรรยากาศที่เหมาะสม

๘. หลีกเลี่ยงการติดป้ายโฆษณาสินค้าขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะด้านกำแพงวัดหรือในบริเวณวัด

๙. ต้นไม้ที่จะปลูก ควรเป็นต้นไม้ประจำท้องถิ่นและเป็นต้นไม้ที่นิยมปลูกกันในวัดควรดูแลรักษาไม่ให้เสื่อมโทรม

๑๐. รักษาความสะอาด จัดที่ทิ้งขยะที่มีสีสนกลมกลืน มีรูปทรงไม่สะดุดตาและมีความแข็งแรงรักษาง่าย

๑๑. วัดควรจัดให้มีการสอดส่องดูแลพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณวัดว่า จะดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่ขัดแย้งกับสภาพวัด ควรจะหาทางคัดค้านกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม

๑๒. วัดจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจเพื่อสร้างความตระหนักให้แก่ผู้มาเยือนให้เห็นความสำคัญในฐานะวัดเป็นแหล่งศิลปกรรม

๑๓. วัดควรมีแนวทางในการลด เลิก การแข่งขันสร้างศาสนวัตถุ

๑๔. วัดควรดำเนินทางสายกลาง เพื่อสอดคล้องกับพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๑๕. วัดที่มีโบราณสถานขึ้นทะเบียนไว้ การดำเนินงานด้านต่างๆ ต้องประสานกับกรมศิลปากร

กล่าวโดยสรุป ความมุ่งหมายของการสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัด ให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๑๑๐} เป็นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากพระปริยัติธรรม พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายและแนะนำการจัดการเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมนอกเหนือจากการสงเคราะห์

^{๑๑๐}ฝ่ายอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่างๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การตั้งเด็กและเยาวชนมาศึกษาธรรม การเปิดสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียน การจัดพระสงฆ์ให้เข้าอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและการมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุนนิธิเพื่อการศึกษาเหล่านั้น จัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์^{๑๑๑}

การศึกษาสงเคราะห์นับเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของ วัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์ จัดการศึกษาาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่า ในสังคมไทยแบบเดิม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนๆ หนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลาง ของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็ก และเยาวชนของชาติ และพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔. โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมบาลี และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษา หรือศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษา

^{๑๑๑}พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), “คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”, ในการประชุมพระสังฆาธิการระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ณ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๔๖, (อัดสำเนา).

สงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียน วิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียน และผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๑๑๖}

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษา การอบรมสั่งสอนให้ที่อยู่อาศัยอาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อจักได้เป็นอนาคตที่ดีของชาติสืบไป

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

การสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณสุขประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณสุขประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสุขสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าทั้งที่เป็นคำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้น การสอนหนังสือก็ถือการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ก็จัดเป็นสาธารณสุขประโยชน์ทั้งนั้น

ลักษณะการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ในปัจจุบันมี ๔ ประการคือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณสุขประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชนหรือการตั้งมูลนิธิ มุ่งเอากิจการที่ตัวเอง หรือโครงการ ที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณสุขประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณสุขประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณสุขประโยชน์

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปในกาลที่ควรช่วยเหลือ ได้แก่ คราวประสบภัยต่างๆ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำและชั่วคราว

การจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ และ วัดในปัจจุบันเมื่อพิจารณาจากสภาพการณ์โดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ไทย กำลังอยู่ในช่วงของการปรับเปลี่ยนบทบาทของวัดและพระสงฆ์เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ทางบริบทของสังคมไทยที่การเปลี่ยนแปลงไปโดยทำที่และบทบาทของพระสงฆ์หรือวัดที่มีการปรับเปลี่ยนนี้

^{๑๑๖} ฝ่ายอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑-๑๐๓.

บางอย่างก็ส่งผลดีต่อคณะสงฆ์ แต่บางอย่างก็ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การเจริญแพร่หลายของพุทธพาณิชย์ ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการ^{๑๑๓}

รูปลักษณ์ของการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จึงมีลักษณะที่หลากหลาย และต่างคนต่างทำและมีลักษณะที่มุ่งเน้นในด้านวัตถุเสียเป็นส่วนมากไม่สามารถ ที่จะเชื่อมโยงระหว่างการสงเคราะห์ทางด้านวัตถุให้เข้ากับศาสนธรรมและมักจะเป็นไปในลักษณะที่เป็น การสนองตอบต่อความต้องการทางสังคมเสียเป็นส่วนมาก คือเป็นไปตามกระแสของสังคมมากกว่าที่จะเป็นการสงเคราะห์เพื่อชี้้นำสังคมเหมือนในครั้งสมัยพุทธกาล ดังนั้น เพื่อให้วัดและพระสงฆ์ได้เป็นผู้มีบทบาทและคุณค่าอยู่ในสังคมอย่างแท้จริง

ก. พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาส ที่เป็นผู้ให้การสงเคราะห์ นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญ ต่องานด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างมาก ซึ่งพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อความเกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและจะต้องมีองค์ประกอบต่อไปนี้

๑. เป็นผู้มีความดีมีศีลสมาธิ เพราะเป็นผู้ตั้งตนไว้ชอบ คือการปฏิบัติตน ผิดคน ดีแล้ว ตั้งอยู่ในธรรม สมาธิด้วยศีล มีใจประกอบไปด้วยหิริโอตตปละ เป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่ จะต้องทำให้เกิดมีในตน เรียกว่า ปาริสุทธิศีล ๔^{๑๑๔} มีจิตเมตตาแก่คนทั่วไปเสมอกัน

๒. เป็นผู้มีความดีมีศีลสมาธิ คือธรรมของสัตบุรุษ^{๑๑๕} ซึ่งจะทำให้เป็นผู้รู้ หลักการหรือจุดมุ่งหมายของการกระทำ รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม และการเป็นผู้รู้จักชุมชน และรู้ กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น

๓. ควรตระหนักในภาระหน้าที่ของตนในการที่จะเป็นผู้ให้การสงเคราะห์ แก่ประชาชนโดยถือเป็นที่สำคัญที่จะต้องทำให้มีขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นการอนุเคราะห์แก่ผู้ที่มี อุปการคุณแล้ว ยังเป็นการเกื้อกูลต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่ อีกทั้งยังเป็นการเผยแผ่พระศาสนาด้วย

๔. ควรแบ่งงานให้พระที่เป็นลูกวัดได้รับผิดชอบงานในด้านต่างๆ ตาม ความเหมาะสมของความรู้ความสามารถ ด้วยการสมมติแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งภายในวัด ให้ เป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เพื่อไม่ให้งานกระจุกตัวอยู่กับเจ้าอาวาสมากเกินไป

๕. จำเป็นที่จะต้องมีส่วนในการให้การสงเคราะห์และเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย ซึ่งการสงเคราะห์ควรมีหลักการใหญ่ๆ ว่า เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ คือ ทำให้เขารู้ และสามารถที่จะช่วยตัวเองได้^{๑๑๖}

^{๑๑๓}พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและการออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๙.

^{๑๑๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๓.

^{๑๑๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๗/๔๐๐, ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๐๕-๑๐๗/๑๒๕-๑๓๑, อ.จ.ส.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

^{๑๑๖}พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗.

๖. จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการสงเคราะห์ เพื่อเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งวิธีการสงเคราะห์ควรดำเนินการให้เป็นไปตามหลักของสังคหวัตถุ ๔^{๑๓๗} คือ ๑) ทาน คือ การให้ ๒) ปิยวาจา คือ การเป็นผู้มีวาจางาม พูดอย่างรักกัน ๓) อตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ประพฤติตัวให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และ ๔) สมานัตตตา คือ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ตามความเหมาะสม การวางตนสม่ำเสมอ ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป

ข. วัดที่ทำหน้าที่ในการจัดการสงเคราะห์ ในปัจจุบันวัดจำนวนไม่น้อยที่ทอดทิ้งธุระในการให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนที่วัดตั้งอยู่ สถานที่และพื้นที่ของวัดถูกนำไปใช้หาผลประโยชน์ในทางที่ผิดจากวัตถุประสงค์ เช่น ให้เอกชนเช่าพื้นที่ของวัดทำธุรกิจบ้าง เป็นต้น โดยวัดไม่ได้ใส่ใจต่อความต้องการในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ และปัจจัยที่วัดไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับวัดอย่างแท้จริง ดังนั้น เพื่อให้วัดมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง วัดจึงควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. วัดควรใช้สถานที่ของวัดที่มีอยู่ ให้เป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนที่วัดตั้งอยู่ ในการประกอบกิจกรรมของชุมชนตามโอกาสอันสมควร เช่น การอนุเคราะห์ให้มีการจัดตั้งหน่วยงานสาธารณประโยชน์ขึ้นในวัดโดยการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน องค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือจัดพื้นที่ของวัดส่วนใดส่วนหนึ่งให้เป็นสนามกีฬา เป็นต้น

๒. วัดควรจัดให้มีคณะกรรมการที่มาจากชุมชนที่วัดตั้งอยู่ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนโดยให้เป็นไปตามระเบียบการของมหาเถรสมาคม (หน่วยอบรมประจำตำบล) และให้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง

๓. วัดควรเป็นผู้นำในการจัดหาทุนในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์หรือสาธารณประโยชน์ เช่น การจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิประจำวัด เพื่อนำดอกผลมาใช้จ่ายช่วยเหลือประชาชนทั่วไป ตามโอกาสอันสมควร

๔. วัดควรดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามหลักกอธิปหานิยธรรม^{๑๓๘} เช่น จัดให้มีการประชุม การดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยวัดเป็นผู้จัด ให้มีการดำเนินการ ซึ่งการนี้อาจมีพระสงฆ์ที่วัดจัดให้มีความรับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ

๕. วัดควรการจัดสภาพแวดล้อมของวัด ให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจ หรือจัดสถานที่ของวัดไว้บริการญาติโยม เพื่ออำนวยความสะดวกในการต่างๆ เช่น การใช้วัดเป็นฌาปนสถาน สุสาน และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ ที่เห็นสมควร

ค. คณะสงฆ์ที่ผู้ควบคุมและให้การส่งเสริมในการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ ในระดับของคณะสงฆ์ทั้งที่เป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีลักษณะงานที่เกี่ยวข้องอยู่ ๒ ประการ คือ การควบคุมและการให้การส่งเสริม เพื่อให้การจัดสาธารณสงเคราะห์เป็นไปด้วยดี ดังนั้น คณะสงฆ์จึงต้องดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้

๑. คณะสงฆ์ควรกำหนดจุดมุ่งหมายของการสงเคราะห์ เป็นไปเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายและมีการวางแผนงานการสาธารณสงเคราะห์ไว้อย่างเป็นระบบกำหนดเป็นแนวนโยบายของคณะสงฆ์ให้ชัดเจนในแต่ละพื้นที่ หรือชุมชนนั้นๆ

^{๑๓๗}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๕๕, อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑, ๒๑/๒๕๖/๓๓๓.

^{๑๓๘}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๑-๘๓.

๒. คณะสงฆ์ควรที่ส่งเสริมบทบาทของพระอุปัชฌาย์ที่เป็นผู้บังคับบัญชาในเบื้องต้น ที่มีความใกล้ชิดและสนิทสนมกันให้เป็นควมคุมเอาใจใส่ต่อสัทธาวิหริกและอันเตวาลิกของตนอย่างเข้มงวดเพราะพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยหน้าที่ อันจะทำให้การแก้ไขปัญหาก็อาจเกิดขึ้นได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว

๓. คณะสงฆ์พึงดำเนินการเพื่อให้พระสงฆ์ วัด ได้มีหน้าที่บทบาท และ ความรับผิดชอบ ในการสงเคราะห์ต่อชุมชนที่วัดและพระสงฆ์ตั้งอยู่ด้วยการสนับสนุนวัด และพระสงฆ์ ให้มีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชนในท้องถิ่นตามแนวนโยบายของรัฐและของคณะสงฆ์

๔. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ วัด ได้มีบทบาทในการสาธารณสงเคราะห์ในกาลอันควร ทั้งในระดับท้องถิ่นและอื่นๆ และให้มีการรวมกลุ่มกันในระดับต่างๆ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน

๕. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้วัดหรือเจ้าอาวาสทั้งหลาย ถือเป็นหน้าที่ที่จะร่วมกันรับผิดชอบการสงเคราะห์ชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยรับการแต่งตั้งหรือกำหนดโดยตำแหน่งให้เป็นการกรรการในองค์คณะบุคคลไม่ให้กระจัดกระจายต่างคนต่างทำเหมือนในปัจจุบัน

๖. คณะสงฆ์ควรจัดให้มีสัมมนาเพื่อถวญความรู้ให้แก่เจ้าอาวาส ได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านการสงเคราะห์อยู่เป็นประจำ และจัดให้พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสที่ทำงานด้านนี้ได้มีการพบปะกันซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง

๗. คณะสงฆ์ควรที่จะใช้การควบคุม ด้วยการส่งเสริมให้ผู้ทำหน้าที่การจัดสาธารณสงเคราะห์ได้ทำหน้าที่อย่างถูกต้องและเหมาะสมกล่าวคือถูกต้องตามหลักของพระธรรมวินัย และเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่ผู้สงเคราะห์ดำรงอยู่โดยไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณร การสร้างถนน เข้าหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้การสร้างหอสมุด โรงเรียน เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๑๓ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระวิสุทธวิภทธาตา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), (หน้า ๘๔).	<p>มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้</p> <p>(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี</p> <p>(๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือ ฟานักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม</p> <p>(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์</p> <p>(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล</p>

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

การปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยนาท เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามลำดับชั้น คือ ๑) เจ้าคณะภาค ๒) เจ้าคณะจังหวัด ๓) เจ้าคณะอำเภอ ๔) เจ้าคณะตำบล และ ๕) เจ้าอาวาส

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ เจ้าอาวาสสังกัดมหานิกายในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีพื้นที่ปกครองครอบคลุมด้วยกัน ๘ อำเภอ คือ ๑. อำเภอเมืองชัยนาท ๒. อำเภอมโนรมย์ ๓. อำเภอวัดสิงห์ ๔. อำเภอหนองมะโมง ๕. อำเภอหันคา ๖. อำเภอเนินขาม ๗. อำเภอสรรคบุรี ๘. อำเภอสรรพยา มีวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท จำนวน ๒๘๐ วัด ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑. เขตอำเภอเมืองชัยนาท มีพระสุธีวรารมณ (ยุวชน ป.ธ.๖) วัดพระบรมธาตุ วรวิหาร ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ มีพระมหานคร จรณธมโม วัดท่าช้าง ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๗ ตำบล ๔๑ วัด ๓ ที่พัทสงฆ์ คือ

๑.๑ ตำบลในเมือง-บ้านกล้วย มีพระครูวิมลชัยกิจ วัดโพธิ์ภาวนาราม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดศรีวิชัยพัฒนาราม	๒) วัดโพธิ์ภาวนาราม
๓) วัดห่อทองคำ	๔) วัดพระยาดาก
๕) วัดพรวน	๖) วัดป่าเจ้าพระยา

๑.๒ ตำบลท่าชัย มีพระปลัดธานี สิริปัญญา วัดศรีวิชัยพัฒนาราม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดสะพาน	๒) วัดท่าชัย	
๓) วัดหัวยาง	๔) วัดอัมพวนาราม	๕) วัดจิว

๑.๓ ตำบลนางลือ มีพระครูวิวิธชัยคุณ วัดหนองตาดำ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๓ ที่พัทสงฆ์ คือ

๑) วัดใหม่ม่วงเดือน	๒) วัดใหม่ศรัทธาราษฎร์
๓) วัดนางลือ	๔) วัดวังเคียน
๕) วัดหนองตาดำ	- ที่พัทสงฆ์ดอนตานนท์
- ที่พัทสงฆ์หนองจอก	- ที่พัทสงฆ์โพธิ์คุณ

๑.๔ ตำบลเสือโฮก มีพระมหาบุญมี ฐานวโร ป.ธ.๗ วัดหนองพังนาค ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๗ วัด คือ

๑) วัดหนองพังนาค	๒) วัดราษฎร์รังสรรค์
๓) วัดหนองเต่าดำ	๔) วัดดอนรังนก
๕) วัดเนินถ่าน	๖) วัดโรงวัว
๗) วัดแหลมหญ้า	

๑.๕ ตำบลธรรมามูล – หาดท่าเสา มีพระครูวิชัยกิจจาทร วัดศรีวิชัยพัฒนาราม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๗ วัด คือ

- ๑) วัดธรรมามูลวรวิหาร
- ๒) วัดสระเนินพระราม
- ๓) วัดตึกคะนน
- ๔) วัดบ้านกล้า
- ๕) วัดใหม่วังเดื่อน
- ๖) วัดสุขารมย์
- ๗) วัดคงสวัสดิ์พัฒนาราม

๑.๖ ตำบลชัยนาท มีพระมหาพลชัย กम्मสุโท ป.ธ.๓ วัดอรุณศิริพัฒนาราม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

- ๑) วัดอรุณศิริพัฒนาราม
- ๒) วัดบรมธาตุวรวิหาร
- ๓) วัดฝาง
- ๔) วัดส่องคบ
- ๕) วัดหลวงพ่อขาว
- ๖) วัดจิ้ว

๑.๗ ตำบลเขาท่าพระ มีพระนิรุติ ซาโคร วัดเขาท่าพระ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดเขาท่าพระ
- ๒) วัดท่าช้าง
- ๓) วัดหาดกองสีน
- ๔) วัดลัดเสนาบดี
- ๕) วัดปฐมเทศนาอรัญวาสี^{๑๑๙}

๒. เขตอำเภอโนนรมย์ มีพระครูวิจิตรชัยวัฒน์ วัดธรรมชั้นร์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๕ ตำบล ๒๘ วัด ๑ สำนักสงฆ์ คือ

๒.๑ ตำบลท่าฉนวน มีพระปลัดกำพล ปญญาวุฑฒิ วัดจวน ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๗ วัด คือ

- ๑) วัดจวน
- ๒) วัดโรงช้าง
- ๓) วัดโพธิ์นิมิต
- ๔) วัดห้วยยาง
- ๕) วัดบุญประชาวิทยาราม
- ๖) วัดดอนสนวน
- ๗) วัดสำเภาแก้ว

๒.๒ ตำบลศิลาदान มีพระปลัดวรเมศวร์ นาควโร วัดใหญ่ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดใหญ่
- ๒) วัดธรรมชั้นร์
- ๓) วัดศรีเจริญ
- ๔) วัดหนองม่วง
- ๕) วัดโคกแจง

๒.๓ ตำบลคิ่งสำเภา มีพระครูโสภิตชัยการ วัดพิบูลงาม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดศรีสิทธิการาม
- ๒) วัดโพธิ์ศรีศรัทธาธรรม
- ๓) วัดศรีมณีวรรณ
- ๔) วัดพิบูลงาม
- ๕) วัดคลองกลาง

^{๑๑๙}ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, พระครูสุทธิชัยการ (สุทธิศักดิ์ สุบุญโญ), เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.

๒.๔ ตำบลอุ้มเตเกา มีพระใบฎีกาประเสริฐ ปณฺญาธโร วัดอุ้มเตเกา ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๑ สำนักสงฆ์ คือ

๑) วัดอุ้มเตเกา	๒) วัดท่าอู่
๓) วัดหนองตาตน	๔) วัดหนองกระทุ่ม
๕) วัดโพธิ์พิทักษ์	- สำนักสงฆ์เขาแหลม

๒.๕ ตำบลหางน้ำสาคร มีพระครูชัยพัฒนาการ วัดหัวหว้า ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดหัวหว้า	๒) วัดหัวถนน
๓) วัดหางน้ำสาคร	๔) วัดพัฒนาราม
๕) วัดหางแขยง	๖) วัดศรีอินทราราม ^{๑๒๐}

๓. เขตอำเภอวัดสิงห์ มีพระครูศรีชโยดม วัดท่านจั่น ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๕ ตำบล ๒๖ วัด ๑ ที่พัทสงฆ์ คือ

๓.๑ ตำบลวัดสิงห์ - มะขามเฒ่า มีพระครูวิศิษฐ์ชัยการ วัดพานิชวนาราม
ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดสิงห์สถิต	๒) วัดพานิชวนาราม
๓) วัดปากคลองมะขามเฒ่า	๔) วัดหนองพญา
๕) วัดศรีทธาราชกูร์	๖) วัดสุวรรณโคตมาราม

๓.๒ ตำบลบ่อแร่ - หนองซุ่น เขต ๑ มีพระมหาจันทน์ ปภสฺสโร วัดบ่อแร่
ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดบ่อแร่	๒) วัดหนองจิก
๓) วัดราษฎร์นริยาवास	๔) วัดหนองแก
๕) วัดราษฎร์สามัคคี	

๓.๓ ตำบลบ่อแร่ - หนองซุ่น เขต ๒ มีพระครูวิชาญธรรมภาณี วัดปทุมธาราม
ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดปทุมธาราม	๒) วัดบำรุงธรรม
๓) วัดกระทง	๔) วัดท่านจั่น
๕) วัดศรีชัยวัฒนาราม	

๓.๔ ตำบลหนองน้อย มีพระครูวิจิตรชยาภิรักษ์ วัดวังหมัน ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๑ ที่พัทสงฆ์ คือ

๑) วัดหนองน้อย	๒) วัดโคกสูง
๓) วัดดอนตาล	๔) วัดทรงเสวย
๕) วัดสระใหญ่	- ที่พัทสงฆ์หนองแก

๓.๕ ตำบลวังหมัน มีพระครูพิพัฒนชัยกิจ วัดราษฎร์สามัคคี ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

^{๑๒๐} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, พระครูวิจิตรชัยวัฒน์ (ชลอ เตชบุญโญ), เจ้าคณะอำเภอโนนรมย์, วัด
ธรรมจันทร์, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๑) วัดวังหมัน	๒) วัดหนองกะเปียน
๓) วัดสามัคคีธรรม	๔) วัดหนองสระ
๕) วัดหนองโสน ^{๑๒๑}	

๔. เขตอำเภอหนองมะโมง มีพระครูพิพัฒนชัยคุณ วัดดอนใหญ่ ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ตำบล ๑๘ วัด ๖ ที่พักรักษา คือ

๔.๑ ตำบลกุดจอก – หนองมะโมง มีพระครูพิพัฒนชัยศีลคุณ วัดวังน้ำขาว ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๘ วัด ๔ ที่พักรักษา คือ

๑) วัดศรีสโมสร	๒) วัดบ้านทับ
๓) วัดดงพระเจดีย์	๔) วัดเขาดิน
๕) วัดดอนใหญ่	๖) วัดบ้านบ่อ
๗) วัดหนองตะขบ	๘) วัดไผ่ล้อม
- ที่พักรักษาเขาเกล็ด	- ที่พักรักษาตงไผ่กา
- ที่พักรักษาเขาไก่ห้อย	- ที่พักรักษาเขารังไก่

๔.๒ ตำบลสะพานหิน มีพระครูสุธรรมพิณิต วัดดงพระเจดีย์ ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดสะพานหิน	๒) วัดโพธิ์ทอง
๓) วัดหนองไม้แก่น	๔) วัดเขาหลักแก้วพรหมรังสี
๕) วัดน้ำพุน้อย	

๔.๓ ตำบลวังตะเคียน มีพระครูสุนทรชัยโสภิต วัดหนองเดิน ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๒ ที่พักรักษา คือ

๑) วัดวังน้ำขาว	๒) วัดหนองหวาย
๓) วัดทุ่งจำรอง	๔) วัดหนองเดิน
๕) วัดบ่อลึก	
- ที่พักรักษาหนองยาง	- ที่พักรักษาบ่อลูกวัง ^{๑๒๒}

๕. เขตอำเภอหันคา มีพระครูชัยคณาทร วัดอรัญญวาสี ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๘ ตำบล ๔๔ วัด ๒ ที่พักรักษา คือ

๕.๑ ตำบลหันคา มีพระมหาวิสัน จนฺทโชโต วัดทับขี้เหล็ก ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดท่ากฤษณา	๒) วัดทับขี้เหล็ก
๓) วัดท่าโบสถ์	๔) วัดคลองเกษม
๕) วัดบุปผาราม	

^{๑๒๑} แดงการณคณะสงฆ์, เล่มที่ ๙๙ ตอนที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๒.

๕.๒ ตำบลห้วยงู มีพระครูสุกิตติชัยคุณ วัดหนองแขง ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดคลองจันทน์	๒) วัดโคกหมู	
๓) วัดท่าแก้ว	๔) วัดทองนพคุณ	๕) วัดใหม่วังเดือน

๕.๓ ตำบลเด่นใหญ่ มีพระครูสิริชยานุรักษ์ วัดเด่นใหญ่ ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดเด่นใหญ่	๒) วัดราษฎร์ศรัทธาราม
๓) วัดราษฎร์บำรุง	๔) วัดสวนอัมพวัน
๕) วัดสระแก้ว	

๕.๔ ตำบลไพรนกยูง มีพระครูชัยสิทธิ์สุดคุณ วัดพรหมวิหาร ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดพรหมวิหาร	๒) วัดไพรนกยูง
๓) วัดรางจิก	๔) วัดหนองแจง
๕) วัดหนองอ้ายสาม	

๕.๕ ตำบลวังไก่อีئون มีพระครูพินิตชัยคุณ วัดคลองเกษม ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๑ ที่พักสงฆ์ คือ

๑) วัดคลองธรรม	๒) วัดถ้ำเข้
๓) วัดวังกะชาย	๔) วัดวิจิตรรังสรรค์
๕) วัดสะตือสิงห์	- ที่พักสงฆ์ละหารใหญ่เจริญศรี

๕.๖ ตำบลหนองแขง เขต ๑ มีพระครูชยพัฒนาทร วัดราษฎร์บำรุง ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดตลุกเทือก	๒) วัดป่าดงเย็น
๓) วัดสระคู	๔) วัดหนองแขง
๕) วัดอรัญญวาสี	

๕.๗ ตำบลหนองแขง เขต ๒ มีพระครูชยการประสิทธิ์ วัดธรรมวิจิตร
ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๑ ที่พักสงฆ์ คือ

๑) วัดซำฝาง	๒) วัดธรรมวิจิตร
๓) วัดรางคู	๔) วัดศรีเจริญธรรม
๕) วัดหนองโสน	- ที่พักสงฆ์ศรีมณีวรรณ

๕.๘ ตำบลบ้านเข็ญ มีพระครูไพศาลชัยกิจ วัดเทพศิรินัย ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๙ วัด คือ

๑) วัดไกลกังวล	๒) วัดเทพศิรินัย
๓) วัดวิหารเก้าห้อง	๔) วัดประชุมธรรม
๕) วัดพิชัยนาวาส	๖) วัดพึงคงคาราม
๗) วัดวิจิตรรังสิตาราม	๘) วัดบ้านใหม่สิริวัฒนาราม
๙) วัดศรีนวล	

๖. เขตอำเภอเนินขาม มีพระครูวิมลชยาทร วัดราชบุรุษศรีศรธาราม ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ ตำบล ๑๐ วัด คือ

๖.๑ ตำบลเนินขาม มีพระครูสิริชโยดม วัดเนินขาม ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล
มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดเนินขาม	๒) วัดเขาราวเทียนทอง
๓) วัดสุขเดือนห้า	๔) วัดหนองยาง
๕) วัดทุ่งโพธิ์	

๖.๒ ตำบลสุขเดือนห้า มีพระครูวิชัยโรจนคุณ วัดวังค่อไห ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดวังค่อไห	๒) วัดหนองเด่น
๓) วัดห้วยสอง	๔) วัดศรีเจริญธรรม
๕) วัดโสภณีสถาปัตย์ธรรม ^{๑๒๓}	

๗. เขตอำเภอสรรคบุรี มีพระครูวิสิฐชัยคุณ วัดท่าสมอ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ
มีพระครูพิมลธรรมพิทักษ์ วัดโคกคอกไม้ ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ออกเป็น ๑๑ ตำบล ๕๗ วัด ๓ ที่พัทสงฆ์ คือ

๗.๑ ตำบลแพรกศรีราชา เขต ๑ มีพระครูโพธิกิจจานุกูล วัดโพธาราม
ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด ๒ ที่พัทสงฆ์ คือ

๑) วัดโพธาราม	๒) วัดสองพี่น้อง
๓) วัดมหาธาตุ	๔) วัดเจริญสุข
๕) วัดวิหารทอง	
- ที่พัทสงฆ์วัดแจ้ง	- ที่พัทสงฆ์วัดอรัญญิก

๗.๒ ตำบลแพรกศรีราชา เขต ๒ มีพระครูประสิทธิ์ชัยการ วัดกำแพง ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดสระไม้แดง	๒) วัดกำแพง
๓) วัดพระแก้ว	๔) วัดหัวตะพาน
๕) วัดเหนือไต้	๖) วัดสระแก้วนาราม

๗.๓ ตำบลห้วยกรด มีพระใบฎีกาปัญญา ฐิตปณโณ วัดบำเพ็ญบุญ ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดกลาง	๒) วัดโคกโดนต
๓) วัดจันทนาราม	๔) วัดบำเพ็ญบุญ
๕) วัดเกาะ	

๗.๔ ตำบลห้วยกรดพัฒนา มีพระครูปฐมกัณฑ์ทรากกร วัดหนองบัว ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดหนองบัว	๒) วัดมาติการาม

^{๑๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗-๖๐.

- ๓) วัดคลองจิว   ๔) วัดดอนโพธิ์ศรี
๕) วัดช่องลม

๗.๕ ตำบลเที่ยงแท้ มีพระครูโสภณพัฒนวิชัย วัดโบสถ์ราษฎร์บำรุง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

- ๑) วัดสังฆาราม   ๒) วัดทัพยาน
๓) วัดมะเห-ยงคณ์   ๔) วัดสาระพี
๕) วัดนก

๗.๖ ตำบลดงคอน เขต ๑ มีพระครูชัยสุตากร วัดสกุณาราม ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดโคกดอกไม้   ๒) วัดทุ่งกระถิน
๓) วัดป่าลาน   ๔) วัดเทพรัตนวนาราม
๕) วัดหนองปลิง

๗.๗ ตำบลดงคอน เขต ๒ มีพระภิกษุญาณุศาสก์ วิ. วัดทุ่งกระถิน ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดชายทุ่ง   ๒) วัดอารีทิววนาราม
๓) วัดหนองแขม   ๔) วัดดอนประดู่
๕) วัดหอระฆัง

๗.๘ ตำบลดอนกำ มีพระครูโฆสิตพัฒนคุณ วัดโฆสิตาราม ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดสนามชัย   ๒) วัดโพธิ์งาม
๓) วัดวิหารห้องเดี่ยว   ๔) วัดดอนเนรมิต
๕) วัดมณีรัตนาลัยวราราม

๗.๙ ตำบลโพงาม เขต ๑ มีพระครูรัตนวิสุทธิธรรม วัดพระแก้ว ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดโบสถ์ราษฎร์บำรุง   ๒) วัดท่ากระแส
๓) วัดพร้าว   ๔) วัดศรีดาวเรือง
๕) วัดกรุณา

๗.๑๐ ตำบลโพงาม เขต ๒ มีพระปลัดณัฐวัฒน์ กนตธมโม วัดท่ากระแส ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

- ๑) วัดธรรมิกาวาส   ๒) วัดโบสถ์
๓) วัดตึก   ๔) วัดจันเจริญศรี
๕) วัดท่า

๗.๑๑ ตำบลบางซุด มีพระครูปลัดวิชัย โกวิท วัดหัวเด่น ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๗ วัด คือ

- ๑) วัดท่าสมอ   ๒) วัดโฆสิตาราม
๓) วัดโพธิ์ทอง   ๔) วัดสกุณาราม

๕) วัดใหม่เจริญธรรม ๖) วัดหัวเด่น ๗) วัดการเปรียญ^{๑๒๔}

๘. เขตอำเภอสรรพยา มีพระครูวิจิตรชัยกิจ วัดตะกุก ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ มีพระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี วัดโพธิ์งาม ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ แบ่งเขตการปกครอง คณะสงฆ์ออกเป็น ๕ ตำบล ๓๑ วัด คือ

๘.๑ ตำบลตลุก เขต ๑ มีพระครูสิริชัยมงคลวัฒน์ วัดศรีมงคล ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดศรีมงคล	๒) วัดอินทาราม
๓) วัดบ้านหนอง	๔) วัดโคกโบสถ์
๕) วัดยางศรีเจริญ	๖) วัดหาดอาษา

๘.๒ ตำบลตลุก เขต ๒ มีพระครูชัยธรรมาภรณ์ วัดไผ่ล้อม ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดดอนตะไล	๒) วัดโคกเข็ม
๓) วัดศาลาขาว	๔) วัดกรุณา
๕) วัดโพธิ์งาม	๖) วัดสวนลำไย

๘.๓ ตำบลสรรพยา มีพระปลัดทะนงค์ ชยนิโต วัดกรุณา ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๘ วัด คือ

๑) วัดสรรพยาพัฒนาราม	๒) วัดโพธิ์มงคล
๓) วัดหลวงสิริบูรณาราม	๔) วัดกำแพง
๕) วัดเขาสรรพยา	๖) วัดราชบุรณะ
๗) วัดสมุทร	๘) วัดโบสถ์

๘.๔ ตำบลโพนางดำ เขต ๑ มีพระครูศีลชัยคุณ วัดมะปราง ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๖ วัด คือ

๑) วัดมะปราง	๒) วัดวังสาคร
๓) วัดโคกจันทน์	๔) วัดสะแก
๕) วัดนมโฑ	๖) วัดเขาแก้ว

๘.๕ ตำบลโพนางดำ เขต ๒ มีพระปลัดวิวัต ขนติโก วัดสมอ ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ

๑) วัดสมอ	๒) วัดไผ่ล้อม
๓) วัดสามนิ้ว	๔) วัดตะกุก
๕) วัดคงคาราม ^{๑๒๕}	

^{๑๒๔}ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, พระครูศีลพัฒน์ชัย (เปี่ยม จนทสีโล), เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, วัดสระไม้แดง, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๒๕}ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, พระครูวิจิตรชัยกิจ (มานพ), เจ้าคณะอำเภอสรรพยา, วัดตะกุก, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาวาง
ดั่งนี้

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสกาโร) ได้ทำการศึกษาวางเรื่อง "รูปแบบการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง" วัตถุประสงค์ ๑) แนวคิด ทฤษฎี
เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพที่เหมาะสม ต่อการนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง **ผลการวิจัยพบว่า** การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
นั้นได้ดำเนินการมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีการหลาย
รูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตนจนเป็นที่น่าเลื่อมใส การสำรวจมรรคในการสนทนา การให้
คำแนะนำแบบเป็นกลาง การตอบปัญหาข้อข้องใจที่ตรงประเด็น และการแสดงธรรมที่ชัดเจนเข้าใจ
ง่าย ไปตามลำดับ โดยอาศัยพระบูรพาจารย์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัยเป็นกำลังสำคัญ นอกจากนี้
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต้องเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และตามประเพณีไทย การ
เผยแผ่ต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และปรับประยุกต์การเผยแผ่โดยจัดเป็นคณะ
หรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำหรือครั้งคราวหรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายใน
วัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง

๒) ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มี ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม คือ พระธรรมทูตขาด
ความรู้ในเรื่องที่จะแสดงธรรม ขาดทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมที่ดี และพระธรรมทูตมีบทบาท
จำกัดเพียงการออกบรรยายธรรมนอกวัดที่มีอยู่น้อย และปัญหาการมีทัศนคติพื้นฐานต่อการเป็นพระ
ธรรมทูตและงานโดยบทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตไม่ครอบคลุมครบต่อสังคมโดยรวมอย่าง
ชัดเจนเท่าที่ควร (๒) ปัญหาด้านกิจกรรม คือ พระธรรมทูตที่มีบทบาททำกิจกรรมในเรื่องดังกล่าว
มักจะเป็นพระธรรมทูตที่มีตำแหน่งทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับอำเภอและระดับประจำ
จังหวัดอ่างทอง ขาดเทคนิคและกิจกรรมที่ใช้ในการนำเสนอใช้ รูปแบบเดิมๆ ทำให้น่าเบื่อ
(๓) ปัญหาด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย คือ พระธรรมทูตยังขาดความรู้ ความสามารถในการ
สร้างสื่อที่ง่ายต่อการเข้าใจ และเป็นสื่อที่แปลกและน่าสนใจ ขาดอุปกรณ์และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย
ที่ใช้ในการอบรม สื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่เพียงพอต่อการ
ใช้งานที่ครอบคลุมกับหน่วยงาน (๔) ปัญหาด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า คือ ๑) ประโยชน์ตน
กล่าวคือ ยังไม่สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมา
อาชีพ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทย และนำมาใช้ในการ
ดำเนินชีวิต สร้างศีลธรรมจริยธรรม ๒) ประโยชน์คนอื่น กล่าวคือ ยังขาดจิตสำนึกและทำประโยชน์
เพื่อสังคมและประเทศชาติ เกิดแรงจูงใจเชิงบวกให้เกิดความเชื่อมั่นและภูมิใจในตัวเอง การปฏิบัติ
เป็นแบบอย่างที่ดี การเน้นหลักการสอนประชาชน ๓) ประโยชน์สังคมส่วนรวม กล่าวคือ ขาดความ
มุ่งมั่นที่จะเป็นตัวอย่างในการทำงานที่ดีของพระสงฆ์และของคนทั่วไป มีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานพระ
ศาสนาเพื่อสังคมส่วนรวม

๓) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแพร่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ พระธรรมทูตหรือผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัย เช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ^{๑๒๖} เป็นต้น

พระครูวิฑูรชัยกิจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการศึกษาที่มีวัดเป็นฐานในจังหวัดชัยนาท” **ผลการวิจัยพบว่า** การบริหารการศึกษาที่มีวัดเป็นฐานในจังหวัดชัยนาทวัดขนาดเล็กซึ่งมีการบริหารที่มีบูรณาการน้อย หย่อนหรือขาดประสิทธิภาพเป็นภาระต่อสังคมเป็นภัยต่อการอยู่รอดของวัดในส่วนย่อยและคณะสงฆ์ไทยโดยรวม มีกรรมการวัดคอยตรวจสอบความคุ้มค่าน้อย และขาดหลักการของการสร้างกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีกล่าวคือ ใช้หลักกฎหมายในวัดมีการปกครองวัดยึดวัตถุประสงค์ของวัดเป็นหลักในการปกครอง และใช้หลักเมตตาและเหตุผล ดังนั้น เหตุนี้การประเมินเจ้าอาวาสให้ความสำคัญกับหลักความคุ้มค่าและหลักกฎหมายน้อยซึ่งสะท้อนให้การบริหารวัดราษฎร์ที่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารวัดราษฎร์มาก ในด้านเดียวกันนี้ พระสงฆ์เป็นผู้รับไม่คุ้มเคยกับการให้ และสิ่งของที่ประชาชนถวายแก่พระสงฆ์ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดี เช่น อาหารที่ดีที่สุดของชาวบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในปัจจุบันยังคงให้ความสำคัญกับหลักความคุ้มค่าซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนเพราะเงินของวัดได้มาจากเงินบริจาคของประชาชน หรืองบประมาณจากรัฐบาลเจ้าอาวาสไม่ได้หามาด้วยหยาดเหงื่อของตนเองจึงให้ความสำคัญน้อยใช้จ่ายโดยไม่ระมัดระวัง หรือไม่ยึดหลักกฎหมายแต่ยึดหลักรัฐศาสตร์หรือหลักยึดหยุ่นมากเป็นเจ้าอาวาสอ่อนแอ ดังนั้น ในด้านนี้ เจ้าอาวาสควรเพิ่มให้ความสำคัญกับหลักความคุ้มค่า และหลักกฎหมายให้มากขึ้น^{๑๒๗}

พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ผลการวิจัยพบว่า** ๑. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑) ปัจจัยด้านการบริการศาสน

^{๑๒๖}พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสสุภาโร), “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง , **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๑๒๗}พระครูวิฑูรชัยกิจ, “รูปแบบการบริหารการศึกษาที่มีวัดเป็นฐานในจังหวัดชัยนาท” , **ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๒).

สมบัตินี้ทำให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องการทุกภาคส่วน ๓) ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ๔) ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม ๕) ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมเป็นการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ ปัจจัยทั้ง ๕ มีความจำเป็นต่อการอาศัยคนอื่น วางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคล อำนวยความสะดวกและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันที่รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

๓. การนำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยรูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง ๕ รูปแบบ ดังนี้

๑) รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด เน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒) รูปแบบการควบคุมศาสนสมบัติวัด เน้นการควบคุมตรวจสอบโดยปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย

๓) รูปแบบการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการเน้นการแต่งตั้งตามความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด

๔) รูปแบบการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดเน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด

๕) รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม โดยดำเนินการปรับปรุงรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้^{๑๒๘}

พระครูสันติธรรมภริต (บุญชัย สุนติกโร) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนา รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕" วัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษา วิเคราะห์สภาพการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผล ต่อความสำเร็จในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะ สงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ **ผลการวิจัยพบว่า** ๑. สภาพการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีการปกครองโดยใช้ พระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกอบกับ กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติมหาเถรสมาคมเป็นแบบแผนในการปฏิบัติสืบทอดกันมา ตามแบบการปกครองคณะสงฆ์ในภาคอื่นๆ ยังไม่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยจึงทำให้ทราบ ๑) จุดแข็ง คือการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ทั้ง ๔ จังหวัด แบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน การ ปกครองเป็นระบบ ใช้กฎเกณฑ์เดียวกันตามหลักพรหมวิหาร ๔ ยึดมั่นในอธิปไตยธรรม ๗ ยกเว้น อกติ ๔ ๒) จุดอ่อน ยังขาดบุคลากรที่มีคุณภาพมาช่วยกันพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีการ ใช้อำนาจในการปกครองขาดความยุติธรรม และขาดความร่วมมือกันของบุคลากรในคณะสงฆ์ ๓) ปัญหา มีนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับแผนการปฏิบัติงาน ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานทำให้ผลของ การดำเนินงานเกิดความล่าช้า ๔) อุปสรรค ผู้บริหารขาดความรู้ความรอบรู้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขาดงบประมาณเพื่อสนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ และขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๒. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ประกอบด้วย ระบบการปกครองที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ การพัฒนารูปแบบด้านการวางแผน มีการ วางแผนในการส่งเสริมคุณภาพของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ในการปกครองคณะสงฆ์ทุกด้าน เช่น ส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศรัทธาของพระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี กำหนดนโยบายการปฏิบัติงานแต่ละปีให้ชัดเจน โดยมีแผนการพัฒนา แผนปฏิบัติการ แผนพัฒนายุทธศาสตร์, การพัฒนารูปแบบด้านการจัดองค์กร มีการแบ่งภาระหน้าที่ ให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ รับผิดชอบที่ชัดเจน คือ จังหวัดสมุทรสงครามรับผิดชอบเรื่องการสอบซ่อมบาลี สนามหลวง จังหวัดราชบุรีรับผิดชอบเรื่องการอบรมบาลีก่อนสอบ จังหวัดเพชรบุรีรับผิดชอบเรื่องการ อบรมพระวิปัสสนาจารย์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์รับผิดชอบเรื่องการอบรมพระสังฆาธิการ มีการ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาอย่างจริงจัง สรรหาองค์กรที่จะสนับสนุนเรื่องการศึกษา เพื่อพัฒนา องค์กรและพัฒนาระบบงาน, การพัฒนารูปแบบด้านงานบุคลากร ส่งเสริมบุคลากรให้ไปศึกษาดูงาน ในด้านที่สนใจหรือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมาย มีการจัดอบรมประชุมสัมมนาเพื่อเสริมสร้าง ให้บุคลากรมีวิสัยทัศน์ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และจัดอบรม บุคลากรในด้านเทคโนโลยี บัญชีการเงิน และระเบียบวินัย มารยาทที่เกี่ยวข้องกับงานปกครอง, การ พัฒนารูปแบบด้านอำนาจการ นำระเบียบกฎหมายของคณะสงฆ์ และของภาครัฐไปสร้างกติกาในการ

^{๑๒๘}พระมหาสุภนันทน์ สุนนโท (รุจิเวทย์), "การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา, **วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ปฏิบัติภารกิจร่วมกัน และให้ยอมรับกฎเกณฑ์เดียวกันเพื่อปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน มีการประเมินผลการปฏิบัติทุกโครงการที่จัดขึ้น และการพัฒนารูปแบบด้านการกำกับดูแล เป็นไปในลักษณะที่ปรึกษา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข มีการบริหารงานแบบบนลงล่าง และมีคณะกรรมการติดตามแต่ละฝ่ายอย่างใกล้ชิด อีกทั้งต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับภารกิจของคณะสงฆ์ในภาพรวมทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านอื่นๆ คือ ด้านการจัดงบประมาณ ด้านการจัดโครงการพัฒนาบุคลากร และด้านการจัดอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

๓. รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ที่พัฒนาแล้ว คือมีการวางแผนกระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมคุณภาพของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นที่ชัดเจน การจัดองค์กรใช้ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาเดียวกัน ส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้มีวิสัยทัศน์ ประสบการณ์ คุณภาพ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน นำระเบียบกฎหมายของคณะสงฆ์ และของภาครัฐไปสร้างกติกาในการปฏิบัติภารกิจร่วมกัน และมีคณะกรรมการกำกับดูแลแต่ละฝ่ายอย่างใกล้ชิด^{๑๒๙}

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มขุ่ม) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ" วัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ **ผลการวิจัยพบว่า** ๑. การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นภารกิจกรรมสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า "ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล" การพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์นั้น หลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธของพระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร ๔ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปรีธานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม สัมปยุตธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง ๒ ส่วนคือ การสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อมๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร ต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ เพื่อความหลุดพ้นจากหล่มแห่งความทุกข์ ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย

^{๑๒๙}พระครูสันติธรรมมารีต (บุญชัย สนติกโร), "การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕", *วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๒. ปัญหาด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในปัจจุบันนี้ มี ๔ ด้าน คือ ๑) ปัญหาด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ปัญหาด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ปัญหาด้านการเกื้อกูลสาธารณสุขสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ และ ๔) ปัญหาด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

๓. งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการที่ศรัทธาพุทธของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้น เน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติงานออกมาแล้วเป็นสาธารณประโยชน์จริง อย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญต้องปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมี หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรม และหลักสังคหัตถุธรรม ฯลฯ มาใช้ในการปฏิบัติงานทั้งระบบอย่างเหมาะสมดั่งงาม โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักๆ ให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการเน้นหลักให้คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้าน ต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จึงต้องเน้นหนักไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนาไปสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติ โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้ที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ก็จะช่วยก่อให้เกิดความสุข สงบ สว่าง เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๑๓๐}

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจิณฺโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒” **ผลวิจัยพบว่า** รูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าว บางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีหลักการบริหารของชาวตะวันตกกับหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์สามารถมีความสามารถ มีทักษะและมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ

การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัด เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไป จากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่น ๆ ตามที่องค์กรกำหนด และมอบหมาย

^{๑๓๐}พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโม (แยมชุ่ม), “การพัฒนาแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการที่ศรัทธาพุทธ”, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแพร่ และส่งเสริมสนับสนุนการการพัฒนาบุคลากรการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแพร่และจัดหางบประมาณสนับสนุน ให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๓๑}

พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป เป็นการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ สิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และ สัปปริสธรรม ๗ ส่วนรูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนว พระพุทธศาสนา ที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการ การพัฒนาพระสังฆาธิการ ตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่

๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้ปกครองมากที่สุด

๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สิกขา ๓ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

๔) ด้านการเผยแพร่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนา ฝึกฝน อบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรม คือ สัปปริสธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) และหลักธรรมแต่ละหัวข้อสามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๓๒}

^{๑๓๑}พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๓๒}พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พระมหาอำนาจ ปวตฺตโน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการ การศึกษาพระปริยัติธรรม” ผลการวิจัย พบว่า ๑. สภาพการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเพื่อการบูรณาการที่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรม ให้มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสำนักเรียน เพื่อส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคล คือ พระภิกษุ สามเณร ผู้เป็นศาสนทายาท สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในอนาคต นอกจากนั้น ปัญหาอุปสรรคการจัดการเพื่อการบูรณาการที่ไม่เหมาะสมกับการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันนี้ สาเหตุสำคัญมาจากวิสัยทัศน์ไม่ชัดเจน พันธกิจไม่เหมาะสม กระบวนการจัดการภายในสำนักเรียนไม่ชัดเจน เช่น การบริหารบุคคล (Man) การบริหาร การเงิน (Money) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และการจัดการ (Management) เป็นต้น ๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นต้น ตามหลักสาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาวิกรรม เมตตาโมโกรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิวฐิสามัญญตา เป็นต้น ๓. นำเสนอการพัฒนาแบบ การจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ผลการแจกแบบสอบถามแก่บุคลากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๑๗ ชุด พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการ การศึกษาพระปริยัติธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัด องค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา^{๑๓๓}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง รูปแบบ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอน โดยทั่วไปแล้วมุ่งเน้นแต่ละด้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนา ว่าเริ่มศึกษาเรื่องใดองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหา สมมุติฐาน และหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบขึ้นตามหลักการที่ศึกษา และนำ รูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสม และหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป เพื่อกำหนด เป้าหมายในการทำงานพัฒนารูปแบบด้านกระบวนการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น

^{๑๓๓}พระมหาอำนาจ ปวตฺตโน, “การพัฒนาแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”, **ปริญญา พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

ตารางที่ ๒.๑๔ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับรูปแบบ

ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
<p>พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสสุภาโร), (๒๕๕๘)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง" ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์</p>
<p>พระครูวิฑูรชัยกิจ, (๒๕๕๒)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการศึกษาที่มีวัดเป็นฐานในจังหวัดชัยนาท” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการศึกษาที่มีวัดเป็นฐานในจังหวัดชัยนาทวัดขนาดเล็กซึ่งมีการบริหารที่มีบูรณาการน้อย หย่อนหรือขาดประสิทธิภาพเป็นภาระต่อสังคมเป็นภัยต่อการอยู่รอดของวัดในส่วนใหญ่และคณะสงฆ์ไทยโดยรวม มีกรรมการวัดคอยตรวจสอบความคุ้มค่าและขาดหลักการของการสร้างกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี กล่าวคือ ใช้หลักกฎหมายในวัดมีการปกครองวัดยึดวัตถุประสงค์ของวัดเป็นหลักในการปกครอง และใช้หลักเมตตาและเหตุผลดังนั้น เหตุนี้การประเมินเจ้าอาวาสให้ความสำคัญกับหลักความคุ้มค่าและหลักกฎหมายน้อยซึ่งสะท้อนให้การบริหารวัดราษฎร์ที่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารวัดราษฎร์มาก ในด้านเดียวกันนี้พระสงฆ์เป็นผู้รับไม่คุ้มเคยกับการให้ และสิ่งของที่ประชาชนถวายแก่พระสงฆ์ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดี เช่น อาหารที่ดีที่สุดของชาวบ้าน เป็นต้น</p>

ตารางที่ ๒.๑๔ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับรูปแบบ

ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
<p>พระมหาสุภันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์) (๒๕๕๗)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาแบบรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด เน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชน ๒) รูปแบบการควบคุมศาสนสมบัติวัด ๓) รูปแบบการแต่งตั้งบุคลากร ๔) รูปแบบการทำบัญชี ๕) รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม</p>
<p>พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สุนติกโร) (๒๕๕๗)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ผลการวิจัยพบว่า มีการวางแผนกระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมคุณภาพของพระสงฆ์การทุกระดับชั้นที่ชัดเจน การจัดองค์กรใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาเดียวกัน ส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้มีวิสัยทัศน์ ประสพการณ์ คุณภาพ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน นำระเบียบกฎหมายของคณะสงฆ์ และของภาครัฐไปสร้างกติกาในการปฏิบัติภารกิจร่วมกัน และมีคณะกรรมการกำกับดูแลแต่ละฝ่ายอย่างใกล้ชิด</p>
<p>พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุม) (๒๕๕๘)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาแบบรูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ" พุทธ ผลการวิจัยพบว่า ต้องเน้นหนักไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่ วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติ โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ก็จะส่งผลให้ก่อเกิดความสุขสงบ สว่าง เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน</p>

ตารางที่ ๒.๑๔ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับรูปแบบ

ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
<p>พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) (๒๕๕๖)</p>	<p>ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”</p> <p>ผลวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ ควร มีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่น ๆ ตามที่องค์กรกำหนด และมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่ และส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตาม ประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำ รายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุน ให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป</p>
<p>พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร (๒๕๕๗)</p>	<p>ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ สิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และ สัมปยุตธรรม ๗</p>
<p>พระมหาอำนาจ ปวทฒโน (๒๕๕๖)</p>	<p>ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการ การศึกษาพระปริยัติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการ พัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่ ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ตามหลักการจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหาร บุคคล การอำนวยการ และการควบคุมเป็นต้น ตามหลัก อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา</p>

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ ดังนี้

องปัสติธิศกดิ์ เถียนยา (แซ่โค้ว) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย" ผลการวิจัยพบว่า ๑. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการการบริหารจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกาย ได้แก่ กระบวนการกำหนดทิศทางและวัตถุประสงค์ขององค์กร กำหนดการพัฒนา ทั้งในระยะสั้น กลาง และยาว แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละงาน การนำการพัฒนาไปปฏิบัติให้เกิดผลโดยจัดทำเป็นเอกสารที่ระบุ วิสัยทัศน์ ภารกิจ และการพัฒนาการการบริหารจัดการต่างๆ สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการประสานงานและกำกับติดตามการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ขององค์กร ให้เป็นไปในทิศทางและจังหวะที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้โครงการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมถึงแนวทางการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของผู้ทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม และเป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาการการบริหารจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกาย

๒. ปัจจุบันการบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของการบริหารจัดการประสิทธิภาพที่เป็นการบริหารตามแนวคิดใหม่ เน้นความเป็นระบบ โดยผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญงานด้านนี้ต้องเพิ่มบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการที่ดี ช่วยเป็นแรงผลักดันให้คณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทยมีข้อได้เปรียบในการแข่งขัน และมีความก้าวหน้าอย่างมั่นคงท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวคิดหรือสมรรถนะใหม่ให้อยู่ในกรอบที่เสริมสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ให้แก่องค์กร โดยมุ่งเน้นบุคลากรอย่างเดียว แต่มีมุมมองที่กว้างขึ้น ให้ครอบคลุมแนวคิดที่เน้น

๑) การสร้างการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มีการวางแผนและมีประสิทธิภาพของบุคลากรในการบริหารงานอย่างมีคุณภาพ

๒) การส่งเสริมการวางแผนการใช้บุคลากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความอบอุ่น เกิดความมั่นใจและรู้สึกมั่นคงและ

๓) การบริหารงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นศูนย์กลาง ในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพขององค์กร

๓. ในการบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย ให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง สิ่งที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการ คือ การประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการสร้างคามอดทนและอดุสาหะในการแก้ไขปรับปรุงจัดการเพื่อทำการตัดสินใจสิ่งที่เป็นธรรม โดยต้องถือว่า

๑) เป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแม่แบบสำหรับการบริหารงานที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการประสิทธิภาพในด้านอื่นๆ

๒) เป็นกระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพสำหรับกำหนดคุณภาพอย่างเพียงพอ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์อนัมนิกาย และ

๓) เป็นกระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพเพื่อเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงาน และเวลา รวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของคณะสงฆ์อนัมนิกาย^{๓๓๔}

พระครูวิสุทธธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา" ผลการวิจัยพบว่า ๑. การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาก่อกุลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด ชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคงนั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง

๒. การบริหารจัดการวัดขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็นสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญใหญ่หลวงสำหรับวัดและคณะสงฆ์ในภาค ๑๕

๓. การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้านการเผยแผ่ ๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M ได้แก่ (๑) บุคคล (M1 : Man) (๒) เงิน (M2 : Money) (๓) วัสดุอุปกรณ์ (M3 : materials) (๔) การจัดการ (M4 : management) และ (๕) คุณธรรม (M5 : Moral) เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดีงามมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากร

^{๓๓๔} อังปัดลิตธิศักดิ์ เลี่ยนยา (แซ่ไคว้), "การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

จาเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้น มีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุก ๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา กล่าวว่า การบริหารวัด คือการปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้ อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดทุกด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารจัดการวัดที่ดีมีคุณภาพจึงเป็นหลักทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืนสืบต่อไป^{๑๓๕}

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธาโณ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑" ผลการวิจัยพบว่า ๑) แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา มีกระบวนการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาโดยนำแผนงานเชิงกลยุทธ์เข้ามาทำการวิเคราะห์สถานการณ์ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์ SWOT ANALYSIS ประกอบด้วย ๔ อย่างคือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและปัญหาอุปสรรค มาดำเนินการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล

๒) สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า พระสังฆาธิการในทุกระดับชั้นให้ความร่วมมือกันดี มีกลไกในการพัฒนาและบริหารหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ โนม่น้าวผู้เรียนให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างแท้จริง ทำให้มีครูที่มีศักยภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะตัว และมีปริมาณอย่างเพียงพอต่อการเรียนการสอน เพราะอยู่ในศูนย์กลางทางการศึกษา ปฏิรูปเทศดีกว่าต่างจังหวัด โดยมีกระบวนการเรียนการสอน ที่มีการจัดทำแผนการสอนตามแผนยุทธศาสตร์ มีเทคนิควิธีที่สามารถสอนให้จูงใจ แจ่มแจ้ง แก่ลวกกล้า ให้บุคลากรผลิตสื่อที่มีคุณภาพ แล้วนำสื่อไปปรับใช้เพื่อให้เกิดศักยภาพทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้คณะสงฆ์มีการวางแผนในการตรวจสอบการสอบวัดผลประจำปีที่รัดกุมและจริงจังต่อการกำกับดูแล

๓) แนวทางการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ควรมีการพัฒนาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสายสามัญ ๒) ด้านครูผู้สอน ต้องเป็นครูมืออาชีพ มีการศึกษาอบรมและพัฒนาตัวเองตลอดเวลา ๓) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ และควรปรับระยะเวลาการสอนให้เพิ่มมากขึ้น ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ควรนำ

^{๑๓๕} พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), "การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาประยุกต์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการนำไปใช้ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ต้องมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศเพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจน^{๑๓๖}

พระปลัดวรญาณ อคฺควชิโร (ยอดเพชร) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์" มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบ ๒) เพื่อศึกษาหลักการวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ๓) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้และนำเสนอแนวคิดกรมองค์ความรู้ใหม่การพัฒนาบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ **ผลการวิจัยพบว่า** ๑) สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบ พบว่า ด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียวและมีภาวะผู้นำสูง สร้างอัตลักษณ์ให้กับวัดโดยดำเนินโครงการตามทักษะความสามารถเพียงด้านเดียวจนปรากฏผลชัดเจน เจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ และพระภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ขาดระเบียบวินัยของพระภิกษุสงฆ์รวมทั้งการขาดแคลนศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ขาดทักษะการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำเนินการอย่างตั้งรับด้านการร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน ขาดการประสานความเข้าใจสำหรับแต่ละโครงการที่วัดดำเนินการ

๒) หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ ๓ ประการ คือ หลักการครองตนครองคน และครองงาน รวมทั้งหลักพระวินัยช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาศรัยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ให้เกิดขึ้นในชุมชน และทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์คือทฤษฎี POLC ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การขึ้นใจ และการควบคุม สำหรับวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วย การทบทวนพันธกิจ การวางแผน การดำเนินการพัฒนา การติดตามและการประเมินผล

๓) ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบ GT Model ที่เกี่ยวเนื่องกัน ๕ ส่วนประกอบด้วย ๑) ขยับปัญญาก่อนจึงยื่นเขี้ยวอนกาย คือ การสำรวจรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม ๒) ยิงให้ยิงได้ คือ การประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ๓) ฝนตกใส่ตุ่ม คือ การสำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้นั้นจัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ ๔) กลุ่มกัลยาณมิตรคิดถูก คือ การสร้างภาคีเครือข่าย ในการ

^{๑๓๖} พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุฑธาโณ), "การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑, **วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ ๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ คือการส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคลมีปัญญา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่เสพรโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง^{๑๓๗}

พระมหากษัตริย์ ธีรธมโม (ศรชัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด" มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ของ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยเน้นองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ ผลการวิจัยพบว่า ๑. สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ในปัจจุบัน มีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปรียัติธรรมและอบรม ภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนจุดอ่อน คือบางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรม เครื่องอำนวยความสะดวกมีไม่เพียงพอ เจ้าสำนักบางแห่งขาดวิสัยทัศน์ ในการปรับปรุงสถานที่ ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ พระวิทยากรขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ด้านปัญหาอุปสรรค คือมีสัตว์รบกวนมาก เช่น นกพิราบ สุนัข แมว ไก่ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีได้ดึงดูดความสนใจพระภิกษุสามเณรออกไปจาก การศึกษาสัมมาปฏิบัติ ขาดการส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุสามเณรในการศึกษาหลักไตรสิกขา ทั้งภาค ปรียัติและปฏิบัติให้ถึงปฏิเวธอย่างแท้จริง

๒. ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือการวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยความสะดวก การควบคุม กำกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงินและตรวจสอบ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอริยบท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก ด้านโอกาส คือพระพุทธรูปศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กร ระหว่างประเทศด้านการส่งเสริมสันติภาพ มีการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการ ทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีความขวนขวายหาความรู้ใหม่ ๆ โดยเข้าศึกษาหลักการบริหารจัดการ ในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มากขึ้น ๓. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขต

^{๑๓๗} พระปลัดวรัญญู อคฺควชิโร (ยอดเพชร), "การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์, วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

การปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ ๑) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนช่วยศึกษาดูงานของสำนัก ที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง เจ้าสำนักรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็น แก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาด พร้อมใช้งานได้ ๒) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การทำงาน รู้จักประสาน ความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงาน พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่ กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๓) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ - จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยก จากบัญชีวัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแพร่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือ คู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน^{๑๓๘}

---

^{๑๓๘}พระมหากังวาล อธิธมฺโม (สรชัย), “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ตารางที่ ๒.๑๕ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษากลับกับการบริหารจัดการ

ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
องปัทมสิทธิตักดิ์ เกียนยา (แซ่ไค้ว) (๒๕๕๗)	ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการประสิทธิภาพ การสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย" ผลการวิจัยพบว่า ๑) เป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแม่แบบสำหรับการบริหารงานที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการประสิทธิภาพในด้านอื่นๆ ๒) เป็นกระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพสำหรับกำหนดคุณภาพอย่างเพียงพอ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์อนัมนิกาย และ ๓) เป็นกระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพเพื่อเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงานและเวลารวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของคณะสงฆ์อนัมนิกาย
พระครูวิสุทธิธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธจาโร) (๒๕๕๗)	ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา" ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศึกษา ๓) ด้านการเผยแผ่ ๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แบบ 5M ได้แก่ (๑) บุคคล (M1 : Man) (๒) เงิน (M2 : Money) (๓) วัสดุอุปกรณ์ (M3 : materials) (๔) การจัดการ (M4 : management) และ (๕) คุณธรรม (M5 : Moral) เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสม
พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ ทรัพย์ พุทธาโณ) (๒๕๕๗)	ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการจัดการการศาสนา ศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑" ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ควรมีการพัฒนาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสายสามัญ ๒) ด้านครูผู้สอน ต้องเป็นครูมืออาชีพ มีการศึกษาอบรมและพัฒนาตัวเองตลอดเวลา ๓) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ และควรปรับระยะเวลาการสอนให้เพิ่มมากขึ้น ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ควรนำเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาประยุกต์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการนำไปใช้ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ต้องมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศเพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจน

ตารางที่ ๒.๑๕ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับรูปแบบ (ต่อ)

ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
<p>พระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร (ยอดเพชร) (๒๕๕๗)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์" ผลการวิจัยพบว่า สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบ GT Model ที่เกี่ยวเนื่องกัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย ๑) ชัยบัพัญญาก่อนจึงย่อนเขยื้อนกาย คือ การสำรวจรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูล เพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม ๒) ยิงให้ยิงได้ คือ การประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ๓) ฝนตกใส่ตุ่ม คือ การสำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้นั้น จัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ ๔) กลุ่มกัลยาณมิตรคิดถูก คือ การสร้างภาคีเครือข่าย ในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ ๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ คือ การส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคลมีปัญหา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่เสพบริโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง</p>
<p>พระมหากังวาล ธีรธมฺโม (ศรชัย) (๒๕๕๗)</p>	<p>ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด" ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ ๑) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ ๒) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่ การงาน รู้จักประสาน ความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน ๓) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ - จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยูชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือ คู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน</p>

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ ดังนี้

นิวัติ จันทราช ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัด ในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส และเพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวัด ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส จำนวน ๒๐๕ รูป ในเขตกรุงเทพมหานคร สวนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ และ คลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ ๕ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพภาพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสมากกว่ารองเจ้าอาวาส ซึ่งส่วนใหญ่อายุ ๕๙ ปีขึ้นไป และมีอายุพรรษา ๓๔ พรรษาขึ้นไป ด้านวุฒิการศึกษา คือ นักธรรมชั้นเอก และวุฒิการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรี คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดี โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพการบริหารงานการจัดการวัดของคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการจัดการการเงินและการคลัง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การทดสอบสมมุติฐานพบว่า คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีการบริหารจัดการวัดในด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการเงินการคลัง ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสารสนเทศ และความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ที่ระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕^{๑๓๙}

สุรสิทธิ์ ไกรสิน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษาวิกฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้าง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลจากการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของวัดร้างในภาคอีสาน ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการวิจัย แต่ละวัดล้วนตั้งขึ้นพร้อมกับการตั้งบ้านเรือนและการสร้างชุมชนบางแห่งเมื่อชุมชนขยายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เนื้อที่ภายในวัดคับแคบลง ซึ่งชุมชนถือว่าวัดเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนในชุมชนมาทุกยุคทุกสมัย ถ้าสถานที่ไม่เหมาะสมก็ต้องย้ายหรือไปสร้างวัดใหม่จึงทำให้วัดเก่าร้างไป ส่วนวัดที่มีสถานที่เหมาะสมอยู่แล้วแต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่ดี รวมไปถึงข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ไม่เหมาะสมทำให้วัดไม่มีพระจำพรรษาเป็นเหตุให้วัดร้างไปในที่สุด ด้านวิกฤติที่นำไปสู่การเกิดวัดร้างในภาคอีสานเกิดจากกรณีดังต่อไปนี้คือ การแตกแยกความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เศรษฐกิจของชุมชนตกต่ำ ไม่มีผู้บวชสืบทอดศาสนทายาททางพุทธศาสนา ความขัดแย้งระหว่างพระภิกษุด้วยกัน ชาวบ้านขาดความศรัทธาในตัวพระสงฆ์ เนื้อที่ตั้งวัดมีไม่มากพอที่จะพัฒนาในด้านเสนาสนะและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ และความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ วัดตั้งอยู่กลางหมู่บ้านแลพื้นที่ต่ำกว่า

^{๑๓๙}นิวัติ จันทราช, คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย, (คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔)

บ้านของชาวบ้านเวลาฝนตกน้ำในหมู่บ้านจะไหลไปท่วมวัดซึ่งมีพื้นที่ต่ำ ก่อให้เกิดความเดือนร้อนแก่ชาวบ้านได้ สาเหตุที่นำไปสู่การเกิดวัดร้างภาคอีสานได้แก่ การแตกแยกความสามัคคีของคนในชุมชน ขาดศาสนทายาททางพุทธศาสนา ชาวบ้านขาดความเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ ส่วนแนวทางในการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้างนั้นสามารถทำได้โดยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ เพื่อทำให้วัดเป็นศูนย์ของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน^{๑๔๐}

มนัส ภาคภูมิ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ "แบบธรรมาธิปไตย" กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ/ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กรการบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริมคือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่น เป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๔๑}

เฉียบ ไทยยิ่ง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการแบบ "ธรรมาธิปไตย" กล่าวคือเป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี มี ๒ กลุ่มปัจจัย คือ

๑. กลุ่มปัจจัยเสริม แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้น จากการอบรมสั่งสอนและการเลี้ยงดูตั้งแต่เล็กและปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งของวัด

๒. กลุ่มปัจจัยหลักหรือปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านนี้เกิดจากการเรียนรู้ฝึกฝนและลงมือปฏิบัติของกรณีศึกษาแต่ละรูป จำแนกได้ ๗ ปัจจัยย่อยคือ

๑) ปัจจัยความชัดเจนในด้านวัตถุประสงค์ พบว่ากรณีศึกษาทุกรูปมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานของตนเองและรู้ทิศทางการดำเนินงานของตนเอง

๒) ปัจจัยด้านความเข้าใจในการทำงาน ทำให้การมอบหมายงานเป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

^{๑๔๐} สุรสิทธิ์ ไกรสิน, "วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษาวิกฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้างโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน", **ปริญญาภิพนธ์คุณวิบัณฑิต**, (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๕๒)

^{๑๔๑} มนัส ภาคภูมิ และคณะ, "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน", **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐)

๓) ปัจจัยด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ แม้กรณีศึกษาเกือบทุกรูปไม่มีระบบการวางแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทุกรูปก็มีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบโดยอาศัยพระธรรมวินัย

๔) ปัจจัยด้านความสามารถในการใช้คน เจ้าอาวาสทุกรูปที่เป็นกรณีศึกษา มีหลักและวิธีการใช้คนให้ถูกกับงานได้ทั้งคนและได้ทั้งงาน

๕) ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ เจ้าอาวาสทุกรูปมีภาวะผู้นำสูงมาก ภาวะผู้นำนี้เป็นผลมาจากศรัทธาเลื่อมใส

๖) ปัจจัยด้านความสามารถในการติดตามและการควบคุมงาน คือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จึงทำให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย

๗) ปัจจัยการเอาใจใส่ด้านจารีตประเพณี มารยาทและกิจของสงฆ์ เจ้าอาวาสทุกรูปเป็นผู้ที่รักษากฎระเบียบตามพระธรรมวินัยและกฎหมายเคร่งครัดมาก ทุกรูปจึงเป็นพระสุปฏิปันโน ปฏิบัติดี ปฏิบัติงามและปฏิบัติชอบ^{๑๔๖}

คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะ ตามสภาพบริเวณวัด ด้านสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด^{๑๔๗}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรมและการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิธรรมและมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกัจฉนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแพร่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณ

^{๑๔๖} ฉะชัย ไทยยิ่ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๕๑)

^{๑๔๗} คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๖)

สงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคลและศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแพร่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๑๔๔}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในด้านการศึกษาศึกษาพบว่า “วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการศาสนศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรตามความเหมาะสมกับภาวะของผู้บวช หลักสูตรพระปริยัติธรรมและหลักสูตรสำหรับผู้บวชระยะสั้นรวมทั้งหลักสูตรอบรมพระภิกษุที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ในหลักธรรมที่ถูกต้องทั้งปริยัติและปฏิบัติ และวิธีการเผยแพร่ธรรมะ โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทซึ่งเป็นการศึกษาตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ที่ถือว่าเป็นการศึกษาตามระบบที่เป็นหลักของคณะสงฆ์ โดยทางวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมตั้งแต่วัยระดับ ป.๕-๑-๒ ถึง ป.๕-๙ ผู้เรียนมีทั้งพระภิกษุและสามเณรที่อยู่ในวัดและวัดอื่น วัดได้จัดตั้งเป็นสำนักศาสนศึกษา มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา การเรียนการสอนใช้วิธีการให้พระภิกษุที่มีความรู้ในระดับเปรียญธรรมที่สูงกว่าเป็นครูสอนระดับเปรียญธรรมชั้นต้นๆ วัดจัดสร้างอาคารเรียนและกุฏิที่พักให้ผู้เรียนเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์หนังสือเรียนสำหรับผู้เรียน ในแต่ละปีจะมีนักเรียนสามารถสอบได้ทุกปี”^{๑๔๕}

สุดใจ สะอาดยิ่ง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของวัดที่เป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในหมู่บ้าน และ ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในหมู่บ้าน วิธีดำเนินการวิจัยโดยการศึกษเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเสนอผู้เชี่ยวชาญ และนำไปเสนอที่ประชุมเพื่อพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นประชากรในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย ๔ กลุ่ม คือ เจ้าอาวาสผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๓๑ รูป/คน การประชุมระดมสมองผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕๕ รูป/คน และการนำเสนอในที่ประชุมจำนวน ๑๖๙ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน **ผลการวิจัยพบว่า** ๑) สภาพการดำเนินงานของวัดที่เป็นวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในหมู่บ้านพบว่า ประชาชนต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน วัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เป็นสถานประกอบพิธีกรรม และงานประเพณีวัฒนธรรม วัดขาดความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหา

^{๑๔๔}ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖)

^{๑๔๕}บุญศรี พานะจิตต์และคณะ, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

ของประชาชน เช่น ด้านอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมมายังวัด พระยังขาดความรู้ความเข้าใจที่จะเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน พระกับประชาชนยังห่างเหินขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหา ปัจจุบันวัดมีพระ เณรที่จำพรรษาที่วัดน้อย และยังขาดการพัฒนาและการให้การศึกษาสำหรับภิกษุ สามเณร ๒) รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในหมู่บ้านประกอบด้วย (๑) การจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนรับผิดชอบโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พระสังฆาธิการหน่วยงานรัฐ และเอกชน (๒) การจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับวัดรับผิดชอบโดยมีวัด ชุมชน และกลุ่มสังคมในระดับหมู่บ้าน (๓) การดำเนินการพัฒนาด้านกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการแก้ไขปัญหา ให้วัดในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัด ชุมชน และกลุ่มสังคม รับผิดชอบ และมีสถาบันการศึกษาต่างๆ ร่วมรับผิดชอบในด้านการพัฒนาบุคลากร (๔) การประชาสัมพันธ์ และสร้างความตระหนักให้ เจ้าอาวาส พระเณร และประชาชนในระดับหมู่บ้าน ให้ร่วมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน ๓) การพัฒนาด้านกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย (๑) ด้านกายภาพ ประกอบด้วยการพัฒนา ๑) วัดมีอาคารสถานที่เพียงพอ ร่มรื่นสะอาด ๒) มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์ ห้องน้ำ สาธารณูปโภค และ ๓) การคมนาคมมายังวัดสะดวกสบาย และปลอดภัย (๒) ด้านบุคลากร ประกอบด้วยการพัฒนา ๑) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ ๒) พัฒนาเจ้าอาวาส พระ เณร เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำของชุมชน และ ๓) การส่งเสริมให้มีพระ เณร ในวัดมากขึ้น (๓) ด้านกระบวนการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย ๑) ให้มีคณะทำงานของวัดในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ๒) ให้คณะทำงานมาจากทุกกลุ่มของชุมชน และสังคม และ ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาให้ใช้หลักทางพระพุทธศาสนาและใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา^{๑๔๖}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การบริหารจัดการวัด สรุปว่า การบริหารวัดของเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพตามที่กล่าวมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่ทางมหาเถรสมาคมกำหนดขึ้น ทั้งนี้เจ้าอาวาสจะต้องมีหลักปฏิบัติในการบริหารให้มีความสอดคล้องตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช เพื่อความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และเพื่อให้กิจการคณะสงฆ์ และจะต้องมีการบริหารผสมผสานระหว่างหลักการบริหารของภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

^{๑๔๖}สุดใจ สะอาดยิ่ง, รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์”, รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖)

ตารางที่ ๒.๑๖ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

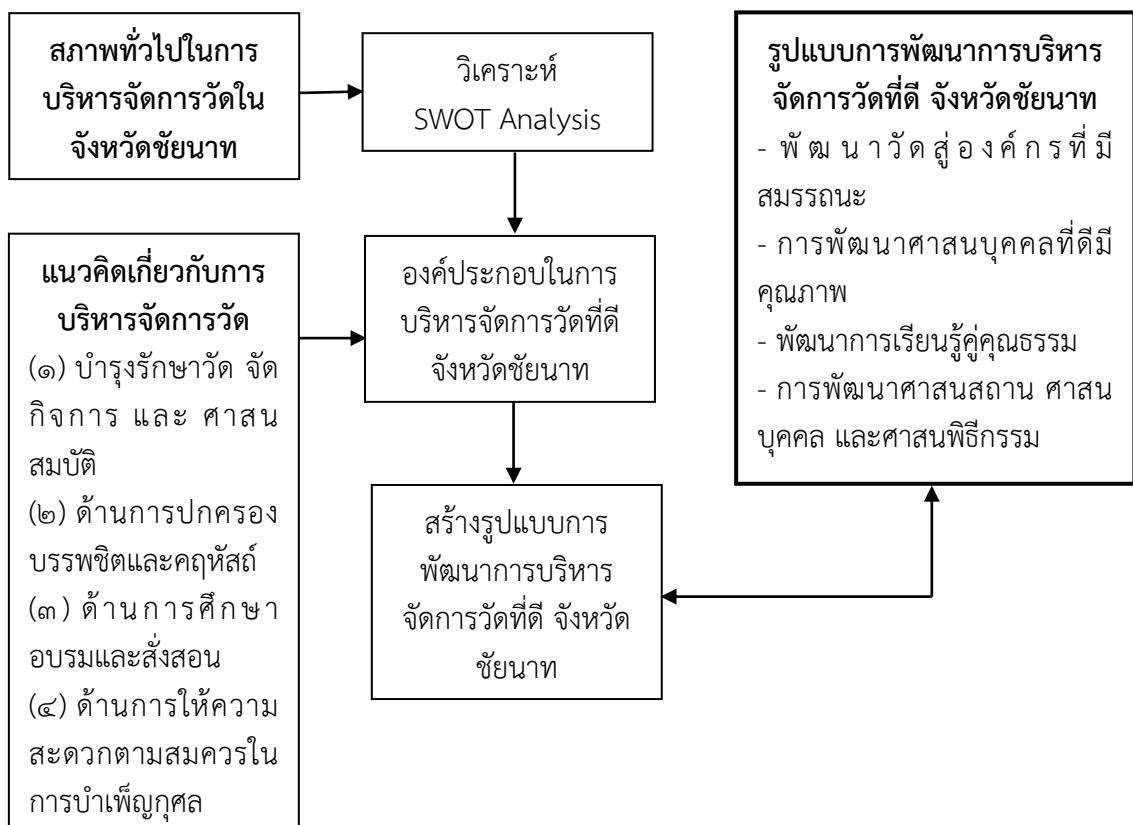
ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
<p>นิวัติ จันทราช (๒๕๕๔)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษา วิฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้าง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลจากการวิจัยพบว่า สาเหตุที่นำไปสู่การ เกิดวัดร้างภาคอีสานได้แก่ การแตกแยกความสามัคคีของ คนในชุมชนขาดศาสนทายาททางพุทธศาสนา ชาวบ้านขาด ความเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ ส่วนแนวทางในการฟื้นฟูและ พัฒนาวัดร้างนั้นสามารถทำได้โดยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น สำคัญ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์ของกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ ชุมชน</p>
<p>มนัส ภาคภูมิ และคณะ (๒๕๕๐)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ เจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ "แบบธรรมาธิปไตย" กล่าวคือ เป็นการ บริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการ ปฏิภาหหรือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง</p>
<p>เฉียบ ไทยยิ่ง (๒๕๕๑)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ เจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผล การศึกษาพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูปมี กระบวนการแบบ “ธรรมาธิปไตย ” กล่าวคือเป็นการ บริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปฏิภาหหรือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม และสังคมเป็นที่ตั้ง</p>
<p>คุณ โทชน์ และเทพพร มัง ธานี (๒๕๕๖)</p>	<p>ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและ เผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มี ระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการ มอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ</p>

ตารางที่ ๒.๑๖ แสดงผลการวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับรูปแบบ

ชื่อนักวิจัย	ผลการวิจัย/ข้อที่ค้นพบ
ฉันทนา กล่อมจิต (๒๕๔๖)	ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอนนันทกรรมและการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย
บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (๒๕๔๕)	ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในด้านการศึกษา พบว่า “วัดชลประทานรังสฤษดิ์ได้จัดการศาสนศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรตามความเหมาะสมกับภาวะของผู้บวช หลักสูตรพระปริยัติธรรมและหลักสูตรสำหรับผู้บวชระยะสั้นรวมทั้งหลักสูตรอบรมพระภิกษุที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ในหลักธรรมที่ถูกต้องทั้งปริยัติและปฏิบัติ
สุดใจ สะอาดยิ่ง (๒๕๔๖)	ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในหมู่บ้านประกอบด้วย (๑) การจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนรับผิดชอบโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พระสังฆาธิการ หน่วยงานรัฐ และเอกชน (๒) การจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับวัด รับผิดชอบโดยมีวัด ชุมชน และกลุ่มสังคมในระดับหมู่บ้าน (๓) การดำเนินการพัฒนาด้านกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการแก้ไขปัญหา (๔) การประชาสัมพันธ์ และสร้างความตระหนักให้ เจ้าอาวาส พระเณร และประชาชนในระดับหมู่บ้าน ให้ร่วมพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมทั้งที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ หลักการบริหารจัดการวัด ทั้ง ๔ ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ (๒) ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๑๔๗} โดยกำหนดเป็นกรอบการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๔๗}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒.

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ และวิธีวิจัยปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าอาวาสสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท มี ๘ อำเภอ คือ อำเภอเมืองชัยนาท อำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอหนองมะโมง อำเภอหันคา อำเภอเนินขาม อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา จำนวน ๒๘๐ รูป^๑ ซึ่งเป็นผู้บริหารจัดการวัด มีความเข้าใจในสภาพปัญหาการบริหารจัดการวัดเป็นอย่างดี

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าอาวาสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๒ จากเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท จำนวน ๒๘๐ รูป แล้วทำการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๑๖๒ รูป จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาคำนวณตามสัดส่วนที่เหมาะสม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ดังนี้

^๑เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการทุกระดับ, สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๒๕๙๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^๒ธานีนท์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, (กรุงเทพมหานคร : บิซซิเนสฮาร์ แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๙.

$$\text{สูตร } n = \frac{nN}{N^{\circ}}$$

โดยที่ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
 N = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม
 N° = จำนวนประชากรทั้งหมด

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่	อำเภอ	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑	อำเภอเมือง	๔๖	๒๗
๒	อำเภอมโนรมย์	๓๑	๑๘
๓	อำเภอวัดสิงห์	๓๑	๑๘
๔	อำเภอสรรพยา	๓๓	๑๙
๕	อำเภอสรรคบุรี	๕๗	๓๓
๖	อำเภอหันคา	๔๙	๒๘
๗	อำเภอหนองมะโมง	๒๓	๑๓
๘	อำเภอเนินขาม	๑๐	๖
	รวม	๒๘๐	๑๖๒

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ เจ้าอาวาส และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๓๙ รูป/คน ดังนี้

๑. พระราชปริยัติสุธี	รองเจ้าคณะภาค ๓
๒. พระราชสุทธิโสภณ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท
๓. พระครูวิจิตรชัยวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอมโนรมย์
๔. พระครูศรีชโยดม	เจ้าคณะอำเภอวัดสิงห์
๕. พระครูพิพัฒน์ชัยคุณ	เจ้าคณะอำเภอหนองมะโมง
๖. พระครูชัยคณาทร	เจ้าคณะอำเภอหันคา
๗. พระครูวิมลชยาทร	เจ้าคณะอำเภอเนินขาม
๘. พระครูวิสิฐชัยคุณ	เจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี
๙. พระครูประดิษฐ์ชัยการ	รองเจ้าคณะอำเภอหันคา
๑๐. พระครูพิมลธรรมพิทักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี
๑๑. พระปลัดธานินทร์ สิริปัญญา	เจ้าคณะตำบลท่าชัย
๑๒. พระครูโสภิตชัยการ	เจ้าคณะตำบลคิ่งสำเภา
๑๓. พระครูชัยพัฒนาการ	เจ้าคณะตำบลทางน้ำสาคร
๑๔. พระปลัดกำพล ปญญาวุฑโฒ	เจ้าคณะตำบลท่าฉนวน

๑๕. พระใบฎีกาประเสริฐ ปญญาธโร	เจ้าคณะตำบลอุ้ตะเภา
๑๖. พระมหาจำนงค์ ปภสฺสโร ป.ธ.๓	เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองซุ่น เขต ๑
๑๗. พระครูวิชาญธรรมภาณี	เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองซุ่น เขต ๒
๑๘. พระครูสถิตชยานุรักษ์	เจ้าอาวาสวัดหนองแก
๑๙. พระครูสุธรรมพินิต	เจ้าคณะตำบลสะพานหิน
๒๐. พระครูพัฒนชัยศีลคุณ	เจ้าคณะตำบลกุดจอก-หนองมะโมง
๒๑. พระครูชยพัฒนาทร	เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๑
๒๒. พระครูพิพัฒนชัยากร	เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๒
๒๓. พระครูโกศลชัยพัฒน์	เจ้าคณะตำบลเนินขาม
๒๔. พระครูปฐมกัณฑ์การ	เจ้าคณะตำบลห้วยกรดพัฒนา
๒๕. พระครูรัตนวิสุทธิธรรม	เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๑
๒๖. พระปลัดณัฐวัฒน์ กนฺตธมฺโม	เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๒
๒๗. พระครูภาวนานุศาสตร์	เจ้าคณะตำบลดงคอน เขต ๒
๒๘. พระอธิการอนุสรณ์ อคฺคธมฺโม	เจ้าอาวาสวัดมะเห-ยงณ์
๒๙. พระครูวิจิตรชยาทร	เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว
๓๐. พระครูชัยสุตาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดโพธิ์งาม
๓๑. พระปลัดทะนงค์ ชยโนโต	เจ้าคณะตำบลบางหลวง
๓๒. พระครูชัยธรรมาภรณ์	เจ้าคณะตำบลโพงามคำตัก
๓๓. นายอักรชัย ได้ผลธัญญา	ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท
๓๔. นายวีระศักดิ์ แสนนาม	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๓๕. นายศุภกิตต์ เขียวน้อย	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๓๖. นางสาวอัจฉรา ปันมูล	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๓๗. นางประภัสสร ตรีศิลา	วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท
๓๘. นายศิลป์ชัย มีฤทธิ์	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
๓๙. นางนภาพร หงษา	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

๓.๒.๓ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากพระสังฆาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีใน จังหวัดชัยนาท จำนวน ๑๑ รูป/คน ดังนี้

๑) พระราชปัญญาโสภณ	เลขานุการเจ้าคณะภาค ๓
๒) พระสุธีวราภรณ์	รักษาการเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท
๓) พระอุดมสิทธิธนายก ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี อาจารย์ ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๔) พระมหานคร จรณธมฺโม ป.ธ.๙	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท
๕) พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี ป.ธ.๖	รองเจ้าคณะอำเภอสรรพยา

ก. การสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและเอกสารแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัด

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ข. ลักษณะสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการโดยถามเกี่ยวกับ สภาพวัด อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสายสามัญ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับตามหลักการของลิเคิร์ต (Likert)^๓ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ระดับการบริหารจัดการวัด มากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับการบริหารจัดการวัด มาก

๓ หมายถึง ระดับการบริหารจัดการวัด ปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับการบริหารจัดการวัด น้อย

๑ หมายถึง ระดับการบริหารจัดการวัด น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

^๓สุดาภรณ์ อรุณดี, ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย, (เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๒.

ค. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างไว้ไปดำเนินการตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ Face validity (ความตรงเชิงพินิจ) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหา ขอบเขตของแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวน ภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล

๒) การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)^๔ โดยผู้เชี่ยวชาญการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและเนื้อหาวิจัยไม่น้อยกว่า ๕ ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ ทุกข้อ โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการหาค่า IOC จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

๑. พระโสภณวราภรณ์, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

๒. อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช่าง อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

๓) การหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรของงานวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด ได้แก่ เจ้าอาวาสที่อยู่ในจังหวัดสิงห์บุรี เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^๕ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Try Out) ทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๘๑๐

๔) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยที่วิเคราะห์ผลได้จากการทดลองใช้ (Try Out) ตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมคุณภาพ

^๔สุวรรีย์ ศิริโกการภิมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^๕สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๕) สร้างเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมดุขุณีนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นและจัดพิมพ์ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. เชิงคุณภาพ

๑) **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)** โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

๒) **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)** โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview Guide) กับกลุ่มเจ้าอาวาส ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ จำนวน ๓๙ รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) โดยเลือกแบบเจาะจง

(๒) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

(๓) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์เพื่อไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลหาประเด็นความสอดคล้องการบริหารจัดการวัด และดำเนินการวิจัยต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

ข. เชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรจากเจ้าอาวาสในเขตจังหวัดชัยนาทที่มีต่อการบริหารจัดการวัด จำนวนประชากร ๒๘๐ รูป วิเคราะห์ค่านิยมขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูป

ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๖ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๖๒ รูป แล้วดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random sampling) ผู้วิจัยดำเนินการแจกจ่ายด้วยตนเอง กับกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชัยนาท มีการนัดหมายให้ผู้รับผิดชอบเก็บรวบรวมส่งคืนภายใน ๓ สัปดาห์ ได้แบบสอบถามกลับคืนมา ๑๖๒ ชุด คิดเป็น ๑๐๐ % ในงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒) ผู้วิจัยเสนอติดต่อขอหนังสือจากคณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงเจ้าอาวาสทุกวัดในจังหวัดชัยนาท ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงเจ้าอาวาสทุกวัดในเขตจังหวัดชัยนาท เพื่อขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) และดำเนินการแจกและรับกลับคืนด้วยตนเอง

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมาแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และ ๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตนเองตามระเบียบวิธีวิจัยและประเด็นวิจัยวิธีดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) ข้อมูลที่สอดคล้องกันเพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” และนำเสนอเป็นความเรียง ตาราง ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล

๒. อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็น

๓. พรรณนาความแยกสัดส่วนข้อมูล (Data Reduction) และใส่รหัส (Coding) และตีความข้อมูลจัดหมวดหมู่หาความเหมือนความต่างและความเชื่อมโยงกับบริบท

๔. สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง และรายงานผลการวิจัย

^๖ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ - ๔๙.

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปทำการตรวจสอบความถูกต้อง การลงรหัส และประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำการคำนวณค่าสถิติต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์การนำเสนอและสรุปผลการวิจัย

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ทั้ง ๔ ด้าน^๗ คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ (๒) ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) ด้านการศึกษาอบรม และสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล โดยสถิติดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒. ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ใช้สถิติการวิเคราะห์คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แต่ละหัวข้อคำถามในแบบสอบถาม โดยมีเกณฑ์พิจารณาให้ค่าเฉลี่ย^๘ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ น้อยที่สุด

๓. ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยทำการรวบรวมจากแบบสอบถามแล้วจัดกลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๔. นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง หรือตาราง

๓) สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑. การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาหรือลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรม โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหา (อย่างน้อย ๕ ท่าน) ให้แต่ละท่านพิจารณาลงความเห็นและให้คะแนน ดังนี้

+ ๑ หมายถึง เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น

๐ หมายถึง เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น

^๗พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^๘สิน พันธ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๒.

- ๑ หมายถึง เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่เป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้นแล้วนำคะแนนมาแทนค่าในสูตร^๙

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหา (Subject matter specialists) อย่างน้อยสามคนแล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการวัด ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) ระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เนื้อหาทั้งหมด

เกณฑ์การแปลความหมาย มีดังนี้

ถ้าดัชนี IOC คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ ๐.๐๕ ข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น

ถ้าข้อคำถามใดมีค่าดัชนี IOC คำนวณได้ต่ำกว่า ๐.๐๕ ข้อคำถามนั้นถูกตัดออกไปหรือต้องปรับปรุงใหม่

๒. ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ของ (Cronbach)^{๑๐} โดยคะแนนที่ได้จากเครื่องมือวิจัยไม่ใช่เป็นระบบ 0 กับ 1 แต่อาจเป็น 5,4,3,2,1 จากมาตราส่วนประมาณค่า หรือคะแนนจากแบบทดสอบอัตนัย

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ α หมายถึง สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

s_i^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

s_t^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

^๙ สุวริย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^{๑๐} Lee J. Cronbach, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 67.

๓. ค่าร้อยละ (%)

$$\text{ร้อยละ (Percentage)} = \frac{f \times 100}{n}$$

เมื่อ f หมายถึง ความถี่
 n หมายถึง จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

๔. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^k f_i X_i}{n}$$

๕. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$$\text{S.D.} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (f_i X_i^2)}{N} - (\bar{X})^2}$$

เมื่อ	i	หมายถึง	๑.๒.๓.....k
เมื่อ	S.D	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	K	หมายถึง	จำนวนกลุ่ม
	f	หมายถึง	ความถี่
	$\bar{X}$	หมายถึง	คะแนนแต่ละข้อที่ i
	N	หมายถึง	จำนวนข้อมูลทั้งหมด
	$\frac{\sum_{i=1}^k f_i X_i^2}{n}$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนน

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ๒) ศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ๓) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ และวิธีวิจัยปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ ดังนี้

- ๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท
- ๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
- ๔.๓ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท
- ๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท

ในหัวข้อผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาทนั้น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ถึงประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท แล้วนำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ ๑ ดังนี้

๔.๑.๑ ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ

จุดแข็ง Strengths ได้แก่

๑) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยนาทมีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการเป็นเอกภาพภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส^๑

๒) ในการบริหารจัดการวัด ในแต่ละวัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุด เจ้าอาวาสที่ได้รับการแต่งตั้งผ่านการคัดเลือกและอบรมถวายความรู้มาเป็นอย่างดี เข้าใจบริบทของวัดตนเอง บริหารจัดการวัดไปตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎหมายบ้านเมือง กฎกติกาของวัดนั้นๆ เป็นอย่างดี^๒

๓) ด้านการบำรุงรักษาวัด มีการทอดกฐิน ผ้าป่า มาบำรุงรักษาวัดไม่ให้ชำรุดทรุดโทรม มีคณะกรรมการบริหารวัด ไวยาวัจกร ในการช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการสอดส่องดูแล ให้การอุปถัมภ์วัดวาอารามเป็นอย่างดี ตลอดจนพุทธศาสนิกชนให้การอุปถัมภ์วัดอย่างต่อเนื่อง^๓

๔) ด้านการจัดกิจการนั้น เจ้าอาวาสในฐานะผู้ปกครองสูงสุดของวัดนั้นๆ มีคณะกรรมการซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ตลอดจนพระภิกษุสามเณรช่วยกันดูแล บริหารจัดการกิจการต่างๆ ของวัด เช่น งานด้านการศาสนศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย^๔

๕) ด้านศาสนสมบัติ มีการบริหารจัดการอย่างเรียบร้อย มีแบบแผนในการบริหารจัดการที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้ โปร่งใส^๕

๖) วัดทุกวัดมีการจัดตั้งสำนักงานของเจ้าอาวาส ในกรณีที่วัดนั้นเป็นเจ้าคณะตำบลก็จะมีสำนักงานเจ้าคณะตำบล หรือวัดนั้นเป็นเจ้าคณะอำเภอก็จะมีสำนักงานเจ้าคณะอำเภอ ภายในวัดที่เจ้าคณะผู้ปกครองอยู่ ทำให้วัดทุกวัดมีสำนักงานในการบริหารจัดการกิจการของวัดในทุกๆ ด้าน สะดวกในการติดต่อประสานงาน^๖

จุดอ่อน Weaknesses ได้แก่

๑) ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ นั้นจุดอ่อนในการบำรุงรักษาวัดพบว่าวัดบางวัดในจังหวัดชัยนาทมีพระภิกษุสามเณรจำนวนน้อย บางวัดมีเพียงเจ้าอาวาสเพียงรูป

^๑สัมภาษณ์ พระราชสุทธิโสภณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^๒สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์ชัยการ, รองเจ้าคณะอำเภอหันคา, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^๓สัมภาษณ์ พระครูพัฒนชัยศีลคุณ, เจ้าคณะตำบลกุดจอก-หนองมะโมง, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^๔สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมาภรณ์, เจ้าคณะตำบลโพนงดำตก, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^๕สัมภาษณ์ พระชัยนาทมนี, เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^๖สัมภาษณ์ พระครูพิมพ์มฤตธรรมพิทักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

เดียว บางวัดมีแต่พระที่ชราภาพ ทำให้การบำรุงรักษาวัดไม่เป็นระเบียบ สกปรก รกร้าง โบราณสถาน
เกิดการชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา^๗

๒) บางวัดเจ้าอาวาสไม่เก่งการบริหาร ทำให้มีฆราวาสญาติโยมเข้ามาปกครองวัด
ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา ปัญหาที่ตามมาคือขาดการทำนุบำรุงรักษาที่ต่อเนื่อง วัดกลายเป็นพุทธพาณิชย์
มีการหากินบนศรัทธาของญาติโยม^๘

๓) ขาดพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด ขาดศาสน
ทายาทที่พร้อมจะดูแลวัด พระภิกษุสามเณรบางรูปขาดการศึกษาที่ดี หรือมีความประพฤติที่ไม่
เหมาะสมกับสมณสาธุ^๙

๔) ขาดการจัดสรรงบประมาณจากส่วนราชการในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน
โบราณวัตถุ ทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุชำรุดทรุดโทรม ศาสนสมบัติของวัดเกิดความเสียหาย สูญ
หาย บางชิ้นเป็นสมบัติอันล้ำค่าของวัดนั้นๆ ขาดมาตรการในการดูแลรักษาที่ดี^{๑๐}

๕) ขาดนโยบายในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติ ทำให้บางวัดมีการ
วางแผนบริหารจัดการวัดที่ดี ขณะเดียวกันก็มีอีกหลายวัดที่บริหารจัดการโดยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน
ปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าอาวาสหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลประโยชน์^{๑๑}

๖) มีการหากินกับทางวัด บางวัดเจ้าอาวาสไม่เข้มแข็งปล่อยให้กลุ่มบุคคลที่แสวงหา
ผลประโยชน์กับวัดเข้ามาบริหารจัดการ แล้วแบ่งส่วนแบ่งให้กับทางวัดบ้างเพียงเล็กน้อย หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องยังขาดมาตรการในการควบคุมและดูแลดังกล่าว^{๑๒}

โอกาส Opportunities ได้แก่

๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก
เป็นเมืองพระพุทธศาสนาที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน^{๑๓} มีพระเกจิ พระเถระที่มีคณนับถือ
จำนวนมาก มีศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา และประชาชนมีวิถีการดำเนินชีวิตตาม
แนวทางพระพุทธศาสนา^{๑๔}

๒) ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดเกษตรกรรม รายได้ส่วนใหญ่ของจังหวัดเกิด
จากการทำการเกษตร ประชาชนจึงมีเวลาในการเข้าวัดบำรุงรักษาวัด โดยเฉพาะเมื่อถึงคราวหน้า
เทศกาลต่างๆที่สำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสารท เป็นต้น^{๑๕}

^๗สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาทร , เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๑, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^๘สัมภาษณ์ พระมหา ดร.สุทธิชัย ฐิตชโย ป.ธ.๙, เลขานุการรองเจ้าคณะภาค ๓ , ๑๓ เมษายน
๒๕๕๘.

^๙สัมภาษณ์ พระมหาสุวัฒน์ สุวพัฒน์ ป.ธ.๗, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระปลัดธานินท์ สิริปัญญา, เจ้าคณะตำบลท่าชัย ,๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ชยากร, เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๒ , ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายอัครชัย ได้ผลธัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท, ๙
เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูศรีชโยดม, เจ้าคณะอำเภอวัดสิงห์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๔}สัมภาษณ์ พระสุธีวราภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๕}สัมภาษณ์ พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี ป.ธ.๖, รองเจ้าคณะอำเภอสรรพยา, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

๓) ด้านการเมือง จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนักการเมืองที่มีชื่อเสียง นักการเมืองท้องถิ่นที่ใกล้ชิดวัดและพระพุทธศาสนา^{๑๖} มีหน่วยงานที่ช่วยเหลือและคอยสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาทเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนคณะสงฆ์เป็นอย่างดี^{๑๗}

๔) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การกระจายของเทคโนโลยีของจังหวัดชัยนาทครอบคลุมทุกอำเภอ ทุกตำบล การสื่อสารสามารถทำได้โดยสะดวก การคมนาคมสะดวกสบาย เนื่องจากจังหวัดไม่ใหญ่มาก^{๑๘}

๕) ด้านคู่แข่ง มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนิก ปัญหาข้อร้องเรียนต่างๆมีน้อย มีหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการ^{๑๙}

๖) ด้านประชากรกลุ่มเป้าหมายประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับทางวัดเป็นอย่างดี มีประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น^{๒๐} โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรักษาศีลและพระพุทธศาสนา มีโครงการในการสร้างศาสนทายาท เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการบวชศีลจาริณี เป็นต้น^{๒๑}

อุปสรรค Threats ได้แก่

๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาทมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กระแสความนิยมของต่างประเทศเริ่มเข้ามาทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัด เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมเดิมๆที่ปู่ย่าตายายเคยทำเอาไว้เป็นแบบอย่าง มักเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่จนกลายเป็นเทรนที่ผิดๆ^{๒๒}

๒) ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดชัยนาทแม้จะเป็นจังหวัดเกษตรกรรมกรรม แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจที่ซบเซาตามเศรษฐกิจของประเทศ ของโลก ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ก็ส่งผลต่อเศรษฐกิจของจังหวัดในภาพรวม^{๒๓}

๓) ด้านการเมือง จังหวัดชัยนาทแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๘ อำเภอ มีประชากรเพียงสามแสนกว่าคน แต่นโยบายของภาครัฐส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการของทางวัดโดยตรง เช่น การตัดงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการอุดหนุนวัด รวมถึงการแทรกแซงทางการเมือง การแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อนักการเมืองท้องถิ่นล้วนส่งผลต่อคณะสงฆ์^{๒๔}

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายศุภกิตติ์ เขียวน้อย, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๗}สัมภาษณ์ พระครูโกศลชัยวัฒน์, เจ้าคณะตำบลเนินขาม, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอมโนรมย์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นายวิระศักดิ์ แสนนาม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๐}สัมภาษณ์ พระครูปฐมกัณฑ์ทรการ, เจ้าคณะตำบลห้วยกรดพัฒนา, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระครูโสภิตชัยการ, เจ้าคณะตำบลคิ่งสำเภา, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๒}สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาการ, เจ้าคณะตำบลหางน้ำสาคร, ๑๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๓}สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิสุทธิธรรม, เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๑, ๒๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๔}สัมภาษณ์ นางสาวรยา ฤทธิกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

๔) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จังหวัดชัยนาทอาจมีผลกระทบในเรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศบางโดยเฉพาะบางพื้นที่ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดีและเพียงพอ^{๒๕}

๕) ด้านคู่แข่ง จังหวัดชัยนาทมีการกระจายของศาสนิกต่างศาสนาเพิ่มขึ้น การก่อสร้างสถานที่สำคัญของแต่ละศาสนาเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด^{๒๖}

๖) ด้านประชากรกลุ่มเป้าหมาย จังหวัดชัยนาทมีการย้ายถิ่นของประชาชนเพิ่มขึ้น^{๒๗}

๔.๑.๒ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์

จุดแข็ง Strengths ได้แก่

๑) มีความเคร่งครัดในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย มีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามผู้ละเมิดและฝ่าฝืนพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน โดยมอบหมายให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระวินยาธิการ ช่วยกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม หากพบปัญหา ก็ให้รับดำเนินการโดยเร่งด่วน และให้อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจแก่เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองในการวินิจฉัย ให้ถือคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองเป็นอันสิ้นสุด และรายงานให้เจ้าคณะระดับสูงทราบตามลำดับ^{๒๘}

๒) มีการประชุมวางแผน และมอบนโยบายในการดำเนินงานตามกรอบของพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช อยู่เนืองนิตย์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เจ้าคณะผู้ปกครอง เป็นการถ่ายทอดแผนงานลงไปสู่วิธีการปฏิบัติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบงานต่างๆ อย่างชัดเจน มีคำสั่งเจ้าคณะจังหวัด คำสั่งเจ้าคณะอำเภอ คำสั่งเจ้าคณะตำบล หรือคำสั่งเจ้าอาวาส ในการสั่งการให้พระภิกษุสามเณรรับผิดชอบดำเนินงานด้านใดด้านหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมก่อนลงมือปฏิบัติทุกครั้ง^{๒๙}

๓) มีการร่างนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติ กฎระเบียบต่างๆ เพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคสมัย ตลอดจนการรองรับประชาคมอาเซียนอีกด้วย เนื่องจากในปัจจุบันและอนาคตมีแนวโน้มที่พระภิกษุสามเณรจากประเทศเพื่อนบ้าน ต่างนิกาย หลังไหลเข้ามาพำนักอาศัยอยู่ในวัดต่างๆ อาจก่อความเสียหายได้ในระยะยาว จึงออกประกาศ กฎระเบียบ เพิ่มเติมจากกฎต่างๆ ของคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป^{๓๐}

๔) คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทใช้กระบวนการในการบริหารงานด้านระงับอธิกรณ์โดยเน้นพระธรรมวินัยเป็นหลักในการตัดสินคดีความต่างๆ^{๓๑} ทุกครั้งที่มีการประชุมพระสังฆาธิการระดับสูง

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองมะโมง, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระปลัดกำพล ปญญาวุฑฒ, เจ้าคณะตำบลท่าฉนวน, ๑๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระปลัดฉัตรวิวัฒน์ กนตธมโม, เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๒, ๒๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา ปันมูล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุธี, รองเจ้าคณะภาค ๓, ๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูวิมลชยาทร, เจ้าคณะอำเภอเนินขาม, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาจันทน์รงค์ ปภสฺสโร ป.ธ.๓, เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองซุน เขต ๑, ๒๐ เมษายน

เจ้าคณะจังหวัดชัยนาทจะเน้นย้ำให้เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยกันสอดส่องดูแล หากพบว่าวัดใด หรือ พระภิกษุสามเณรรูปใด มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ก็ขอให้เจ้าคณะนั้นๆ ช่วยกันป้องกันและปราบปรามพฤติกรรมของวัดและพระภิกษุสามเณรให้เกิดความเรียบร้อยเฉพาะในกรณีที่เป็นเรื่องเล็กน้อยสามารถแก้ไขได้ หรือเป็นในกรณีที่มีความผิดร้ายแรงถึงขั้นผิดพระธรรมวินัยและกฎหมาย บ้านเมือง ก็ขอให้เจ้าคณะผู้ปกครองร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองดำเนินการ^{๓๒} ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องแจ้งให้เจ้าอาวาสวัดต้นสังกัดทราบด้วย และทำรายงานเสนอเจ้าคณะผู้ปกครองไปตามลำดับชั้น

๕) กรณีที่เป็นหนังสือร้องเรียนต่างๆ ทางเจ้าคณะจังหวัดชัยนาทจะพิจารณาก่อนว่า ข้อร้องเรียนนั้นมีมูลเหตุหรือไม่ พิจารณาความเป็นไปได้ของหนังสือร้องเรียนว่ามีแหล่งที่มาหรือไม่ หากเป็นการกล่าวร้ายเพื่อใส่ร้ายป้ายสี ไม่มีมูลเหตุอันน่าเชื่อถือก็จะไม่รับพิจารณา เป็นต้น ในส่วนของการร้องเรียนผ่านหน่วยงานราชการ สื่อต่างๆ ที่ปรากฏทางโลกออนไลน์ ทางหน้าโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น เจ้าคณะจังหวัดชัยนาทจะตั้งคณะกรรมการในการตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยไม่ได้นิ่งนอนใจ ทั้งนี้ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานที่เรียกกันว่า “พระวินยาศึกษา” หรือที่คุ้นหูกันว่า “ตำรวจพระ” ในการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระภิกษุนอกรีตอยู่แล้ว^{๓๓}

๖) คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทใช้กระบวนการในการบริหารงานแบบบำบัดทุกข์บำรุงสุข เป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ ๑.นิคคหวิธี ช่มคนที่ควรชม หรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ ๒.ปคคหวิธี ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ๓.ปวารณาวิธี เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอนตนได้ คือ ให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ คือ ๑. พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แล้ว และบัญญัติไว้แล้ว ๒. กฎหมายบ้านเมืองที่พระมหากษัตริย์เจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้อำนาจทางรัฐบาลให้ตรึงขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติ เพื่อจัดระเบียบและข้อบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และ ๓. ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับนับถือ และนำไปปฏิบัติสืบๆ กันมา มีระเบียบที่ว่าด้วยการปกครองที่เอื้อประโยชน์ในการบริหารจัดการของเจ้าคณะต่างๆ ในพื้นที่อย่างครอบคลุมและเหมาะสม มีการกระจายอำนาจไปยังเขตการปกครองในแต่ละเขตอย่างชัดเจน มีระเบียบแบบแผนในการปกครองที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง มีการกระจายอำนาจไปยังพระสังฆาธิการ ผู้มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อจะได้ปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์แบบ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย เมื่อเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลมีปัญหา ก็จะรีบเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขอย่างทันท่วงที มิได้นิ่งนอนใจแต่อย่างใด ทำให้คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทในปัจจุบันมีความเข้มแข็งมาก^{๓๔}

๗) คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีการประชุมพระสังฆาธิการอยู่เนืองนิตย์ มีการจัดฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เจ้าคณะจังหวัดชัยนาทยังได้เน้นย้ำและมอบหมายให้เจ้าอาวาสทุกวัดจัดอบรมพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดเป็นประจำ บางวัดมีการอบรมพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดเป็นประจำทุกวันหลังทำวัตรเช้าเย็น บางวัดจัดอบรมทุกวันพระ และวันพระปาฏิโมกข์^{๓๕}

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระอธิการอนุสรณ์ อัครธมโม, เจ้าอาวาสวัดมะเห-ยงณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายศิลป์ชัย มีฤทธิ์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางนภาพร หงษา, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูวิฑูรย์ชัยกิจ, เจ้าคณะอำเภอสรรพยา, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

๘) คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทใช้กระบวนการในการบริหารงานการตรวจการคณะสงฆ์และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครอง ดังนี้

๘.๑ ด้านการตรวจการคณะสงฆ์นั้น นำหลักทฤษฎี PDCA มาใช้ ประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกจัดให้มีการประชุมพระสังฆาธิการทุกระดับเพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนการปฏิบัติงาน โดยกำหนดครั้ง เรื่อง วัตถุประสงค์ของการเข้าตรวจ และการแจ้งให้เจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ทราบ ขั้นตอนที่สองคือการเข้าไปตรวจตราวัดในเขตปกครองของตนทั้งเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท ตามเรื่องและวัตถุประสงค์ของการตรวจไว้ ขั้นตอนที่สามคือ การประเมินผลการดำเนินงานของวัดนั้นๆ ที่เข้าไปตรวจ พร้อมทั้งให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาต่างๆแก่เจ้าอาวาส และรายงานผลการตรวจการคณะสงฆ์ให้เจ้าคณะทราบตามลำดับขั้นตอนสุดท้าย คือ การนำคำแนะนำของเจ้าคณะไปปรับปรุงแก้ไข ให้เกิดความเรียบร้อยและรายงานให้เจ้าคณะทราบตามลำดับ หรืออาจมีการเข้าไปตรวจซ้ำสำหรับบางวัดที่มีปัญหา^{๓๖}

๘.๒ ด้านการประชุมพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทกำหนดการประชุมคณะสงฆ์ไว้ ดังนี้^{๓๗}

๘.๒.๑ การประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และพระเลขาการทุกระดับ ปีละ ๒ ครั้ง

๘.๒.๒ การประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ปีละ ๒ ครั้ง

๘.๒.๓ การประชุมเจ้าคณะอำเภอและเลขาการเจ้าคณะอำเภอ เดือนละครั้ง

สำหรับกระบวนการประชุมพระสังฆาธิการนั้น คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทใช้กระบวนการในการดำเนินการดังนี้^{๓๘}

๑) กำหนดปฏิทินการประชุมตลอดทั้งปี

๒) กำหนดวาระการประชุมในแต่ละครั้ง

๓) ทำหนังสือเชิญพระสังฆาธิการเข้าร่วมประชุม ณ วัน/เวลา/สถานที่ที่กำหนด พร้อมวาระการประชุมให้ทราบล่วงหน้า

๔) ดำเนินการประชุมตามวาระที่กำหนด

๕) มีมติหรือรับรองรายงานการประชุมต่างๆ

๖) สรุปผลการประชุม จัดทำรายงานการประชุม และแจ้งให้พระสังฆาธิการทราบ

๗) กำหนดการประชุมครั้งต่อไป

จุดอ่อน Weaknesses ได้แก่

๑) พระภิกษุสามเณรมีความหลากหลายทางด้านความรู้ และพฤติกรรมที่แสดงออก พระภิกษุสามเณรจากต่างประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น^{๓๙}

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสถิตชยานุรักษ์, เจ้าอาวาสวัดหนองแก, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูชัยสุตาภรณ์, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์งาม, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหานคร จรณธมโม ป.ธ.๘, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระสุธีวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

๒) การจัดสรรงบประมาณกระจายไปไม่ถึงระดับล่าง การใช้จ่ายงบประมาณยังไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร^{๔๐}

๓) ความล่าช้าในการจัดส่งเอกสาร คำสั่ง การตีความกฎหมายผิด หรือคลาดเคลื่อน พื้นที่การปกครองขนาดใหญ่ ยากต่อการควบคุม^{๔๑}

๔) พระสังฆาธิการบางรูปมีอายุกาลพรรษามาก บางรูปไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มศักยภาพ เปิดช่องทางให้พระภิกษุสามเณรบางรูปกระทำผิดกฎหมาย เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับตัวบทกฎหมาย และมีการตีความกฎหมายไปต่างๆ นานา^{๔๒}

โอกาส Opportunities ได้แก่

๑) ประเทศไทยเป็นดินแดนพระพุทธศาสนา ประชาชนให้การสนับสนุนกิจกรรมของคณะสงฆ์เป็นอย่างดี^{๔๓}

๒) จังหวัดชัยนาทมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมโบราณสถานโบราณวัตถุจำนวนมาก มีเศรษฐกิจที่ดี มีการคมนาคมสะดวก มีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดคอบกักับดูแล มีการส่งเสริมให้ข้าราชการเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น^{๔๔}

๓) มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย สามารถเผยแพร่ข้อมูลทางด้านศาสนาได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง มีการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนเพิ่มมากขึ้น^{๔๕}

อุปสรรค Weaknesses ได้แก่

๑) ชุมชนแออัดจำนวนมากขึ้น มีลัทธิความเชื่อเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดลาภสักการะจำนวนมาก^{๔๖}

๒) ไม่มีการบัญญัติพระพุทธศาสนาไว้ในรัฐธรรมนูญ มีการสนับสนุนกิจกรรมของศาสนาอื่นเพิ่มมากขึ้น^{๔๗}

๓) เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้เกิดปัจจัยเสี่ยง และเกิดสิ่งล่อแหลมต่อพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณร มีการโจมตีจากศาสนาอื่น มีการขยายตัวของศาสนิกของศาสนาอื่นอย่างต่อเนื่อง เกิดความขัดแย้งระหว่างพุทธบริษัทกันเอง และเด็กและเยาวชนขาดความสนใจในศาสนา^{๔๘}

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฒโน ป.ธ.๗, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระราชสุทธิโสภณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระชัยนาทมนี, เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอโมรณีย์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูศรีชโยดม, เจ้าคณะอำเภอวัดสิงห์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒนชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองมะโมง, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูชัยคณาทร, เจ้าคณะอำเภอนาคู, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูวิมลชยาทร, เจ้าคณะอำเภอนินนา, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูวิสิฐชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

๔.๑.๓ ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน

จุดแข็ง Strengths ได้แก่

๑) สำนักเรียน สำนักศาสนศึกษา บริหารจัดการตนเอง มีการแต่งตั้งผู้บริหาร คณะทำงาน และรายงานผลการดำเนินงานให้เจ้าคณะทราบ เมื่อมีการติดขัดประการใดก็จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันท่วงที เนื่องจากนี้ยังพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทยังช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาของสำนักเรียนต่างๆ ทั้งด้านงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ตลอดจนมีการอบรมพระสอนปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี และยังพบอีกว่า การศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีความเข้มแข็งมาก เพราะเป็นที่รวมของบุคลากรที่มีคุณภาพ การสนับสนุนของคณะสงฆ์และสำนักเรียน ทำให้คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีด้วย^{๔๙}

๒) มีการมอบนโยบายให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ รวมถึงเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท ตั้งทุน เพิ่มทุน และแจกทุนการศึกษา ให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เป็นประจำทุกปี^{๕๐} และมีการรายงานผลการดำเนินงานให้เจ้าคณะทราบเมื่อพิจารณาความดีความชอบในอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่าการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีหลากหลายรูปแบบ บางวัดมีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก บางวัดมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์เด็กเล็กภายในวัด หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ฯลฯ โดยดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการของแต่ละโรงเรียน แต่ละศูนย์ มีการรายงานผลการดำเนินงานให้เจ้าคณะทราบ มีการประเมินผลการดำเนินงานโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในกรณีเช่นนี้ เจ้าคณะจังหวัดชัยนาทจะมอบนโยบายให้เจ้าคณะที่เกี่ยวข้องเข้าไปตรวจการคณะสงฆ์เพื่อให้คำแนะนำ และช่วยเหลือแก้ไขปรับปรุงผลการดำเนินงานต่อไป เป็นการอบรมพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด เพื่อเตรียมความพร้อมในการออกไปสั่งสอนประชาชนด้วย^{๕๑}

๓) มีการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ^{๕๒} ในส่วนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกนั้น คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีบทบาทสำคัญในการอบรมพระภิกษุสามเณรเกี่ยวกับทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา กรมประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อผลิตพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้พุทธศาสนิกชนได้รับฟังเข้าใจ และเข้าถึงธรรม^{๕๓} ในแต่ละปีพบว่าคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทสามารถผลิตพระภิกษุสามเณรผู้มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทยังสนับสนุนให้วัดต่างๆ ในเขตปกครองจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นอุทยานการศึกษาในวัด เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม และการ

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูวิสิษฐชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหานคร จรณธมโม ป.ธ.๘, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์ชัยการ, รองเจ้าคณะอำเภอหันคา, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูพิมลธรรมพิทักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระปลัดธานินท์ สิริปัญญา, เจ้าคณะตำบลท่าชัย, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา กิจกรรมการสวดมนต์ข้ามปี การทำบุญในวันธรรมสวนะ เป็นต้น เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เชิงรุกและเชิงรับ โดยให้แต่ละวัดจัดทำรายงานผลการดำเนินงานมายังเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท เมื่อพิจารณาความดีความชอบ และการรวบรวมผลงานต่างๆ วางเป็นกรอบนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตด้วย^{๕๔}

๔) พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความสามารถสูง มีครูพระสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี มีพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง มีพระนักพัฒนาที่มีความชำนาญงาน ผู้บริหารให้ความสำคัญและเอาใจใส่เป็นอย่างดี^{๕๕}

๕) มีงบประมาณจากรายได้ของทางวัด ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาล มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาค มีการจัดทำบัญชีรับจ่ายรายวัน รายเดือน และรายปี มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีจำนวนมาก มีห้องเรียน ห้องสมุด และแหล่งค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา^{๕๖}

๖) มีหนังสือตำราเรียนมาก มีสำนักงานเจ้าอาวาส และสำนักงานจัดผลประโยชน์ของวัด มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการดูแลงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน^{๕๗} มีการให้รายงานผลการดำเนินงานตลอดทั้งปี ให้ผู้บริหารทราบ มีการพิจารณาความดีความชอบตามผลงานที่ปรากฏ มีการวางนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน มีการประชุมพระสังฆาธิการเป็นประจำ มีการตรวจตราคณะสงฆ์เพื่อให้คำปรึกษาแก่เจ้าอาวาส หรือผู้ปฏิบัติงาน เป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษาทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นแหล่งรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถมาก วัดวาอารามมีความสวยงาม มั่นคง และเป็นที่เจริญศรัทธาแก่บรรดาพุทธศาสนิกชน^{๕๘}

จุดอ่อน Weaknesses ได้แก่

๑) จำนวนพระภิกษุสามเณรที่มาก การสอดส่องดูแลอาจไม่ทั่วถึง การประพฤติผิดนอกรีตของพระภิกษุสามเณรบางพวก^{๕๙}

๒) ขาดทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรในระดับที่สูงขึ้น ขาดงบประมาณในการดูแลพระภิกษุสามเณรจำนวนมากๆ ทั้งด้านภัตตาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น^{๖๐}

๓) การสืบค้นประวัติความเป็นมาของวัด พระภิกษุสามเณร ล้าช้า ความสิ้นเปลืองในการใช้วัสดุอุปกรณ์สูง ขาดการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การถวายค่านิตยภัต เป็นต้น ขาดแผนปฏิบัติการที่ครอบคลุมและเข้าใจง่าย และขาดการนำเสนอผลงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาประชาชนและสังคมโลก^{๖๑}

^{๕๔}สัมภาษณ์ พระครูโกศลชัยวัฒน์, เจ้าคณะตำบลเนินขาม, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นางสาวรยา ฤทธิกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๖}สัมภาษณ์ พระปลัดฉวีวัฒน์ กนตธมโม, เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๒, ๒๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๗}สัมภาษณ์ พระครูวิชาญธรรมภาณี, เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองปูน เขต ๒, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๘}สัมภาษณ์ พระครูภาวนานุศาสตร์, เจ้าคณะตำบลดงคอน เขต ๒, ๒๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๙}สัมภาษณ์ พระครูพัฒนชัยศีลคุณ, เจ้าคณะตำบลกุดจอก-หนองมะโมง, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๐}สัมภาษณ์ นายศุภกิตต์ เขียวน้อย, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๑}สัมภาษณ์ พระครูสถิตชยานุรักษ์, เจ้าอาวาสวัดหนองแก, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

โอกาส Opportunities ได้แก่

- ๑) มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง เพื่อรองรับการศึกษาของคณะสงฆ์^{๖๒}
- ๒) มีผู้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้น เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศ รายได้จากการท่องเที่ยว มีนักลงทุนเพิ่มมากขึ้น การคมนาคมสะดวก^{๖๓}
- ๓) มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม มีหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เทคโนโลยีมีความทันสมัย การเข้าถึงข่าวสารรวดเร็ว มีหน่วยงานที่ทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ มีผู้สนใจการปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้น และพระภิกษุสามเณรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น^{๖๔}

อุปสรรค Weaknesses ได้แก่

- ๑) การศึกษาของทางโลกมีความเข้มข้นและมีช่องทางเพิ่มมากขึ้น สิ่งยั่วยุมีเพิ่มมากขึ้น ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา ไม่มีเวลาเข้าวัด ข่าวสารเกี่ยวกับภาพลบของคณะสงฆ์^{๖๕}
- ๒) การเปิดประเทศเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน เน้นสร้างวัดมากกว่าจิตใจ มีการแทรกแซงทางการเมือง ปัญหาเรื่องอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากรกับวัด ทางโลกติเตียนในการใช้สื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ ความชำนาญการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ราคาสูง^{๖๖}
- ๓) มีลัทธิเพิ่มมากขึ้น มีการตีความพระพุทธศาสนาไปหลากหลายรูปแบบ เด็กและเยาวชนเข้าวัดน้อยลง และการเปลี่ยนศาสนาของประชาชนบางกลุ่ม^{๖๗}

๔.๑.๔ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

จุดแข็ง Strengths ได้แก่

- ๑) มีการมอบนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการแก่เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เน้นความโปร่งใส ความคุ้มค่า และสามารถตรวจสอบได้ เน้นให้เจ้าอาวาสจัดทำบัญชีรับจ่ายประจำวัน ประจำเดือน และประจำปีให้ถูกต้องและชัดเจน^{๖๘}
- ๒) มอบนโยบายในการสร้างระบบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่เจ้าอาวาสนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นการป้องกันการร้องเรียนของประชาชนและสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีนโยบายในการป้องกันและปราบปรามปัญหาการเรียไธของพระภิกษุสามเณร ตอนจบปัญหาเรื่องการออกบิณฑบาตที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ที่เป็นโลกวิฆชะ โดยมอบหมายให้พระวินยาธิการ เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยกันสอดส่องดูแล^{๖๙}

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชยาทร, เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูพิมลธรรมพิทักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมพินิต, เจ้าคณะตำบลสะพานหิน, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมภรณ์, เจ้าคณะตำบลโพธิ์นางดำตัก, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายอัครชัย ได้ผลธัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท, ๙ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูชัยคณาทร, เจ้าคณะอำเภอหันคา, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระมหานคร จรณธมโม ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระครูวิฑูรชัยกิจ, เจ้าคณะอำเภอสรรพยา, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

๓) คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทยังมีมาตรการในการบริหารจัดการเรื่องทรัพย์สินภายในวัด โดยให้ทุกวัดรายงานผลการบูรณปฏิสังขรณ์ การก่อสร้างต่างๆ ให้เจ้าคณะทราบตามลำดับ เพื่อความโปร่งใสในการดำเนินการของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆด้วย^{๗๐}

๔) มอบหมายให้เจ้าคณะผู้ปกครองร่วมกับเจ้าอาวาสในเขตปกครองของตนรายงานกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสงเคราะห์ การช่วยเหลือประชาชนและสังคม ให้เจ้าคณะจังหวัดชัยนาททราบ เมื่อพิจารณาความดีความชอบในอนาคต^{๗๑}

๕) สถานที่ในการให้การต้อนรับญาติโยมในการบำเพ็ญกุศลมีความพร้อม มีศาลาการเปรียญ มีสถานที่สำหรับการไหว้พระทำบุญ มีศาลาธรรมสังเวชในการบำเพ็ญกุศลศพ มีฌาปนสถานที่มีมั่นคงและปลอดภัย^{๗๒}

๖) มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกทั้งด้านศาสนพิธี และศาสนสถาน^{๗๓}

๗) เจ้าอาวาสให้ความสำคัญและคอยอำนวยความสะดวกด้วยตนเอง^{๗๔}

จุดอ่อน Weaknesses ได้แก่

๑) คณะสงฆ์ขาดมาตรการในการควบคุมวัดในการบริหารจัดการวัดในเชิงพุทธพาณิชย์ ทำให้เกิดความเสียหายในส่วนรวม บางวัดดำเนินเป็นธุรกิจมีการแสวงหาผลประโยชน์ เช่น เปิดให้ประชาชนเข้ามีค้ำขายแสวงหาผลกำไรกับผู้มาบำเพ็ญกุศล^{๗๕}

๒) การรุกล้ำพื้นที่วัดของประชาชนที่เข้ามาประกอบธุรกิจภายในวัด^{๗๖}

๓) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนพิธีอย่างแท้จริง บางวัดไม่มีไวยาวัจกร หรือมัคทายกวัดในการนำอาราธนาศีล อาราธนาธรรม เป็นต้น^{๗๗}

๔) ปัญหาการเข้ามายืมของวัด ของกลุ่มมิจฉาชีพ ขาดการระมัดระวังหรือการป้องกันปัญหาที่ดี^{๗๘}

โอกาส Opportunities ได้แก่

๑) การอบรมขัดเกลาจิตใจของผู้เข้ามาบวช ด้วยพระธรรมวินัย และวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ดั้งงาม ชุมชนให้ความร่วมมือในการควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง การคมนาคมสะดวกสบาย การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานราชการ^{๗๙}

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสิฐชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูชัยคุณาทร, เจ้าคณะอำเภอหันคา, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์ชัยการ, รองเจ้าคณะอำเภอหันคา, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูพิมลธรรมพิทักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระปลัดธานินท์ สิริปัญญา, เจ้าคณะตำบลท่าชัย, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี ป.ธ.๖, รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาการ, เจ้าคณะตำบลหางน้ำสาคร, ๑๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตชัยการ, เจ้าคณะตำบลคิ่งสำเภา, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระปลัดกำพล ปญญาวุฑโฒ, เจ้าคณะตำบลท่าฉนวน, ๑๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาประเสริฐ ปญญาธโร, เจ้าคณะตำบลอุตะเถา, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.

๒) เครื่องมือสื่อสารมีความทันสมัย การติดต่อประสานงานสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง มีการทำงานเชิงรุกร่วมกับส่วนงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการตลอด และจำนวนพระภิกษุสามเณรเพิ่มปริมาณมากขึ้น^{๕๐}

อุปสรรค Weaknesses ได้แก่

๑) อิทธิพลของโลกตะวันตก ทำให้พฤติกรรมของประชาชนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาด้วย การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ลากและสักการะที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาแก่คณะสงฆ์ การทำงานล่าช้า หรือการไม่ปรึกษาเจ้าคณะพระสังฆาธิการก่อนดำเนินการใดๆ ของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง^{๕๑}

๒) การใช้เทคโนโลยีผิดประเภท ต้นทุนราคาสูง ส่วนใหญ่เกิดปัญหาขัดแย้งภายในคณะสงฆ์กันเอง ปัญหาการทำลายล้างพระพุทธศาสนา และความรู้พื้นฐานของพระภิกษุสามเณร และพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน^{๕๒}

๔.๑.๕ สรุปวิเคราะห์

จากการศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท พบว่า **จุดแข็ง Strengths** ได้แก่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยนาทมีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการเป็นเอกภาพภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะระดับต่างๆ เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุด เจ้าอาวาสที่ได้รับการแต่งตั้งผ่านการคัดเลือกและอบรมถวายความรู้มาเป็นอย่างดี เข้าใจบริบทของวัดตนเอง บริหารจัดการวัดไปตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎหมายเป็นอย่างดี มีการทอดกฐิน ผ้าป่า มาบำรุงรักษาวัดไม่ให้ชำรุดทรุดโทรม มีคณะกรรมการบริหารวัด ไวยาวัจกร ในการช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการสอดส่องดูแล ให้การอุปถัมภ์วัดวาอารามเป็นอย่างดี ตลอดจนพุทธศาสนิกชนให้การอุปถัมภ์วัดอย่างต่อเนื่อง มีความเคร่งครัดในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย มีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามผู้ละเมิดและฝ่าฝืนพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน โดยมอบหมายให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระวินยาธิการ ช่วยกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม หากพบปัญหาให้รับดำเนินการโดยเร่งด่วน และให้อำนาจสิทธิขาดในการตัดสินใจแก่เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองในการวินิจฉัย ให้ถือคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองเป็นอันสิ้นสุด และรายงานให้เจ้าคณะระดับสูงทราบตามลำดับ มีการส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัด นอกจากนี้ยังจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนด้วย มีการประชุมคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง มีการจัดโครงการฝึกอบรมเจ้าอาวาส เจ้าคณะพระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณร มีการประชุมวางแผน และมอบนโยบายในการดำเนินงานตามกรอบของพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช อยู่เนืองนิตย์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เจ้าคณะผู้ปกครอง เป็นการถ่ายทอดแผนงานลงไปสู่วิธีการปฏิบัติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบงานต่างๆ อย่างชัดเจน มีคำสั่งเจ้าคณะจังหวัด คำสั่งเจ้าคณะอำเภอ คำสั่งเจ้าคณะตำบล หรือคำสั่ง

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหาจันทน์ ปภสฺสโร ป.ธ.๓, เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองขุน เขต ๑ , ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูวิชาญธรรมภาณี, เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองขุน เขต ๒, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูสถิตชยานุรักษ์, เจ้าอาวาสวัดหนองแก, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

เจ้าอาวาส ในการสั่งการให้พระภิกษุสามเณรรับผิดชอบดำเนินงานด้านใดด้านหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมก่อนลงมือปฏิบัติทุกครั้ง มีการมอบนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการแก่เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เน้นความโปร่งใส ความคุ้มค่า และสามารถตรวจสอบได้ เน้นให้เจ้าอาวาสจัดทำบัญชีรับจ่ายประจำวัน ประจำเดือน และประจำปีให้ถูกต้องและชัดเจน มอบนโยบายในการสร้างระบบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่เจ้าอาวาสนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นการป้องกันการร้องเรียนของประชาชนและสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีนโยบายในการป้องกันและปราบปรามปัญหาการเรียกรับของพระภิกษุสามเณร ตอนจนปัญหาเรื่องการออกบิณฑบาตที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ที่เป็นโลกวิเศษ โดยมอบหมายให้พระวินยาธิการ เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยกันสอดส่องดูแล คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทยังมีมาตรการในการบริหารจัดการเรื่องทรัพย์สินภายในวัด โดยให้ทุกวัดรายงานผลการบูรณปฏิสังขรณ์ การก่อสร้างต่างๆ ให้เจ้าคณะทราบตามลำดับ เพื่อความโปร่งใสในการดำเนินการของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆด้วย มีสถานที่ในการให้การต้อนรับญาติโยมในการบำเพ็ญกุศลมีความพร้อม มีศาลาการเปรียญ มีสถานที่สำหรับการไหว้พระทำบุญ มีศาลาธรรมสังเวชในการบำเพ็ญกุศลศพบ มีฌาปนสถานที่มีมั่นคงและปลอดภัย มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกทั้งด้านศาสนพิธี และศาสนสถาน และเจ้าอาวาสให้ความสำคัญและคอยอำนวยความสะดวกด้วยตนเอง

จุดอ่อน Weaknesses ได้แก่ วัดบางวัดในจังหวัดชัยนาทมีพระภิกษุสามเณรจำนวนน้อย บางวัดมีเพียงเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว บางวัดมีแต่พระที่ชราภาพ ทำให้การบำรุงรักษาวัดไม่เป็นระเบียบ สกปรก รกร้าง โบราณสถานเกิดการชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา บางวัดเจ้าอาวาสไม่เก่งการบริหาร ทำให้มีฆราวาสญาติโยมเข้ามาปกครองวัด ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา ปัญหาที่ตามมาคือขาดการบำรุงรักษาที่ต่อเนื่อง วัดกลายเป็นพุทธพาณิชย์ มีการหากินบนศรัทธาของญาติโยม ขาดพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด ขาดศาสนทายาทที่พร้อมจะดูแลวัด พระภิกษุสามเณรบางรูปขาดการศึกษาที่ดี หรือมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมกับสมณสาธิต ขาดการจัดสรรงบประมาณจากส่วนราชการในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุชำรุดทรุดโทรม ศาสนสมบัติของวัดเกิดความเสียหาย สูญหาย บางชิ้นเป็นสมบัติอันล้ำค่าของวัดนั้นๆ ขาดมาตรการในการดูแลรักษาที่ดี ขาดนโยบายในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติ ทำให้บางวัดมีการวางแผนบริหารจัดการวัดที่ดี ขณะเดียวกันก็มีอีกหลายวัดที่บริหารจัดการโดยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าอาวาสหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลประโยชน์ มีการหากินกับทางวัด บางวัดเจ้าอาวาสไม่เข้มแข็งปล่อยให้กลุ่มบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์กับวัดเข้ามาบริหารจัดการ แล้วแบ่งส่วนแบ่งให้กับทางวัดบ้างเพียงเล็กน้อย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดมาตรการในการควบคุมและดูแลดังกล่าว คณะสงฆ์ขาดมาตรการในการควบคุมวัดในการบริหารจัดการวัดในเชิงพุทธพาณิชย์ทำให้เกิดความเสียหายในส่วนรวม บางวัดดำเนินเป็นธุรกิจมีการแสวงหาผลประโยชน์ เช่น เปิดให้ประชาชนเข้ามีค้ำขายแสวงหาผลกำไรกับผู้มาบำเพ็ญกุศล การรื้อล้างพื้นที่วัดของประชาชนที่เข้ามาประกอบธุรกิจภายในวัด ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนพิธีอย่างแท้จริง บางวัดไม่มีไวยาวัจกร หรือมีคหบดีวัดในการนำอาราธนาศีล อาราธนาธรรม เป็นต้น และปัญหาการเข้ามายืมของวัด ของกลุ่มมิชชันนารี ขาดการระมัดระวังหรือการป้องกันปัญหาที่ดี

โอกาส Opportunities ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก เป็นเมืองพระพุทธศาสนาที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีพระเกจิพระเถระที่มีคนนับถือจำนวนมาก มีศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา และประชาชนมีวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดเกษตรกรรมรายได้ส่วนใหญ่ของจังหวัดเกิดจากการทำการเกษตร ประชาชนจึงมีเวลาในการเข้าวัดบำรุ่งรักษาวัด โดยเฉพาะเมื่อถึงคราวหน้าเทศกาลต่างๆที่สำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสารท เป็นต้น ด้านการเมือง จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนักการเมืองที่มีชื่อเสียง นักการเมืองท้องถิ่นที่ใกล้ชิดวัดและพระพุทธศาสนา มีหน่วยงานที่ช่วยเหลือและคอยสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาทเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การกระจายของเทคโนโลยีของจังหวัดชัยนาทครอบคลุมทุกอำเภอ ทุกตำบล การสื่อสารสามารถทำได้โดยสะดวก การคมนาคมสะดวกสบาย เนื่องจากจังหวัดไม่ใหญ่มาก ด้านคู่แข่ง มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนา ปัญหาข้อร้องเรียนต่างๆมีน้อย มีหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการ ด้านประชากร กลุ่มเป้าหมายประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับทางวัดเป็นอย่างดี มีประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรักษาวัดและพระพุทธศาสนา มีโครงการในการสร้างศาสนทายาท เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการบวชศีลจาริณี เป็นต้น

อุปสรรค Threats ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาทมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กระแสความนิยมของต่างประเทศเริ่มเข้ามาทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัด เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมเดิมๆที่ปู่ย่าตายายเคยทำเอาไว้เป็นแบบอย่าง มักเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่จนกลายเป็นเทรนที่ผิดๆ ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดชัยนาทแม้จะเป็นจังหวัดเกษตรกรรมกรรม แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจที่ซบเซาตามเศรษฐกิจของประเทศ ของโลก ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของจังหวัดในภาพรวม ด้านการเมือง จังหวัดชัยนาทแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๘ อำเภอ มีประชากรเพียงสามแสนกว่าคน แต่นโยบายของภาครัฐส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการของทางวัดโดยตรง เช่น การตัดงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการอุดหนุนวัด รวมถึงการแทรกแซงทางการเมือง การแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อนักการเมืองท้องถิ่นล้วนส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จังหวัดชัยนาทอาจมีผลกระทบในเรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศบางโดยเฉพาะบางพื้นที่ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดีและเพียงพอ ด้านคู่แข่ง จังหวัดชัยนาทมีการกระจายของศาสนิกต่างศาสนาเพิ่มขึ้น การก่อสร้างสถานที่สำคัญของแต่ละศาสนาเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และด้านประชากรกลุ่มเป้าหมาย จังหวัดชัยนาทมีการย้ายถิ่นของประชาชนเพิ่มขึ้น

๔.๒ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

ในหัวข้อผลการวิเคราะห์องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทนั้น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ที่เกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการวัด ทั้ง ๔ ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ (๒) ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบแต่ละด้าน หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ ดังนี้

๔.๒.๑ ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบแต่ละด้าน หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อค้นหาค้นหาองค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี พร้อมทั้งหลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ เพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการวัดในภาพรวมของจังหวัดชัยนาทต่อไป ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท : หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี	หลักการ	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านบำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรม และ ศาสนสมบัติ	หลักการที่ ๑ จัดทำแผน ยุทธศาสตร์การ พัฒนาวัด	จำนวนแผน ยุทธศาสตร์ จำนวน ๑ แผน พร้อมทั้งตัวชี้วัด แผนงาน โครงการ และ ผู้รับผิดชอบ	๑. ระดมความคิดเห็นของ พระภิกษุสามเณร และประชาชนใน ท้องถิ่นเพื่อจัดทำ ยุทธศาสตร์ของวัด ทั้งแผนพัฒนาระยะ สั้นและระยะยาว ๒. จัดประชุมเชิง ปฏิบัติการในการ จัดทำแผนพัฒนา ยุทธศาสตร์ ๓. จัดประชุมเพื่อ ประชาพิจารณ์แผน โดยการมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วน เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ชุมชน ๔. ประกาศแผนฯ ฉบับสมบูรณ์ให้ผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องทราบ	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการ วัด
	หลักการที่ ๒ พัฒนาวัด ต้นแบบ อุทยาน การศึกษาภายใน วัด วัดพัฒนา ตัวอย่าง	ได้รับการ คัดเลือกให้เป็น อุทยานฯ ภายหลังจากการ ใช้แผนฯ แล้ว อย่างน้อย ๒ ปี และได้รับการ คัดเลือกเป็นวัด	๑. พัฒนาโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกธรรมและ แผนกบาลีภายใน วัด ๒. จัดสร้าง ห้องสมุดสำหรับ ประชาชนภายใน	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการ วัด ๔. ชุมชน ๕. โรงเรียนรอบวัด

ตารางที่ ๔.๑ องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท : หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี	หลักการ	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
		พัฒนาตัวอย่างหลังจากได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานฯ อย่างน้อย ๒ ปี ต่อเนื่อง	วัด ๓. จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ภายในวัด ๔. จัดหอกระจายเสียง สื่อธรรมะ ป้ายธรรมะ ต้นไม้ พุดได้ กิจกรรมธรรมะ ๕. จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชน	
	หลักการที่ ๓ จัดทำเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติของวัดที่มีประสิทธิภาพ	ร้อยละ ๘๐ ของศาสนสมบัติได้รับการจัดเก็บที่ดีและมีประสิทธิภาพ	๑. สำรองศาสนสมบัติของวัดที่มีอยู่ ๒. ประยุกต์สถานที่จัดเก็บที่ดีและปลอดภัย ๓. จัดทำโปรแกรมสืบค้นที่ดี	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด ๔. กรมศิลปากร ๕. สำนักงานพระพุทธศาสนา
ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์	หลักการที่ ๑ จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาสแบบครบวงจร	ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของสำนักงานเจ้าอาวาส	๑. สำรองสถานที่อุปกรณ์ และบุคคล ๒. จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาส	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

ตารางที่ ๔.๑ องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท : หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี	หลักการ	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
			๓. มอบหมายหรือแต่งตั้งผู้ดูแลรับผิดชอบประจำสำนักงานของเจ้าอาวาส ๔. ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เข้ารับบริการ	
	หลักการที่ ๒ พัฒนาพระสงฆ์ นักปกครอง	พัฒนาพระสงฆ์ ต้นแบบภายใน วัดปีละ ๑ รูป	๑. ส่งเสริมและสนับสนุนพระสงฆ์ นักปกครองให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ๒. แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ๓. มอบหมายภาระงานในการช่วยเหลือเจ้าอาวาส	๑. เจ้าอาวาส ๒. คณะสงฆ์
	หลักการที่ ๓ สร้างศาสนทายาทต้นแบบ	จำนวนศาสนทายาทเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕ ต่อปี	๑. จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๒. ส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ๓. ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สืบทอดพระพุทธศาสนา	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

ตารางที่ ๔.๑ องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท : หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี	หลักการ	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน	หลักการที่ ๑ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี	จำนวนนักเรียนสอบผ่านเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕ ต่อปี	๑. จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ๒. สรรหาครูผู้สอนที่เชี่ยวชาญ ๓. สรรหานักเรียนเข้าศึกษา ๔. จัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ๕. จัดทุน มอบทุนให้นักเรียน ๖. สร้างแรงจูงใจในการเรียน	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด
	หลักการที่ ๒ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต	จำนวนนักเรียนสอบผ่านความรู้ทางโลก ร้อยละ ๕ ต่อปี	๑. ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ๒. สร้างศูนย์การเรียนรู้ภายในวัด	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

ตารางที่ ๔.๑ องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท : หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี	หลักการ	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
	หลักการที่ ๓ พัฒนาอาจารย์รักท้องถิ่น	จำนวนอาจารย์เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี	๑. มอบทุนการศึกษาให้อาจารย์ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ๒. สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ ๓. สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ ๔. อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ๕. ส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ได้รับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด ๔. คณะสงฆ์
ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล	หลักการที่ ๑ พัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง	ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของประชาชน	๑. สำรวจพื้นที่วัดในการให้บริการ ๒. จัดสถานที่เพื่อรองรับพุทธศาสนิกชน ๓. จัดทำโครงการหน้าวัดหน้ามอง ๔. สร้างห้องน้ำให้เพียงพอ	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

ตารางที่ ๔.๑ องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท : หลักการ ตัวชี้วัด แผนงานหรือโครงการ และผู้รับผิดชอบ

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดี	หลักการ	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล	หลักการที่ ๒ พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริการ	ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของประชาชน	๑. ส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรศิษย์วัดและผู้เกี่ยวข้อง ๒. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ศาสนพิธี ๓. จัดอบรมศาสนาพิธีกรรมแก่ผู้เกี่ยวข้อง ๔. จัดโครงการนักพูดชุมชน	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด
	หลักการที่ ๓ สร้างมัคทายกน้อย	มัคทายกน้อยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี	๑. คัดเลือกนักเรียนหรือเยาวชน ๒. จัดอบรมโครงการสร้างมัคทายกน้อย ๓. สร้างเวทีในการลงมือปฏิบัติสำหรับผู้ที่ผ่านการฝึกอบรม	๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทนั้น ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ๑๒ หลักการ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ ประกอบด้วย ๓ หลักการสำคัญ คือ หลักการที่ ๑ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัด เหตุผลประกอบ คือ วัดทุกวัดในจังหวัดชัยนาทจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อให้ง่ายต่อการวางแผนและพัฒนาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้บริหารก็สามารถดำเนินการวางแผนและพัฒนาต่อไปได้ ไม่สะดุดและติดขัดเชิงการบริหาร ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ จำนวนแผนยุทธศาสตร์ จำนวน ๑ แผน พร้อมทั้งตัวชี้วัดแผนงานโครงการ และผู้รับผิดชอบ โดยมีรายละเอียดของแผนงานและโครงการ ประกอบด้วย

๑. ระดมความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชนในท้องถิ่นเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ของวัด ทั้งแผนพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว
๒. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์
๓. จัดประชุมเพื่อประชาสัมพันธ์แผนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ชุมชน
๔. ประกาศแผนฉบับสมบูรณ์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ ส่วนผู้รับผิดชอบโครงการ ได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ พัฒนาวัดต้นแบบ อุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง เหตุผลประกอบคือ ในปัจจุบันสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ออกประกาศว่าด้วยเกณฑ์การพัฒนาวัดเพื่อขอเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น เพื่อให้วัดทุกวัดในประเทศไทยดำเนินการพัฒนาวัดของตนแล้วส่งผลงานเข้าประกวด หากวัดใดได้รับการคัดเลือกก็จะได้รางวัลและเงินอุดหนุนในการพัฒนาวัดต่อไป จังหวัดชัยนาทจึงจำเป็นต้องรณรงค์ให้วัดทุกวัดได้พัฒนาวัดของตนตามเกณฑ์ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานต่อไป สำหรับตัวชี้วัดของหลักการนี้ คือ การที่วัดในจังหวัดชัยนาทได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด หลังจากการใช้แผนยุทธศาสตร์ แล้วอย่างน้อย ๒ ปี จำนวน ๑ วัด ต่อเนื่อง และได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง หลังจากได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาแล้ว อย่างน้อย ๒ ปี ต่อเนื่อง และได้รับคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หลักจากได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างแล้ว อย่างน้อย ๒ ปี ต่อเนื่อง ในระยะเวลา ๖ ปี หลังจากใช้แผนยุทธศาสตร์แล้วจังหวัดชัยนาทจะมีวัดที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด จำนวน ๓ วัด วัดพัฒนาตัวอย่าง จำนวน ๒ วัด และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น จำนวน ๑ วัด สำหรับโครงการหรือแผนงาน ประกอบด้วย ๑. พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีภายในวัด ๒. จัดสร้างห้องสมุดสำหรับประชาชนภายในวัด ๓. จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ภายในวัด ๔. จัดหอกระจายเสียง สื่อธรรมะ ป้ายธรรมะ ต้นไม้ พุดได้ กิจกรรมธรรมะ ๕. จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและเยาวชน ผู้รับผิดชอบโครงการ ประกอบด้วย ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด ๔. ชุมชน ๕. โรงเรียนรอบวัด

หลักการที่ ๓ จัดทำเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติของวัดที่มีประสิทธิภาพ เหตุผลประกอบคือ วัดหนึ่งๆจะมีศาสนสมบัติที่มีค่าจำนวนมาก หากการเก็บรักษาไม่ถูกต้องและไม่มีประสิทธิภาพผลที่ตามมาคือการสูญหาย หรือการชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา การพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติจึงมีความสำคัญและความจำเป็นในการจะต้องพัฒนาขึ้นมา

เพื่อให้ใช้งานได้ง่ายและสามารถนำไปใช้ได้กับทุกๆวัด ก็จะเกิดประโยชน์อย่างมาก สำหรับตัวชี้วัดของ หลักการนี้คือ ร้อยละ ๘๐ ของศาสนสมบัติได้รับการจัดเก็บที่ดีและมีประสิทธิภาพสามารถสืบค้นได้ง่าย โครงการหรือแผนงานประกอบด้วย ๑. สํารวจศาสนสมบัติของวัดที่มีอยู่ ๒. ประยุกต์สถานที่ จัดเก็บที่ดีและปลอดภัย ๓. จัดทำโปรแกรมสืบค้นที่ดี สำหรับผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด ๔. กรมศิลปากร และ ๕. สำนักงานพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบที่ ๒ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ ประกอบด้วย ๓ หลักการ สำคัญ คือ หลักการที่ ๑ จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาสแบบครบวงจร เหตุผลประกอบคือ ในการบริหารจัดการวัดที่ดีนั้นจำเป็นต้องมีสำนักงานของเจ้าอาวาส เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการให้บริการและการ บริหารงาน มีวัสดุอุปกรณ์ที่ครบครัน สะดวกในการติดต่อประสานงาน อีกทั้งมีผู้ดูแลรับผิดชอบที่ ชัดเจน ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของสำนักงานเจ้า อาวาส โครงการและแผนงาน ได้แก่ ๑. สํารวจสถานที่ อุปกรณ์ และบุคคล ๒. จัดตั้งสำนักงานเจ้า อาวาส ๓. มอบหมายหรือแต่งตั้งผู้ดูแลรับผิดชอบประจำสำนักงานของเจ้าอาวาส ๔. ปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของผู้เข้ารับบริการ ผู้รับผิดชอบได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ พัฒนาพระสงฆ์นักปกครอง เหตุผลประกอบคือ ในการบริหารวัดจำเป็น จะต้องมีผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดแทนเจ้าอาวาส เนื่องจากเจ้าอาวาสอาจมีภาระงาน เยอะ การดูแลวัดอาจไม่ทั่วถึงทำให้ภาระงานบางอย่างติดขัด การส่งเสริมและพัฒนาพระสงฆ์ให้ขึ้นมา รับผิดชอบและเป็นหูเป็นตาแทนเจ้าอาวาสก็จะช่วยให้การบริหารงานภายในวัดสามารถดำเนินไปได้ การคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถสูงมาช่วยงานวัดจะทำให้วัดพัฒนาเจริญขึ้น ตัวชี้วัดของ แผนงานนี้คือ พัฒนาพระสงฆ์ต้นแบบภายในวัดปีละ ๑ รูป แผนงานและโครงการ ได้แก่ ๑. ส่งเสริม และสนับสนุนพระสงฆ์นักปกครองให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ๒. แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง คณะสงฆ์ ๓. มอบหมายภาระงานในการช่วยเหลือเจ้าอาวาส ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. คณะ สงฆ์

หลักการที่ ๓ คือ สร้างศาสนทายาทต้นแบบ เหตุผลประกอบคือ ในปัจจุบันศาสน ทายาทมีน้อย การจะพัฒนาศาสนทายาทที่ดีและมีคุณภาพจำเป็นต้องสร้างตั้งแต่กระบวนการแรก มี การคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีคุณภาพเข้ามาบวช มีการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร ปลุกฝังค่านิยมที่ดีในการรักษาพระพุทธศาสนา พัฒนาทั้งกายและใจ ให้เจริญเติบโตสมวัย ประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม หล่อหลอมให้เป็นนักบวชที่ดี ช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาได้ การ สร้างศาสนทายาทที่ดีนั้นจะช่วยให้วัดเจริญรุ่งเรือง การมีศาสนทายาทที่ดีจะช่วยให้พระพุทธศาสนา เจริญรุ่งเรือง ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ จำนวนศาสนทายาทเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือ โครงการประกอบด้วย ๑. จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๒. ส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรม ๓. ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม สืบทอดพระพุทธศาสนา ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

องค์ประกอบที่ ๓ ได้แก่ ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน ประกอบด้วยหลักการสำคัญๆ ๓ ด้านคือ หลักการที่ ๑ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี เหตุผลประกอบคือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลง เหตุผลเนื่องจาก

ครูผู้สอนและนักเรียนมีจำนวนลดน้อยลง ทำให้โรงเรียนต้องปิดตัวลง คุณภาพการจัดการเรียนการสอนก็ลดน้อยลงไปด้วย คุณภาพของนักเรียนก็ลดลงไปด้วย ดังนั้นการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีขึ้นมาใหม่จะช่วยให้มีโรงเรียนที่ดีและมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ จำนวนนักเรียนสอบผ่านเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการ ได้แก่ ๑. จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ๒. สรรหาครูผู้สอนที่เชี่ยวชาญ ๓. สรรหานักเรียนเข้าศึกษา ๔. จัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ๕. จัดทุน มอบทุนแก่นักเรียน และ ๖. สร้างแรงจูงใจในการเรียน ผู้รับผิดชอบได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ คือ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต เหตุผลประกอบคือ การศึกษาตลอดชีวิตจะช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาตนเองทั้งร่างกายและจิตใจ การที่วัดส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดได้รับการศึกษาในลักษณะนี้จะช่วยเพิ่มศักยภาพให้แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด วัดจะต้องจัดการศึกษาลักษณะดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทางธรรมและทางโลก หรือการศึกษาทั้งสองลักษณะดังกล่าวควบคู่กัน การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในวัดจะช่วยเสริมสร้างลักษณะแห่งการเรียนรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด เช่น การสร้างอุทยานการศึกษาภายในวัด การสร้างห้องสมุดภายในวัด การส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศิษย์วัดได้ศึกษาต่อทางโลก เช่น การศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา แม้กระทั่งการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นต้น ตัวชี้วัดของแผนงาน คือ จำนวนนักเรียนสอบผ่านความรู้ทางโลก ร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการ ได้แก่ ๑. ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ๒. สร้างศูนย์การเรียนรู้ภายในวัด ผู้รับผิดชอบได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๓ คือ พัฒนาอาจารย์รักท้องถิ่น เหตุผลประกอบคือ ในปัจจุบันวัดและสำนักเรียนมีปัญหาเรื่องไม่มีอาจารย์ผู้สอน หรือปัญหาเรื่องคุณภาพของอาจารย์ผู้สอน การที่วัดจะพัฒนาอาจารย์ผู้สอนหรือส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เช่น การส่งอาจารย์ไปเรียน หรือไปพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นต้น แล้วกลับมาช่วยงานที่วัดหรือสำนักเรียน จะช่วยให้วัดและสำนักเรียนเกิดการพัฒนา การสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับอาจารย์ผู้สอน หรือการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดกับอาจารย์ผู้สอน ก็จะช่วยให้อาจารย์เกิดกลับมาช่วยเหลืองานของวัดและสำนักเรียนอย่างจริงจัง การที่วัดหรือสำนักเรียนสามารถผลิตครูผู้สอนที่มีคุณภาพและกลับมาช่วยงานของวัดและสำนักเรียนได้จะช่วยให้วัดและสำนักเรียนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ตัวชี้วัดของแผนงานนี้คือ จำนวนอาจารย์เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานและโครงการ คือ ๑. มอบทุนการศึกษาให้อาจารย์ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ๒. สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ ๓. สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ ๔. อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ๕. ส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ได้รับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด และ ๔. คณะสงฆ์

องค์ประกอบที่ ๔ คือ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ประกอบด้วยหลักการสำคัญๆ ๓ หลักการ คือ หลักการที่ ๑ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง เหตุผลประกอบคือ การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง เป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาวัด การปลูกสร้างศาสนสถานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์

สูงสุดในปัจจุบันจะช่วยให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการ วัด วัดบางวัดมีศาสนสถานอยู่แล้วแต่การใช้ประโยชน์อาจจะไม่คุ้มค่า หรือการจัดสรรศาสนสถานไม่เหมาะสม จะทำให้วัดไม่ได้รับการพัฒนา ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนและพัฒนาศาสนสถานให้เกิดความเหมาะสมทั้งการใช้ประโยชน์ คุ้มค่า และความสวยงาม นับเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป ตัวชี้วัดของแผนงานนี้คือ ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของประชาชน แผนงานและโครงการ ได้แก่ ๑. สำรวจพื้นที่วัดในการให้บริการ ๒. จัดสถานที่เพื่อรองรับ พุทธศาสนิกชน ๓. จัดทำโครงการหน้าวัดหน้ามอง ๔. สร้างห้องน้ำให้เพียงพอ ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ คือ พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริการ เหตุผลประกอบคือ หัวใจสำคัญของการบริการคือการมีความรู้ความสามารถ เข้าใจหลักของศาสนพิธีกรรม และช่วยเหลือผู้ที่มารับบริการให้เกิดความพึงพอใจในการรับบริการ ดังนั้นการพัฒนาบุคคลให้มีความพร้อมในการให้บริการจะช่วยให้วัดมีความพร้อมในการดูแลพุทธศาสนิกชนที่มาบำเพ็ญกุศลที่วัด ตัวชี้วัดของแผนงานคือ ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของประชาชน แผนงานหรือโครงการคือ ๑. ส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ศิษย์วัดและผู้เกี่ยวข้อง ๒. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานศาสนพิธี ๓. จัดอบรมศาสนพิธีกรรมแก่ผู้เกี่ยวข้อง ๔. จัดโครงการนักพูดชุมชน ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

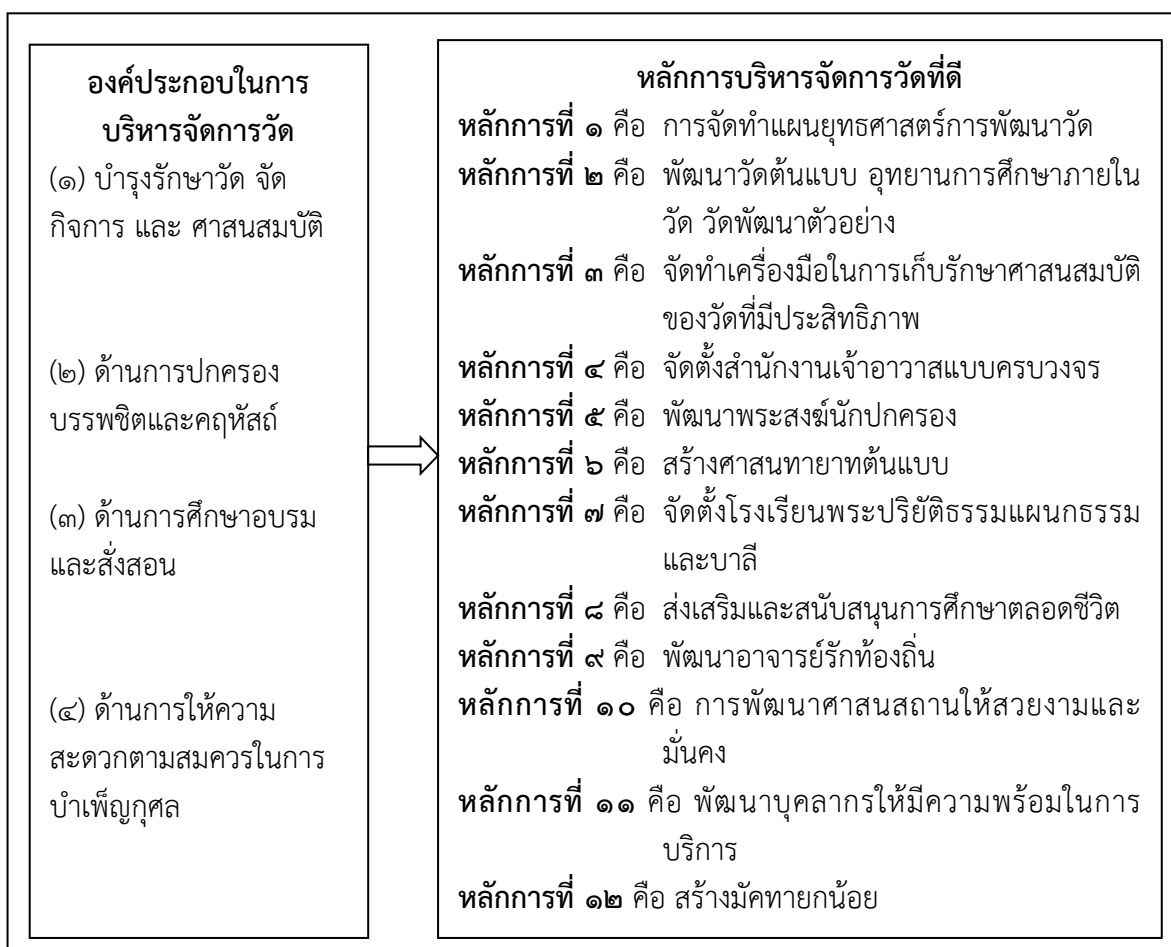
หลักการที่ ๓ คือ สร้างมัคทายกน้อย เหตุผลประกอบคือ การสร้างและปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรักพระพุทธศาสนาและช่วยเหลืองานของวัด เก่งและมีความสามารถในศาสนพิธีกรรมจะช่วยให้เกิดแรงศรัทธาและเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ มัคทายกน้อยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการคือ ๑. คัดเลือกนักเรียนหรือเยาวชน ๒. จัดอบรมโครงการสร้างมัคทายกน้อย ๓. สร้างเวทีในการลงมือปฏิบัติสำหรับผู้ผ่านการฝึกอบรม ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

๔.๓ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท โดยทำการวิเคราะห์จากองค์ประกอบนำไปสู่หลักการบริหารจัดการวัดที่ดี จากประเด็นหลักการ บริหารจัดการวัดที่ดีนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการ จากประเด็นการ วิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการนำไปสู่การสร้างพันธกิจและผลที่มุ่งหวัง และนำไปสู่การ กำหนดรูปแบบเบื้องต้น หลังจากได้รูปแบบเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๒ รูป/คน ทำการยืนยันรูปแบบก่อนจะสรุปเป็นองค์ ความรู้ในการวิจัยต่อไป ทั้งนี้รูปแบบที่ได้จากการวิจัยเป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ ๓ ตามลำดับ ดังนี้ ๑. จากองค์ประกอบนำไปสู่หลักการบริหารจัดการวัดที่ดี ๒. จากประเด็นหลักการ บริหารจัดการวัดที่ดีนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการ ๓. จากประเด็นการ วิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการนำไปสู่การสร้างพันธกิจและผลที่มุ่งหวัง และนำไปสู่การ กำหนดรูปแบบเบื้องต้น ดังนี้

๔.๓.๑ จากองค์ประกอบนำไปสู่หลักการบริหารจัดการวัดที่ดี

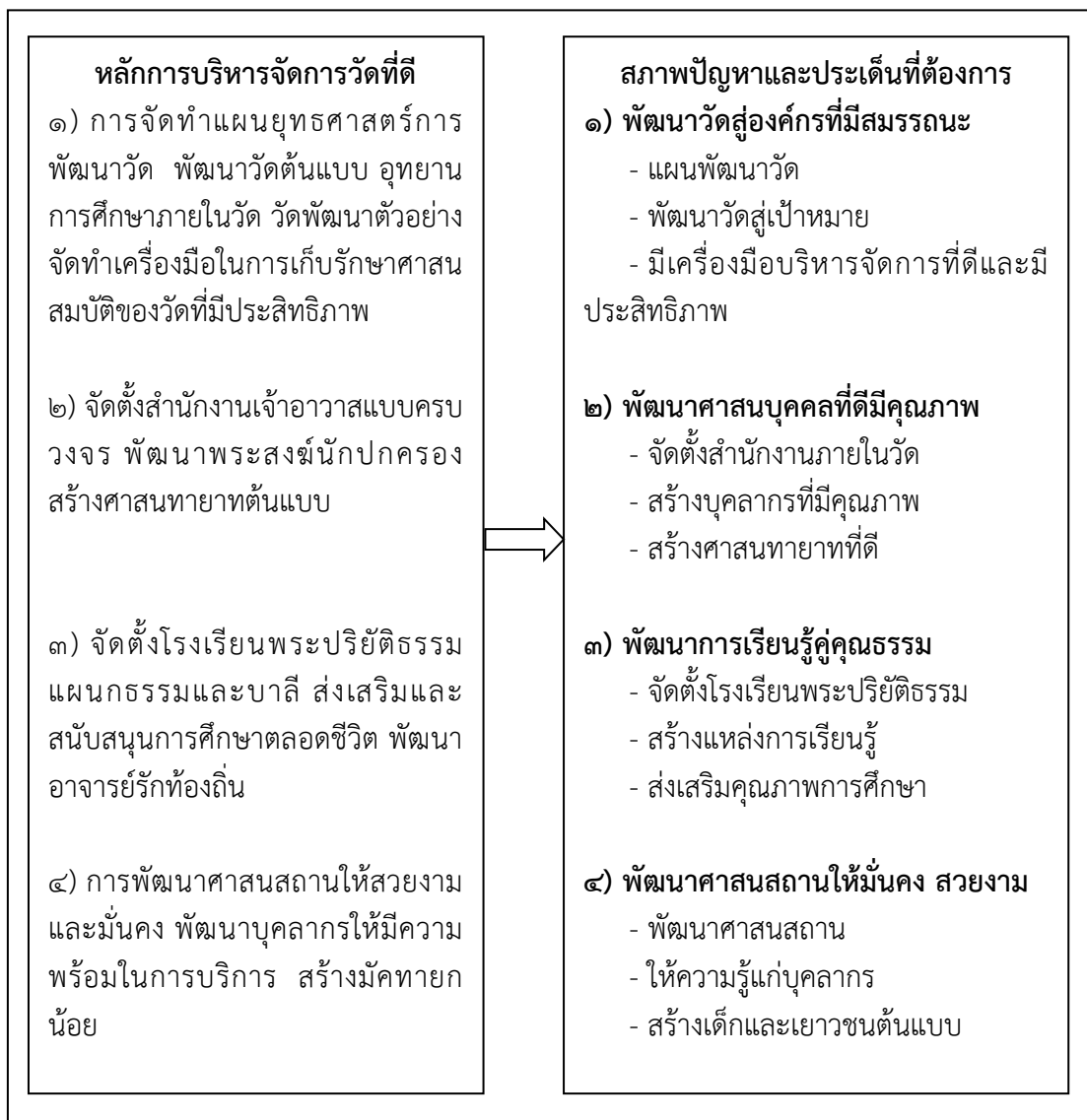
แผนภาพที่ ๔.๑ จากองค์ประกอบนำไปสู่หลักการบริหารจัดการวัดที่ดี
ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ (๒) ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ซึ่งผู้วิจัยกำหนดมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของงานวิจัย ฉบับนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบนำไปสู่การกำหนดหลักการ ทั้ง ๑๒ หลักการคือ

- หลักการที่ ๑ คือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัด
- หลักการที่ ๒ คือ พัฒนาวัดต้นแบบ อุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
- หลักการที่ ๓ คือ จัดทำเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติของวัดที่มีประสิทธิภาพ
- หลักการที่ ๔ คือ จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาสแบบครบวงจร
- หลักการที่ ๕ คือ พัฒนาพระสงฆ์นักปกครอง
- หลักการที่ ๖ คือ สร้างศาสนทายาทต้นแบบ
- หลักการที่ ๗ คือ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี
- หลักการที่ ๘ คือ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต
- หลักการที่ ๙ คือ พัฒนาอาจารย์รักท้องถิ่น
- หลักการที่ ๑๐ คือ การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง
- หลักการที่ ๑๑ คือ พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริการ
- หลักการที่ ๑๒ คือ สร้างมัคทายกน้อย

จากการวิเคราะห์หลักการทั้ง ๑๒ หลักการนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาของการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท แล้วจึงกำหนดประเด็นที่ต้องการอย่างแท้จริงในการพัฒนาวัดของเจ้าอาวาสเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการวัดที่ดี ทำให้วัดมีรูปแบบในการดำเนินการพัฒนาต่อไป

๔.๓.๒ จากประเด็นหลักการบริหารจัดการวัดที่นำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการ

แผนภาพที่ ๔.๒ จากประเด็นหลักการบริหารจัดการวัดที่นำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการ

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๒ พบว่า จากการพิจารณาหลักการบริหารจัดการวัดที่ดีทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัด พัฒนาวัดต้นแบบ อุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง จัดทำเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติของวัดที่มีประสิทธิภาพ ๒) จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาสแบบครบวงจร พัฒนาพระสงฆ์นักปกครอง สร้างศาสนทายาทต้นแบบ ๓) จัดตั้ง

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต พัฒนาอาจารย์รักท้องถิ่น และ ๔) การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริการ สร้างมัคทายกน้อย นำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการได้ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ได้แก่ พัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ประเด็นแรกในการบริหารจัดการวัดที่ดีก็คือ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ^{๘๓} กล่าวคือ เป็นองค์กรที่มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน เมื่อวัดได้รับการพัฒนาแล้วจะนำไปสู่องค์กรที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในอนาคต หลักการพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะนั้น ประกอบด้วยหลักการสำคัญๆ ๓ ประเด็นคือ

๑) จัดทำแผนพัฒนาวัด ตามโครงสร้างในการบริหารจัดการวัดที่ดี วัดทุกวัดจะต้องจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดที่ดี ระยะสั้น ๑ ปี และระยะยาว ๕ ปี^{๘๔} โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดทำแผน แผนพัฒนาวัดจะเป็นแผนที่นำทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการจัดทำแผนพัฒนาและแผนยุทธศาสตร์นั้น เริ่มต้นจากการระดมความคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นวัดซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุด พระภิกษุสามเณรภายในวัด รวมถึงไวยาวัจกร คณะกรรมการวัด ประชาชน หน่วยงานราชการ ผู้นำท้องถิ่น ซึ่งอยู่บริเวณรอบวัดนั้นๆ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการวัดนั่นเอง^{๘๕} เมื่อระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายเสีย ก็จัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อยกร่างแผนพัฒนาและแผนยุทธศาสตร์นั้นๆ ก่อนนำไปจัดประชาพิจารณ์เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียทำการวิเคราะห์เหตุผลในการจัดทำแผนดังกล่าว แล้วนำผลการทำประชาพิจารณ์นั้นมาสรุปและปรับปรุงแก้ไขแผนพัฒนาและแผนยุทธศาสตร์^{๘๖} ก่อนจัดทำแผนและออกเผยแพร่ให้ทุกภาคส่วนรับทราบ รวมถึงจัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อถ่ายทอดแผนปฏิบัติการให้ทุกภาคส่วนทราบ หลังจากนั้นจึงมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามแผนนั้นๆ เป็นระยะๆ และทำการสรุปผลการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาในระยะต่อไป^{๘๗}

๒) พัฒนาวัดสู่เป้าหมาย เป้าหมายของการพัฒนาวัดก็คือ การสร้างวัดให้เป็นรมณียสถาน เป็นที่เจริญตาและเจริญใจของพุทธศาสนิกชน เป็นแหล่งเรียนรู้พัฒนาทั้งกาย จิต ปัญญา และการสร้างสรรค์สังคม^{๘๘} หลักสำคัญในการพัฒนาวัดสู่เป้าหมายของการเป็นอุทยานการศึกษา และวัดพัฒนาตัวอย่างนั้น วัดจะต้องดำเนินการ คือ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน หรือ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัด จัดกิจกรรมทางการศึกษาและการเผยแพร่ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน จัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต หรือความรู้ทางวิชาการในวัด บริเวณวัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม จัดทำแผนงานหรือโครงการ เพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำ

^{๘๓}สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุธี, รองเจ้าคณะภาค ๓, ๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๘๔}สัมภาษณ์ พระชัยนาทมนี, เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๘๕}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒนชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองมะโมง, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๘๖}สัมภาษณ์ พระใบฎีกาประเสริฐ ปณฺญาโร, เจ้าคณะตำบลอุเทน, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๘๗}สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชยาทร, เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๘๘}สัมภาษณ์ พระครูชัยคุณาทร, เจ้าคณะอำเภอหันคา, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

แผนผังวัดแสดงพื้นที่บริเวณวัด และอาคารเสนาสนะต่างๆ ในวัด และติดตั้งไว้บริเวณด้านหน้าวัด เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และเจ้าอาวาสของวัดนั้น ได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการมาด้วยดี เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว มีพระภิกษุ สามเณร อยู่ประจำตลอดทั้งปี ไม่น้อยกว่า ๕ รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี และไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน^{๘๙}

ส่วนการจะพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างนั้น วัดจะต้องดำเนินการตามเกณฑ์ คือ มีการจัดบริเวณวัดเป็นสัดส่วน สะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม อาคารเสนาสนะมั่นคง เป็นระเบียบ มีการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ และกิจกรรมที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อชุมชน จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดอย่างมีระเบียบ และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม จัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมายกับได้ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการมาด้วยดี เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำตลอดทั้งปี ไม่น้อยกว่า ๗ รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี ได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัดมาไม่น้อยกว่า ๒ ปี และไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน^{๙๐}

การพัฒนาวัดสู่การเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ประกอบด้วย จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อส่งเสริมประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง ได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี และมีการพัฒนาตัวอย่างต่อเนื่อง ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาสแห่งวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ผู้ซึ่งได้รับพัฒนาย่อม โល่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราช แล้วมรณภาพหรือย้ายไปดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสแห่งวัดอื่น เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันซึ่งมาดำรงตำแหน่งแทน ต้องมีผลงานการพัฒนาวัดดีเด่นไม่ต่ำกว่า ๓ ปี (เป็นผลงานที่ปฏิบัติอยู่ในวัดปัจจุบัน) จึงสามารถขอรับพัฒนาย่อม และ โល่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราชได้ตามระเบียบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการมาด้วยดี เป็นวัดที่

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายศุภกิตติ์ เขียวน้อย, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางสาวรยา ฤทธิกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำตลอดทั้งปี ไม่น้อยกว่า ๑๐ รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน^{๑๑}

๓) มีเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ เครื่องมือที่ว่าก็คือเครื่องมือในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดที่ตนเอง การจัดการศาสนาสมบัติวัดเป็นศิลปะเจ้าอาวาสการจัดการศาสนสมบัติวัดให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ร่วมดำเนินการจัดการศาสนสมบัติวัดในการวางแผนจัดการความสัมพันธ์บุคคล ในองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของเจ้าอาวาสมี ๕ ประการ คือ^{๑๒} การวางแผน การจัดองค์การ การแต่งตั้งบุคลากร การอำนาจการ และการควบคุมแม้ว่าหน้าที่ของ เจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้วต้องทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด^{๑๓} และการจัดทำบัญชีต้องเป็นรูปแบบที่เหมาะสม^{๑๔} เจ้าอาวาสจัดการศาสนสมบัติวัดที่ดี อาศัยวิธีการบริหารงาน การจัดการศาสนสมบัติวัด ที่จะทำให้ชนะใจผู้เช่าและผู้รับคำสั่ง บูรณาการหลักการบริหารกับธรรมะ คือ มีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมงานได้ และสามารถในการแบ่งงาน ให้ผู้รับคำสั่งทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่บุคคลอื่นได้ช่วย แบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นเจ้าอาวาสจัดการศาสนสมบัติวัดที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการเจ้าอาวาสจัดการศาสนสมบัติวัดของบุคคลในองค์กร^{๑๕}

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนัก ความสามารถ ความต้องการ ความถนัด เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่รวมกัน และร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ^{๑๖} โดยเจ้าอาวาสคำนึงถึงต้องปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ประการ ได้แก่^{๑๗} พระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ให้ความเห็นชอบในหลักเกณฑ์วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริการศาสนสมบัติควบคุมศาสนสมบัติวัด ทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม และผู้วิจัยนำมาใช้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อจัดการศาสนสมบัติวัด ๕ ปัจจัย ดังนี้^{๑๘}

๑. ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด
๒. ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา บันมุล , นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูโกศลชัยวัฒน์, เจ้าคณะตำบลเนินขาม , ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูพุ่มกันทรกรร, เจ้าคณะตำบลห้วยกรดพัฒนา , ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมภรณ์, เจ้าคณะตำบลโพธิ์ตาก, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ชยกร, เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๒ , ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตชัยการ, เจ้าคณะตำบลคิ่งสำเภา, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระมหาจันทน์ ปภสโร ป.ธ.๓, เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองซุน เขต ๑ , ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิฑูรย์กิจ, เจ้าคณะอำเภอสรรพยา, ๗ เมษายน ๒๕๕๘.

๓. ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ
๔. ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด
๕. ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม

ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัดเป็นงานที่เจ้าอาวาสต้องปฏิบัติบริการประชาชนมี ๔ ประเภท คือ^{๙๙} ๑. งานศาสนวัตถุที่ดินวัด ๒. งานศาสนธรรมหลักการของวัด ๓. งานศาสนพิธีแบบปฏิบัติของวัด ๔. งานศาสนบุคคลเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติวัด ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัดเน้นงานศาสนวัตถุที่ดินวัด

ประเด็นที่ ๒ คือ พัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพนั้น เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการวัดที่ดี เมื่อวัดมีบุคลากรที่ดีและมีคุณภาพแล้วจะส่งผลให้การพัฒนาวัดดีไปด้วย หลักสำคัญในการพัฒนาคนก็คือ^{๑๐๐}

๑) จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ในการจัดตั้งสำนักงานภายในวัดจะช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างเจ้าอาวาสกับญาติโยม ระหว่างวัดกับหน่วยงาน เป็นสถานที่ที่ใช้ในการติดต่อประสานงานระหว่างกันและกัน^{๑๐๑} เพราะในปัจจุบันสำนักงานเจ้าคณะต่างๆ จะตั้งอยู่ในวัดหรือพื้นที่ที่เจ้าคณะอาศัยอยู่ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลหรือเจ้าคณะใหม่สำนักงานเจ้าคณะก็จะถูกเปลี่ยนไปตามตัวเจ้าคณะด้วย เอกสารสำคัญทางคณะสงฆ์ก็จะเกิดความสูญหายไปกับเจ้าคณะรูปเดิม ปัญหาต่างๆก็จะตามมา กว่าเจ้าคณะรูปใหม่จะบริหารงานได้ก็ใช้เวลาานานพอสมควรและอาจส่งผลเสียให้แก่คณะสงฆ์ได้^{๑๐๒} ดังนั้นจึงเห็นว่า การมีสำนักงานบริหารกลางจึงมีความจำเป็นสูงสุดในขณะนี้ เมื่อเจ้าคณะรูปเดิมลาออก หรือหมดวาระ งานคณะสงฆ์ก็จะสามารถบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ติดขัดต่อไป และเป็นระบบศูนย์รวม มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด^{๑๐๓} เจ้าคณะผู้ปกครองสามารถบริหารจัดการได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ควรพัฒนาร่วมกันทั้งระบบตั้งแต่เจ้าคณะหนลงไปถึงเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดลงไปถึงเจ้าคณะอำเภอ สู่เจ้าคณะตำบล และสั่งการมาถึงสำนักงานเจ้าอาวาสได้อย่างรวดเร็ว นับเป็นหลักการสำคัญในการบริหารงานคณะสงฆ์อีกด้วย^{๑๐๔}

๒) สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เริ่มจากการอบรมเจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองใหม่ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์^{๑๐๕} จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้พร้อมต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ ทั้งนี้คณะสงฆ์เองต้องจัดการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะเป็นการเข้ารับการอบรมโครงการอบรมพระสังฆาธิการ หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บ.ส.) หลักสูตรระดับปริญญาตรี โท เอก (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ) ของคณะ

^{๙๙}สัมภาษณ์ พระอธิการอนุสรณ์ อัครมโม, เจ้าอาวาสวัดมะเห-ยงณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๐}สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชยาทร, เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๑}สัมภาษณ์ พระใบฎีกาประเสริฐ ปญญาธโร, เจ้าคณะตำบลอยู่ตะเภา, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๒}สัมภาษณ์ พระชัยนาทมนี, เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๓}สัมภาษณ์ พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฒโน ป.ธ.๗, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๔}สัมภาษณ์ พระสุธีวรภรณ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๕}สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอมโนรมย์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น^{๑๐๖} นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการ พระอุปัชฌาย์ ผู้ทำหน้าที่คัดกรองกุลบุตรเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา ด้วยการอบรมและเสริมสร้าง หลักการและวิธีการในการคัดกรองกุลบุตรที่ดีด้วย รวมถึงการสร้างพระสงฆ์นักการศึกษา สร้างพระ สอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี ธรรมศึกษา และบาลีศึกษา ด้วย^{๑๐๗} และการส่งเสริม ให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง^{๑๐๘}

๓) สร้างศาสนทายาทที่ดี การสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและ สนองงานคณะสงฆ์ได้ เช่น ด้านอธิการ ด้วยการสร้างพระสงฆ์นักกฎหมายที่มีความรู้และเชี่ยวชาญ ทั้งคดีทางโลกและคดีทางธรรม สามารถให้ความช่วยเหลือและปรึกษาปัญหาทางด้านกฎหมายให้แก่ คณะสงฆ์ได้ ซึ่งในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดหลักสูตรนิติศาสตร์ บัณฑิต^{๑๐๙} ขึ้นเพื่อสร้างและพัฒนาบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมาย ด้านการตรวจ ตรากิจการ ด้วยการสร้างพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี หรือวิทยาการความรู้ ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ สามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้ ตลอดจนการพัฒนาพระวินยาศึกษา ที่มีประสิทธิภาพ และมีกฎหมายรับรองและด้านการช่วยเหลือ ด้วยการสร้างและแต่งตั้งพระสงฆ์ ขึ้นมาทำหน้าที่ในการช่วยเหลืองานคณะสงฆ์ของเขต และแขวงต่างๆ เพื่อให้งานคณะสงฆ์สามารถ ขับเคลื่อนได้อย่างรวดเร็ว เพราะเป็นบุคลากรที่เข้าถึงปัญหาและแก้ไขปัญหาได้เร็วกว่าพระสังฆาธิการ ชั้นเจ้าคณะผู้ปกครอง^{๑๑๐}

ประเด็นที่ ๓ คือ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการศึกษาที่ดีให้แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด ตลอดจนประชาชนทั่วไปนั้น จะช่วย ให้การพัฒนาวัดเจริญรุ่งเรือง ดังคำกล่าวที่ พัฒนาศาสนสถานควบคู่ศาสนบุคคล พัฒนาคณะ สังคม และจิตใจ ไปพร้อมๆ กัน ดังนี้^{๑๑๑}

๑) จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น ผู้บริหาร ควรนำเอาหลักการบริหาร ๕ ประการ มาใช้^{๑๑๒} คือ ๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การ กำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาใน องค์การ ๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ๔) การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับ สั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ และ ๕) การควบคุม (Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด ควบคู่กับการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีสุขภาพและ

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาการ, เจ้าคณะตำบลหางน้ำสาคร, ๑๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาการ, เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๑, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นายศิลป์ชัย มีฤทธิ์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมมาภรณ์, เจ้าคณะตำบลโพธิ์นาถาค, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาการ, เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๑, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระมหานคร จรณธมโม ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๗ เมษายน

๒๕๕๘.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมพินิต, เจ้าคณะตำบลสะพานหิน, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

คุณภาพ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ด้วยการสนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ในระดับที่สูงขึ้น และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนส่งผลให้ปริมาณจำนวนนักเรียนมีมากขึ้น มีการประชาสัมพันธ์การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้ชุมชนได้รับรู้ และประสานขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีเพิ่มจำนวนบุคลากรและสร้างแรงจูงใจในการศึกษาของนักเรียน เช่น การแจกทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนที่เรียนดี เป็นต้น^{๑๑๓}

สนับสนุนให้นักเรียนได้ศึกษาต่ออย่างสำนึกศาสนศึกษาที่มีความพร้อม ในกรณีที่สำนึกศาสนศึกษาของตนยังขาดพร้อมพร้อมในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ด้านองค์การ ต้องพัฒนามาตรฐานสำนึกศาสนศึกษาที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ^{๑๑๔} ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมืออาชีพ ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาที่มีเอกลักษณ์ และมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป ด้วยวิธีประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและมีการถ่ายทอดให้แก่บุคลากรและร่วมกันพัฒนาสำนึกศาสนศึกษาต้นแบบให้ได้มาตรฐาน^{๑๑๕} ด้านความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ต้องพัฒนาวัดให้เป็นเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร เช่น การสร้างห้องสมุดทางพระพุทธศาสนา สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เป็นต้น^{๑๑๖} มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยและเข้าถึงง่าย

การพัฒนาวัดและบุคลากรให้เป็นสื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบทุกด้าน ด้านระบบการบริหารและการจัดการ ต้องพัฒนาสำนึกศาสนศึกษาให้เป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ควบคู่กับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม โดยเน้นการประชาสัมพันธ์โครงการใช้ประชาชนรับรู้และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขอสนับสนุนงบประมาณและพัฒนาบุคลากร และเน้นการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล^{๑๑๗}

๒) สร้างแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์กลางการเรียนรู้ของวัด ประกอบด้วย ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย (กายภาวนา) การสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงตามหลักวิถีพุทธ เช่น โครงการลานวัด ลานกีฬา โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ กิจกรรมบริหารกายบริหารจิตเชิงพุทธ (โยคะ, ออบสมุนไพรร, เต็นเอโรบิค, นั่งสมาธิ เป็นต้น) กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัดและชุมชน เป็นต้น^{๑๑๘} ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านพัฒนาศีลธรรม และสังคม (ศีลภาวนา) ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักวิถีพุทธ สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจตามหลักวิถีพุทธ เช่น โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในวัด กิจกรรมปราชญ์ชาวบ้านสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมวิถีธรรม วิถีไทย วิถีพุทธ โครงการพัฒนาสัมมาอาชีพ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระปลัดทนงค์ ชยนิโต , เจ้าคณะตำบลบางหลวง, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมาภรณ์, เจ้าคณะตำบลโพธิ์ตาก, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูพัฒนชัยศีลคุณ, เจ้าคณะตำบลกุดจอก-หนองมะโมง, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์ชัยการ, รองเจ้าคณะอำเภอหันคา, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระราชสุทธิโสภณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท , ๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระชัยนาทมนี, เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

โครงการจัดตั้งศูนย์วิสาห์กิจกรรมชุมชนภายในวัด กิจกรรมฝึกสวนคร้วร้วกินได้ และ กิจกรรมการจัดสวัสดิการผู้ด้อยโอกาส จัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โครงการหมู่บ้านสีขาว กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง โครงการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นต้น^{๑๑๙}

ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจ (จิตตภาวนา) ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรมตามหลักวิถีพุทธ เช่น โครงการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โครงการค่ายคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมเรียนรู้วิถีความเป็นชาวพุทธ (โฮมสเตย์ประจำวัด) กิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ปฏิบัติธรรมวันพระ หรือวันเสาร์ วันอาทิตย์ กิจกรรมสร้างสำนึกถึงผู้มีพระคุณ กิจกรรมลานวัดลานใจ กิจกรรมพ่อแม่พาลูกเข้าวัด เป็นต้น^{๑๒๐} ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรตามหลักวิถีพุทธ เช่น โครงการจัดตั้งห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาที่สามารถศึกษาค้นคว้างานวิจัยทางพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร โครงการจัดตั้งห้องนิทรรศการประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โครงการห้องเรียนในโลกกว้าง โครงการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาและชุมชน โครงการหอกระจายข่าว วิชยู่สื่อสารทางด้านพระพุทธศาสนา โครงการมัคคุเทศก์น้อย กิจกรรมอุทยานการศึกษาภายในวัด เป็นต้น^{๑๒๑}

๓) ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้านทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีสุขภาพและคุณภาพ ผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรมสูงขึ้น นักเรียนจบการศึกษาทางธรรมเพิ่มมากขึ้น เช่น สร้างความเป็นธรรมในการให้รางวัลและการลงโทษ การชี้แจงและให้ทราบการพัฒนาหรือปรับปรุง การส่งเสริมการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การจัดฝึกอบรมโครงการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ การจัดอบรมนักธรรมธรรมศึกษาก่อนสอบ การมอบทุนการศึกษาและส่งเสริมให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น^{๑๒๒} ด้านองค์การ คือ การพัฒนามาตรฐานสำนักศาสนศึกษาที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ เช่น การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ และการบริหารเชิงรุก

การสร้างทีมงานบริหารของสำนักศาสนศึกษา การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสำนักศาสนศึกษา การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ เพิ่มคุณวุฒิและประสบการณ์ การสร้างทีมงานในการพัฒนาสำนักศาสนศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่าง สำนักศาสนศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ในการพัฒนาผู้เรียน การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาทักษะผู้เรียน การเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนระดับตำบล, อำเภอ เป็นต้น ^{๑๒๓} ด้านความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ด้วยการสร้างนวัตกรรม

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูพิมลธรรมพิทักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาทร, เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๑, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระมหา ดร.สุทธิชัย ฐิตขโย ป.ธ.๙, เลขานุการรองเจ้าคณะภาค ๓, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฒโน ป.ธ.๗, รองเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระปลัดธานนท์ สิริปโย, เจ้าคณะตำบลท่าชัย, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ เช่น สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน สร้างห้องเรียนอัจฉริยะ การผลิตตำราเรียนอิเล็กทรอนิกส์ การผลิตสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ห้องสมุดทางพระพุทธศาสนา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ การจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น^{๑๒๔}

ด้านระบบการบริหารและการจัดการ ด้วยการพัฒนาระบบการบริหารที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม เช่น การจัดเวลาเรียนและกิจกรรมที่เหมาะสม เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการและการปฏิบัติ มีแผนการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่มีความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูง มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษาในการบริหารจัดการที่เป็นเลิศ เป็นต้น^{๑๒๕}

ประเด็นที่ ๔ คือ พัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การพัฒนาศาสนสถานให้มีความมั่นคง สวยงาม พร้อมใช้ประโยชน์ และเกิดความคุ้มค่า นับเป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการวัดให้เจริญรุ่งเรือง ดังนี้^{๑๒๖}

๑) พัฒนาศาสนสถาน ประกอบด้วย การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง โบราณสถาน และโบราณวัตถุเก่าได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และพร้อมใช้งาน ศาสนสถานี่สร้างใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชน^{๑๒๗} เช่น โครงการซ่อมแซมโบราณสถานร่วมกับกรมศิลปากร โครงการปฏิรูปภูมิทัศน์บริเวณโบราณสถานให้มีความสวยงามงดงาม โครงการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม การสร้างวัดโดยแบ่งเขตพุทธาวาส และสังฆาวาสโดยการแยกออกจากกันอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความสวยงาม^{๑๒๘}

การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถานของวัดให้เกิดความสวยงาม การก่อสร้างจิตรกรรมฝาผนังโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น การก่อสร้างศาลาปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับพุทธศาสนิกชนที่สนใจ การปฏิรูปภูมิทัศน์รอบ ๆ ศาสนสถาน การก่อสร้างลานธรรม ลานวิถีไทยโดยการขจัดสิ่งปฏิกูล ขยะมูลฝอย ให้เกิดความสะอาด สวยงาม การสร้างห้องน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ให้สะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การก่อสร้างศาสนสถานให้นั่งความพอเพียงและประโยชน์ใช้สอย เป็นต้น^{๑๒๙} จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์ โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ความเป็นมา^{๑๓๐} เช่น สร้างสำนักปฏิบัติธรรม โครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒนชัยกร, เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๒, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายอัครชัย ไต้ผลัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท, ๙ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระสุธีวรารักษ์, เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี ป.ธ.๖, รองเจ้าคณะอำเภอสรรพยา, ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระครูโกศลชัยวัฒน์, เจ้าคณะตำบลเนินขาม, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ แสนนาม, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรชัยวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอมโนรมย์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

บวชนิยมขัมมภาวนา โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการประชุมสัมมนาปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ ร่วมกับภาคเอกชน โครงการจัดตั้งชมรมด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและประวัติศาสตร์ โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและประวัติศาสตร์ โครงการแรลลี่สัญจรตามรอยประวัติศาสตร์ชาติไทย เป็นต้น^{๑๓๑} บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนอื่นอย่างสันติสุข เป็นต้น^{๑๓๒}

๒) ให้ความรู้แก่บุคลากร การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรภายในวัดสามารถพูดภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียนได้อย่างคล่องแคล่ว และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง บุคลากรภายในวัดสามารถอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ภายในวัดด้วยภาษาของตนและภาษาอื่นๆ ได้

การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น^{๑๓๓} เช่น การส่งพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรไปศึกษาต่อทางด้านภาษาในสถาบัน หรือหน่วยงานที่จัด^{๑๓๔} การจัดอบรมให้ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด ให้ความรู้เข้าใจด้านภาษา^{๑๓๕} การศึกษาดูงานต่างประเทศเพื่อให้เกิดความชำนาญมาก โครงการมีคฤศก์น้อย^{๑๓๖} การเรียนรู้แลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรม^{๑๓๗} การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม ห้องนิทรรศการการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การผลิตสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมให้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัดให้ตั้งอยู่ในหลักธรรมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน^{๑๓๘}

๓) สร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ประกอบด้วยกิจกรรม ๔ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ และสั่งสอน โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนได้ทุกกลุ่ม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมการให้คำปรึกษา สนทนาธรรม การอบรม และจัดค่ายคุณธรรม โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมไม่ดีให้กลายเป็นคนดีได้

ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างจิตอาสา คลินิกคุณธรรม เยาวชนต้นแบบ โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาให้เป็นนักเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมการทำแผนจัดกิจกรรมวันสำคัญ สร้างบรรยากาศ เครือข่าย และประเมินผล โดยสามารถนำไปส่งเสริมกับ

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตชัยการ, เจ้าคณะตำบลคิ่งสำเภา, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระครูปทุมกันทรารการ, เจ้าคณะตำบลห้วยกรดพัฒนา, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ พระครูรัตนวิสุทธิธรรม, เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๑, ๒๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายศุภกิตต์ เขียวน้อย, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ พระครูศรีชโยดม, เจ้าคณะอำเภอวัดสิงห์, ๕ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูชัยพัฒนาการ, เจ้าคณะตำบลทางน้ำสาคร, ๑๔ เมษายน ๒๕๕๘.

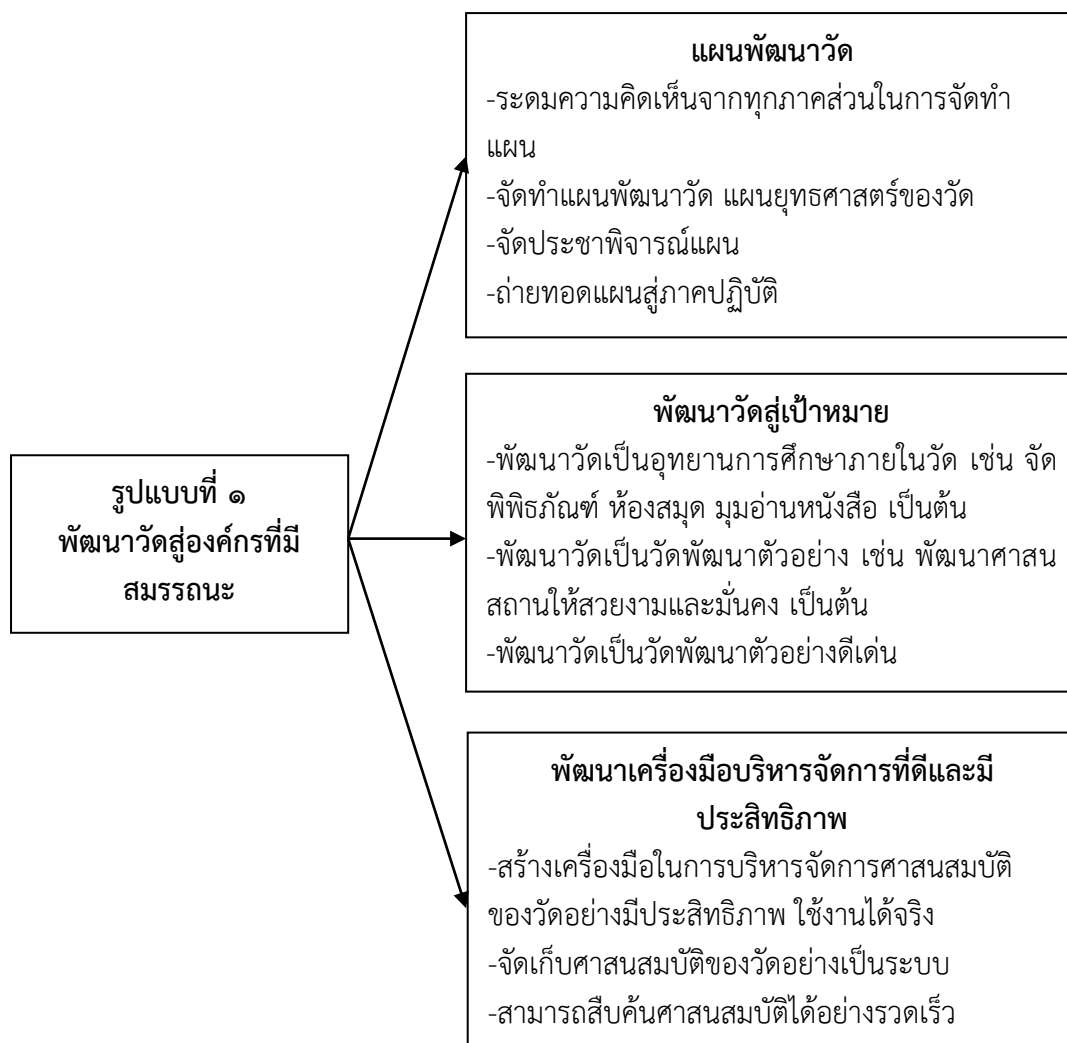
^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวรยา ฤทธิกล้า, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ชัยคุณ, เจ้าคณะอำเภอหนองมะโมง, ๖ เมษายน ๒๕๕๘.

นักเรียนได้ทุกกลุ่มร่วมกันกับสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากรต่อไป^{๑๓๓๔}

๔.๓.๓ จากประเด็นการวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเด็นที่ต้องการนำไปสู่การสร้างพันธกิจและผลที่มุ่งหวัง และนำไปสู่การกำหนดรูปแบบเบื้องต้น

รูปแบบที่ ๑ พัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ

แผนภาพที่ ๔.๓ รูปแบบที่ ๑ พัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ

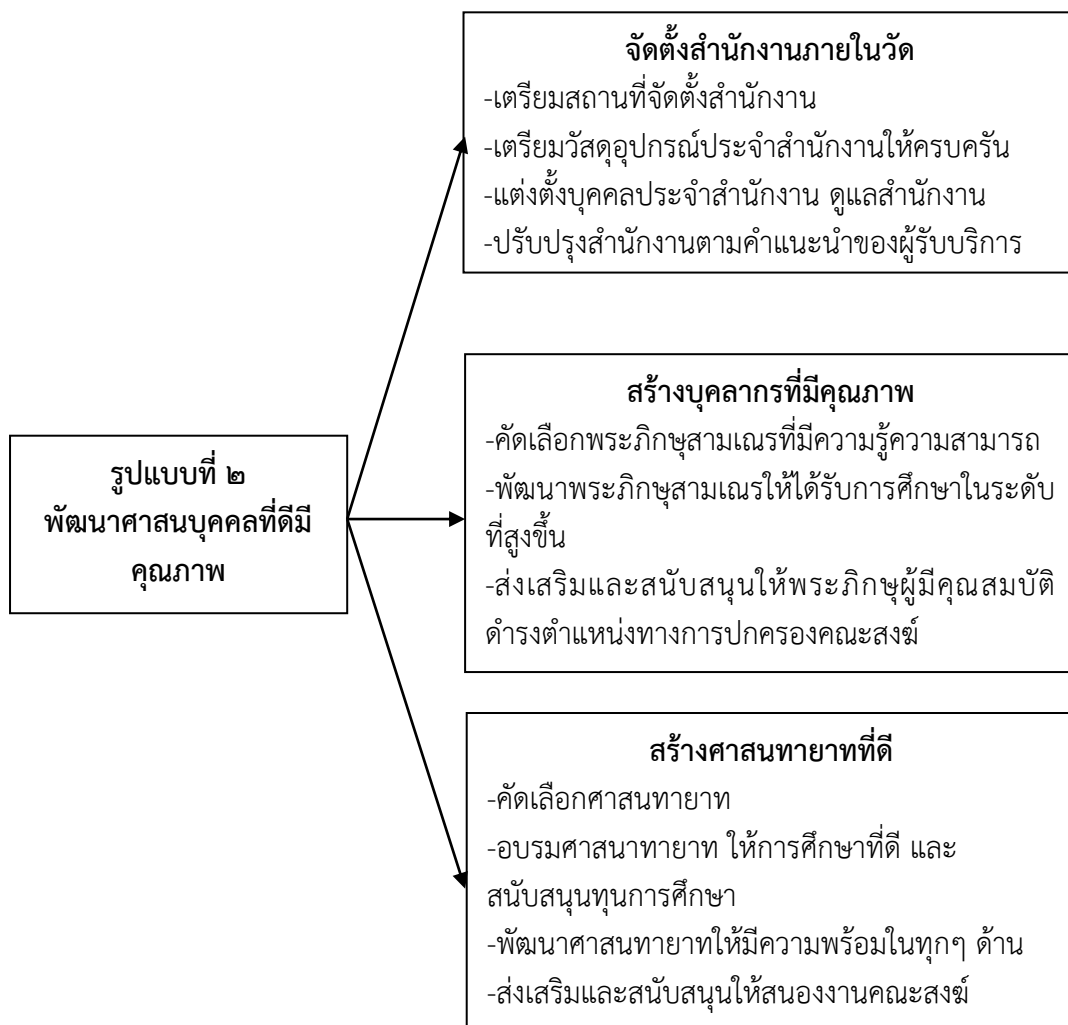
ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๓ พบว่า รูปแบบที่หนึ่ง ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ พัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็น

^{๑๓๓๔} สัมภาษณ์ พระปลัดกำพล ปญญาวุฑฒ, เจ้าคณะตำบลท่าฉนวน, ๑๘ เมษายน ๒๕๕๘.

วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น และการพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว

รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพ

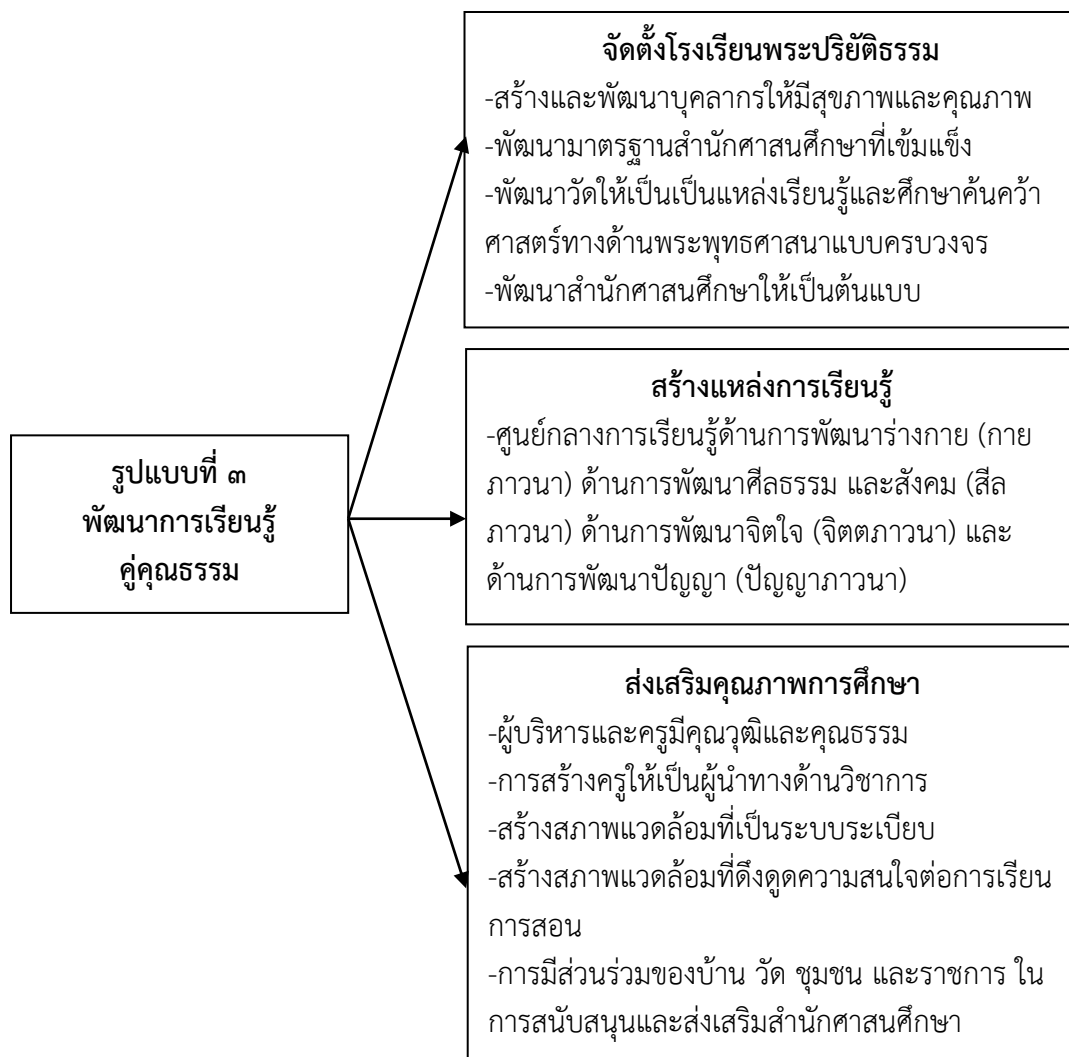
แผนภาพที่ ๔.๔ รูปแบบที่ ๒ พัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๔ พบว่า รูปแบบที่สอง ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการ สร้างบุคลากรที่ดีมีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี และ

สนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์

รูปแบบที่ ๓ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม

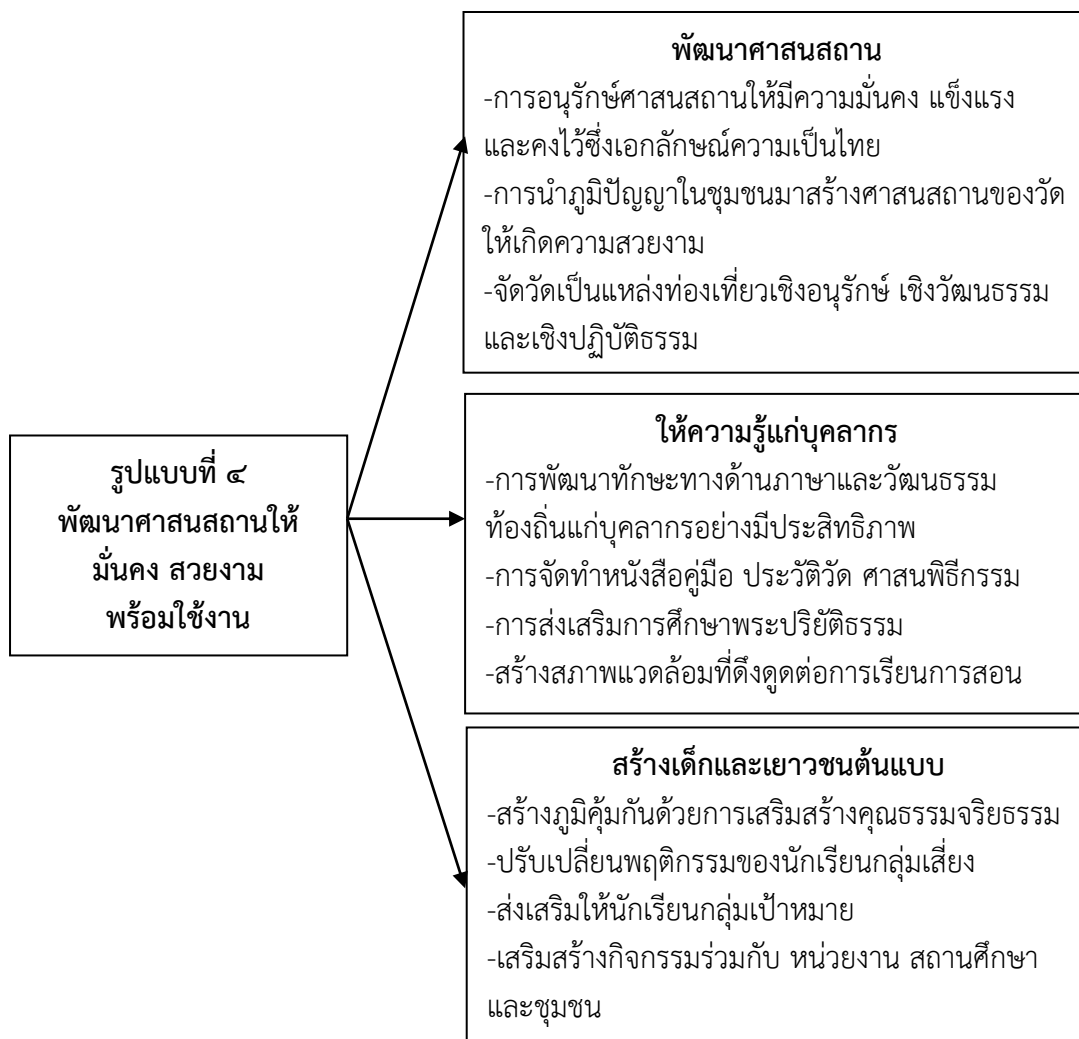
แผนภาพที่ ๔.๕ รูปแบบที่ ๓ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๕ พบว่า รูปแบบที่สาม ได้แก่ การพัฒนารการเรียนรู้คู่คุณธรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและคุณภาพ พัฒนามาตรฐาน พัฒนาวัดให้เป็นเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร พัฒนาสำนักศาสนศึกษาต้นแบบ สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพ การศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้าน วิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการ

เรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา

รูปแบบที่ ๔ พัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม

แผนภาพที่ ๔.๖ รูปแบบที่ ๔ พัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม พร้อมใช้งาน

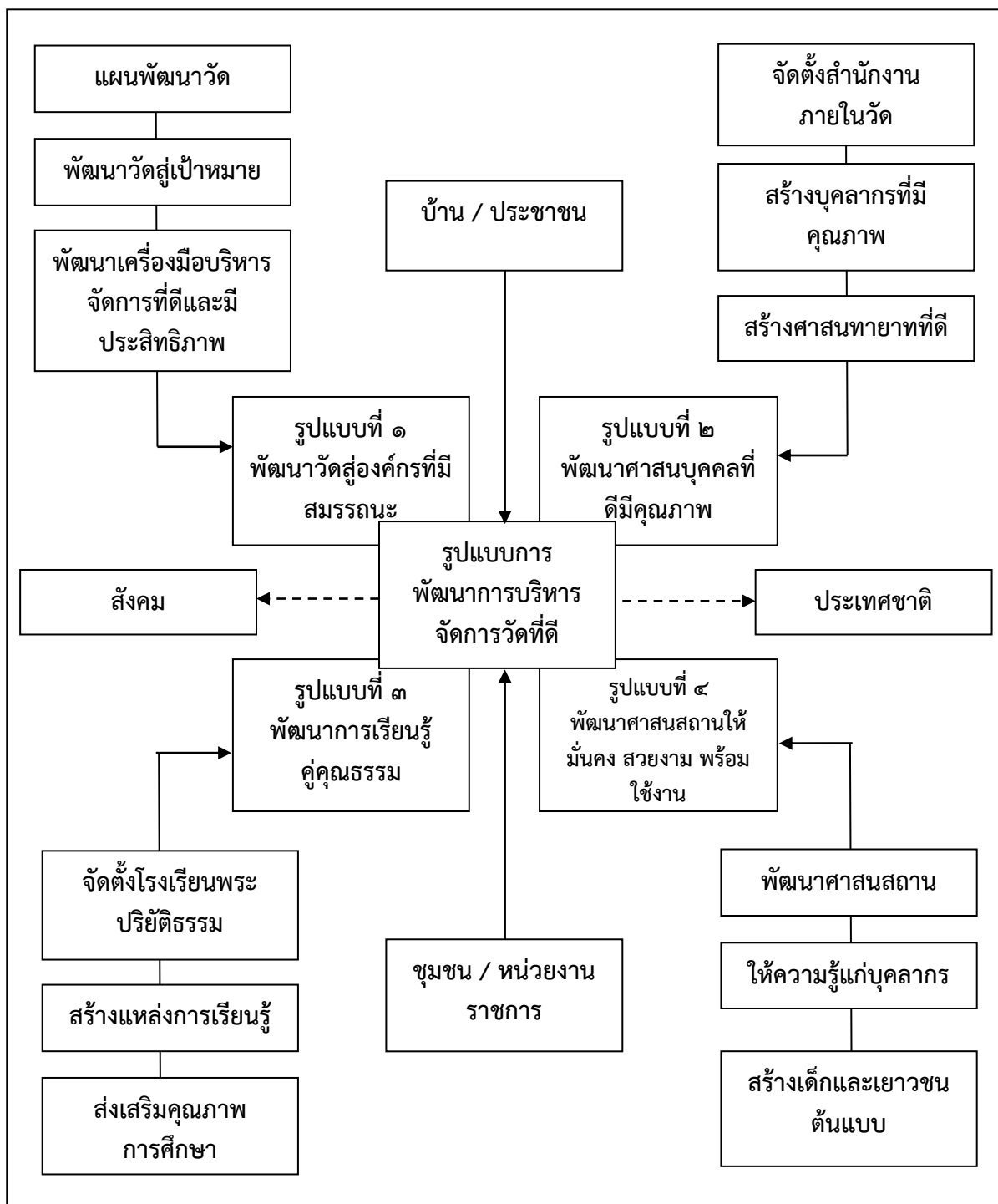
ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๖ พบว่า รูปแบบที่สี่ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม พร้อมใช้งาน ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม ให้ความรู้แก่บุคลากร ด้วยการการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการ

เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และ ชุมชน

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทเบื้องต้น

แผนภาพที่ ๔.๗ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๗ การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทโดยภาพรวมสรุปอธิบายได้ว่า

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน สังคม หน่วยงานต่าง ๆ และประเทศชาติสิ่งทั้งหลายที่กล่าวมานี้ต้องมีการบูรณาการร่วมกันในการที่จะให้วัดมีรูปแบบในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดไปในทิศทางที่ดีขึ้นจะต้องมาระดมความคิดจากทุกภาคส่วนเพื่อที่จะนำวัดไปสู่องค์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องประกอบไปด้วยการพัฒนาบริหารจัดการวัด ๔ องค์ประกอบ ๑๒ หลักการ ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ คือองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การจะเป็นองค์กรสมรรถนะนั้นต้องประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ

ประการที่ ๑ จัดทำแผนพัฒนาวัด ระยะสั้นและระยะยาว ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ

ประการที่ ๒ คือ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว

ประการที่ ๓ คือพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น การได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นนั้น ในปัจจุบันวัดในจังหวัดชัยนาทยังมีอยู่น้อยวัดที่ได้รับการคัดเลือก ส่วนใหญ่จะเป็นวัดขนาดใหญ่และมีศักยภาพมากพอจึงจะสามารถพัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา วัดพัฒนาตัวอย่างได้ จึงควรเริ่มจากการจัดมุมหนังสือ ห้องเรียนขนาดเล็ก หรือแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดในเกิดขึ้นก่อน สำหรับวัดขนาดเล็ก แต่การวางเป้าหมายที่จะพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองนั้นก็เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ที่ต้องสนับสนุนและส่งเสริมทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะได้

รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ

ประการที่ ๑ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น การจัดตั้งสำนักงานภายในวัดเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสมควรจัดให้มีทุกวัด

ประการที่ ๒ คือ สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถมาพัฒนาวัดนั้นมีน้อย ทำได้ยาก เนื่องจากพระภิกษุสามเณรมีน้อย และที่มีอยู่ก็หาบุคคลที่พร้อมจะพัฒนาตนเองยาก ดังนั้นจึงควรเน้นไปที่กลุ่ม

พระสังฆาธิการที่มีอยู่เป็นหลัก ให้ท่านได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จะช่วยให้วัดมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ ๓ คือการสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังพบว่า เน้นการปกครองพระภิกษุสามเณร ที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ มติ ประกาศ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม ออกกฎ ระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุ สามเณร ในวัด ออกกฎ ระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัด และผู้อยู่อาศัยในวัด เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด เป็นต้น ทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพได้

รูปแบบที่ ๓ ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้อุทิศคุณธรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ

ประการที่ ๑ การจัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาสำนักศาสนศึกษาให้เป็นต้นแบบ และส่งเสริมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ประการที่ ๒ คือ การสร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศิลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา

ประการที่ ๓ คือ การส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ควรเน้นการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีให้มากขึ้น จากหลายปีที่ผ่านมาคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทปรากฏจำนวนพระภิกษุสามเณรที่สอบผ่านบาลีจำนวนน้อย ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ดีจึงต้องเริ่มจากการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีด้วย ส่วนกลางสร้างแหล่งเรียนรู้ภายในวัดนั้น ต้องส่งเสริมให้ทุกวัดพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในวัด และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับหน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน ทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้อุทิศคุณธรรมได้

รูปแบบที่ ๔ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถานควบคู่กับการสร้างศาสนบุคคลและศาสนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ

ประการที่ ๑ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง

ประการที่ ๒ การให้ความรู้กับบุคคลากร เช่น การอบรมคนในวัดให้สามารถให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ คือ พุทธศาสนิกชน ได้อย่างดี มีการอบรมฝึกฝนทั้งภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนพิธีกรรมที่ดั่งงามและถูกต้องตามโบราณราชประเพณี สอดคล้องกับหลักในทางพระพุทธศาสนา ไม่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานต่อไป ทั้งนี้ยังรวมถึงอำนวยความสะดวก สำหรับงานการกุศลประจำปีหรือ สำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญกุศลต่างๆ อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาสำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น

ประการที่ ๓ สร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ เช่น มีพิธีกรหรือมัคคนายกในการอำนวยความสะดวก ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรมออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอทั้ง ๓ ประการนี้เป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาศาสนสถานให้มั่นคงได้

๔.๓.๔ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาท ผู้ตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัด จำแนกตามสภาพวัด อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=๑๖๒)

ที่	สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. สถานภาพวัด	พระอารามหลวง	๐	๐.๐
	วัดราษฎร์	๑๖๒	๑๐๐.๐
	รวม	๑๖๒	๑๐๐.๐
๒. อายุ	๒๐ - ๓๐ ปี	๒๔	๑๔.๘
	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๐	๒๔.๗
	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๖	๓๔.๖
	๕๑ ปีขึ้นไป	๔๒	๒๕.๙
	รวม	๑๖๒	๑๐๐.๐
๓. พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๕๖	๓๔.๖
	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๗๒	๔๔.๔
	๑๖ - ๒๐ พรรษา	๒๕	๑๕.๔
	๒๑ พรรษาขึ้นไป	๙	๕.๖
	รวม	๑๖๒	๑๐๐.๐
๔. การศึกษานักธรรม	นักธรรมชั้นตรี	๒๔	๑๔.๘
	นักธรรมชั้นโท	๒๕	๑๕.๔
	นักธรรมชั้นเอก	๑๑๓	๖๙.๘
	ไม่มีวุฒินักธรรม	๐	๐.๐
	รวม	๑๖๒	๑๐๐.๐
๕. การศึกษาเปรียญธรรม	ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓	๑๖	๙.๙
	ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖	๐	๐.๐
	ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๐	๐.๐
	ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม	๑๔๖	๙๐.๑
	รวม	๑๖๒	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

(n=๑๖๒)

ที่	สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๖.	การศึกษาสามัญ		
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔๙	๓๐.๓
	ปริญญาตรี	๑๐๕	๖๔.๘
	ปริญญาโทขึ้นไป	๘	๔.๙
	อื่นๆ	๐	๐.๐
	รวม	๑๖๒	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นเจ้าของอวาสวัตราชฎร์ จำนวน ๑๖๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

อายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ รองลงมามีอายุอยู่ในช่วง ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙ ถัดมาคืออายุอยู่ในช่วง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๔๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ สุดท้ายอยู่ในช่วง ๒๐-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘ ตามลำดับ

พรรษาส่วนใหญ่ระหว่าง ๑๑-๑๕ พรรษา จำนวน ๗๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔ รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามมีพรรษาอยู่ในช่วง ๖-๑๐ พรรษา จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ ถัดมาคืออยู่ในช่วง ๑๖-๒๐ พรรษา จำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔ สุดท้ายอยู่ในช่วง ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๖ ตามลำดับ

การศึกษานักธรรมของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบนักธรรมชั้นเอกแล้ว จำนวน ๑๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๘ รองลงมาคือมีการศึกษานักธรรมชั้นโท จำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔ สุดท้ายคือมีการศึกษาระดับนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘ ตามลำดับ

การศึกษาเปรียญธรรมของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่มีวุฒิกการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๑๔๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๑ สุดท้ายระดับประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓ จำนวน ๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๙ ตามลำดับ

การศึกษาสามัญส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๐๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘ รองลงมามีการศึกษาสามัญอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ สุดท้ายคือ ปริญญาโทขึ้นไป จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๙ ตามลำดับ

๔.๓.๕ ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ผลวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แบ่งตามปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ (๑) การบริหารจัดการวัดด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ (๒) การบริหารจัดการวัดด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) การบริหารจัดการวัดด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์ (๔) การบริหารจัดการวัดด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท โดยภาพรวม

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ทั้ง ๔ ด้าน โดยภาพรวม	ระดับการปฏิบัติการ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑	ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ	๔.๒๒	๐.๒๔	มาก
๒	ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์	๔.๒๕	๐.๒๐	มาก
๓	ด้านการศึกษาอบรม สั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์	๓.๙๖	๐.๓๑	มาก
๔	ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล	๔.๓๗	๐.๑๘	มาก
	รวมผลทุกด้าน	๔.๒๐	๐.๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน คือ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๑๘ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๐ และด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๒ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๔ และด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๓๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑	การแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์	๓.๙๖	๐.๓๘	มาก
๒	การจัดทำแผนผังวัด ป้ายชื่อวัด ป้ายประวัติวัดโดยย่อ ป้ายเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั่วไป ป้ายนิเทศข้อมูล ป้ายคติธรรม พุทธสุภาษิต เป็นต้น	๓.๙๔	๐.๓๘	มาก
๓	การสร้างกำแพงแสดงแนวเขตของวัดและที่ดินข้างเคียง	๔.๓๐	๐.๗๑	มาก
๔	การสร้างถนนและทางเท้าภายในวัด มีความสะอาดอยู่เสมอ	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
๕	การจัดการสาธารณูปโภคภายในวัด ไฟฟ้า น้ำประปามีความสะอาดและห้องสุขาเพียงพอต่อการใช้งานในวัด	๔.๓๕	๐.๖๕	มาก
๖	การดูแลรักษาความสะอาด มีที่ร่มรื่น มีที่นั่งพักผ่อน มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อความสวยงาม มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย	๔.๑๔	๐.๗๓	มาก
๗	การควบคุมดูแลการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดอย่างเป็นระบบ	๔.๔๒	๐.๘๐	มาก
๘	การก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอนุรักษ์ความเป็นไทยไว้	๔.๒๐	๐.๕๑	มาก
๙	การดูแลและรักษาสภาพอาคารเสนาสนะภายในวัดมีความมั่นคงแข็งแรง สะอาด เหมาะแก่การประกอบศาสนกิจ	๔.๓๕	๐.๔๘	มาก
๑๐	การวางแผนการดำเนินงานและจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง	๔.๐๕	๐.๒๒	มาก
๑๑	การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการงานด้านสาธารณูปการ	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
๑๒	การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด	๔.๒๐	๐.๔๐	มาก
๑๓	การจัดทำบัญชีการเงินของวัด (รายรับ-รายจ่าย)	๔.๓๕	๐.๖๕	มาก
๑๔	การเปิดเผยรายงานทางการเงินของวัดให้แก่สาธุชนได้รับทราบ (รายรับ - รายจ่าย)	๔.๑๕	๐.๗๙	มาก

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ (ต่อ)

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑๕	การจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ เช่น ตู้ โต๊ะ ตั้ง เก้าอี้ พระพุทธรูป เป็นต้น	๔.๔๐	๐.๖๖	มาก
	ผลรวมทุกข้อ	๔.๒๒	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑	ท่านปกครองพระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ มติ ประกาศ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม	๔.๒๐	๐.๔๐	มาก
๒	ท่านออกกฎ ระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุ สามเณร ในวัด	๔.๕๖	๐.๕๐	มากที่สุด
๓	ท่านออกกฎ ระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อยู่อาศัยในวัด เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายบริเวณในวัด เป็นต้น	๔.๓๕	๐.๕๗	มาก
๔	ท่านออกกฎ ระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด	๔.๔๐	๐.๔๙	มาก
๕	ท่านสามารถระงับอธิกรณ์ และวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิคหกรรมได้	๔.๒๕	๐.๗๐	มาก
๖	ท่านมอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรภายในวัดรับผิดชอบงานต่างๆ ตามความรู้ความสามารถ	๔.๑๕	๐.๓๖	มาก
๗	ท่านจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด	๔.๓๐	๐.๔๖	มาก
๘	ท่านจัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐาน	๔.๒๐	๐.๕๑	มาก
๙	ท่านจัดทำสมุดเยี่ยมวัด	๔.๒๐	๐.๖๐	มาก
๑๐	ท่านแต่งตั้งคณะกรรมการวัดดำเนินการบริหารงานให้เป็นไปตามระเบียบของวัด	๔.๔๑	๐.๔๙	มาก
๑๑	ท่านอบรมศีลาจารวัตรของพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัดทุกวันพระ	๔.๔๐	๐.๕๘	มาก
๑๒	ท่านจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด	๔.๔๐	๐.๕๘	มาก
๑๓	ท่านจัดการประชุมคณะกรรมการวัดอย่างสม่ำเสมอ และทำรายงานการประชุมทุกครั้งเมื่อมีการประชุม	๔.๐๙	๐.๗๗	มาก
๑๔	ท่านใช้หลักกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด	๔.๐๖	๐.๖๗	มาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ (ต่อ)

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑๕	ท่านกำหนดพัฒนาการทำงานเป็นที่ภายในวัด	๓.๘๖	๐.๖๖	มาก
	ผลรวมทุกข้อ	๔.๒๕	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๒ ท่านออกกฎระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร ในวัด อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิต และคฤหัสถ์	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑	ท่านจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรมในวัด	๓.๓๑	๐.๘๔	ปานกลาง
๒	ท่านจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียนนักศึกษา ประชาชนในวัด และมีการมอบทุนการศึกษาสำหรับผู้สอบผ่านแต่ละชั้น	๓.๗๐	๐.๗๘	มาก
๓	ท่านยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม ประโยคต่างๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ	๔.๐๑	๐.๗๑	มาก
๔	ท่านจัดโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรในวัด	๓.๕๖	๐.๗๕	มาก
๕	ท่านจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร แสดงธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรม เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น	๔.๗๐	๐.๕๖	มากที่สุด
๖	ท่านจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร แสดงธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น วันที่ ๑๒ สิงหาคม วันที่ ๕ ธันวาคม วันจักรี เป็นต้น	๔.๕๖	๐.๖๕	มากที่สุด
๗	ท่านมีพระภิกษุ สามเณรของวัด ทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรม เช่น ตามโรงเรียน หน่วยงานราชการ เอกชน หรือ ประชาชนตามชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ	๔.๔๑	๑.๐๒	มาก
๘	ท่านมีบุคลากรของวัดทำหน้าที่เป็นบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศน์ เป็นต้น	๔.๔๖	๐.๗๔	มาก
๙	ท่านเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยุชุมชน การแจกหนังสือธรรมะ ซีดีธรรมะ เว็บไซต์ เป็นต้น	๓.๕๖	๐.๗๔	มาก
๑๐	ท่านจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนประชาชนทั่วไป เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจารีณี ค่ายคุณธรรม เป็นต้น	๓.๔๐	๐.๗๓	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์ (ต่อ)

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิต และคฤหัสถ์ (ต่อ)	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑๑	ท่านอบรมพระภิกษุ สามเณร หลังจากทำวัตรเช้า-เย็น	๓.๕๖	๐.๙๓	มาก
๑๒	ท่านจัดให้มีการสวดพระปาฏิโมกข์และการทบทวน สิกขาบททุกวันพระ ๑๕ คำ/กึ่งเดือน	๓.๘๑	๐.๙๓	มาก
๑๓	ท่านเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถี ชีวิตปัจจุบัน	๔.๑๐	๐.๕๔	มาก
๑๔	ท่านมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่สอบผ่าน พระปริยัติธรรมในแต่ละระดับชั้น	๔.๑๙	๐.๖๑	มาก
๑๕	ท่านส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนอื่น	๔.๐๖	๐.๗๕	มาก
	ผลรวมทุกข้อ	๓.๙๗	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๕ และ ๖ อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่ ๑ และ ๑๐ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล	ระดับการปฏิบัติ การบริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑	ท่านอำนวยความสะดวก สำหรับงานการกุศลประจำปีหรือสำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญกุศลต่างๆ	๔.๐๕	๐.๕๐	มาก
๒	ท่านอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาสำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น	๔.๓๐	๐.๕๖	มาก
๓	ท่านจัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อนหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น	๔.๕๕	๐.๕๐	มากที่สุด
๔	ท่านมีสำนักงานฌาปนสถานภายในวัด	๔.๒๑	๐.๔๐	มาก
๕	ท่านประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ	๔.๑๙	๐.๕๑	มาก
๖	ท่านดูแลบำรุงรักษาวัด คุรุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้	๔.๔๐	๐.๔๙	มาก
๗	ท่านจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน	๔.๓๕	๐.๕๗	มาก
๘	ท่านจัดทำกฎระเบียบการใช้วัด คุรุภัณฑ์ ที่ชัดเจน	๔.๑๕	๐.๓๖	มาก
๙	ท่านสงเคราะห์ศพผู้ยากไร้	๔.๑๖	๐.๙๑	มาก
๑๐	ท่านมีสถานที่ในการจัดงานประจำปีหรือกิจกรรมได้	๔.๒๕	๐.๖๒	มาก
๑๑	ท่านมีพิธีกรหรือมัคคทายกในการอำนวยความสะดวก	๔.๓๖	๐.๕๘	มาก
๑๒	ท่านช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น	๔.๔๕	๐.๖๗	มาก
๑๓	ท่านสนับสนุนการจัดหาทรัพย์สินเพื่อสาธารณ ประโยชน์ด้วยการพัฒนา เช่น การสร้างประปาหมู่บ้าน สร้างถนน สร้างโรงพยาบาล สถานที่สงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรที่อาพาธ เป็นต้น	๔.๔๕	๐.๕๙	มาก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล (ต่อ)

(n=๑๖๒)

ที่	การบริหารจัดการวัด ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล	ระดับการปฏิบัติการ บริหารจัดการวัด		
		($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล
๑๔	ท่านประชาชนสัมพันธ์ข่าวสารทางราชการให้แก่ประชาชน ได้รับทราบอยู่เสมอ	๔.๖๐	๐.๖๖	มากที่สุด
๑๕	ท่านให้ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปฉลอง ศรัทธาชาวบ้าน	๔.๙๕	๐.๒๒	มากที่สุด
	ผลรวมทุกข้อ	๔.๓๗	๐.๕๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๓ , ๑๔ และ ๑๕ อยู่ในระดับมากที่สุด

๔.๓.๖ บทสรุปวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นเจ้าของอวาสดิราชูร์ จำนวน ๑๖๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ อายุอยู่ในช่วง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ มีพรรษาระหว่าง ๑๑-๑๕ พรรษา จำนวน ๗๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔ จบนักธรรมชั้นเอกแล้ว จำนวน ๑๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๘ ไม่มีวุฒิกการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๑๔๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๑ การศึกษาสามัญส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๐๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘

ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน คือ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๑๘ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๐ และด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๒ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๔ และด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๓๑ ตามลำดับ

ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๒ ท่านออกกฎ ระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุ สามเณร ในวัด อยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๕ และ ๖ อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่ ๑ และ ๑๐ อยู่ในระดับปานกลาง

ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๓ , ๑๔ และ ๑๕ อยู่ในระดับมากที่สุด

๔.๓.๗ ผลการยืนยันรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะขึ้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา ด้านการบริหารจัดการ จำนวน ๑๑ รูปหรือคน ทำการยืนยันรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดี ในจังหวัดชัยนาท ณ ห้องประชุมชลบุรี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่เสาร์ ที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) รูปแบบที่ ๑ ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ พัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น และการพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว จากการสนทนากลุ่มพบว่า

การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็ทำได้จริง วัดในจังหวัดชัยนาทส่วนใหญ่ยังต้องพัฒนาให้เจริญอีกเยอะ มีน้อยวัดที่พร้อมจะพัฒนาวัดให้เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงได้ ในรูปแบบที่หนึ่งนี้จะช่วยให้วัดได้รับการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น^{๑๔๐}

ประการแรกวัดจำเป็นต้องจัดทำแผนพัฒนาวัด เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาวัดในอนาคตอย่างถูกต้อง และประหยัดทั้งเวลา ทั้งคน รวมถึงงบประมาณด้วย การจัดประชาพิจารณ์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการ เข้ามาพัฒนาวัดร่วมกันนับว่ามีประโยชน์มาก ประเด็นเสริมที่สำคัญคือ การให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดมาแสดงนโยบายหรือวิสัยทัศน์ในการพัฒนาวัดของตนเองนับเป็นอีกนโยบายที่กำลังผลักดันให้เกิดขึ้น เมื่อเจ้าอาวาสทุกวัดแสดงศักยภาพของตนเองออกมาให้พุทธศาสนิกชนเห็น จะเป็นแรงบันดาลใจให้พุทธศาสนิกชนสนใจวัดเพิ่มมากขึ้น^{๑๔๑}

ประการที่สอง การพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย คือ การได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นนั้น ในปัจจุบันวัดในจังหวัดชัยนาทยังมีอยู่น้อยวัดที่ได้รับการคัดเลือก ส่วนใหญ่จะเป็นวัดขนาดใหญ่และมีศักยภาพมากพอจึงจะสามารถพัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา วัดพัฒนาตัวอย่างได้ จึงควรเริ่มจากการจัดมุมหนังสือ ห้องเรียนขนาดเล็ก หรือแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดในเกิดขึ้นก่อน สำหรับวัดขนาดเล็ก แต่การวางเป้าหมายที่จะพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองนั้นก็เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ที่ต้องสนับสนุนและส่งเสริม^{๑๔๒}

^{๑๔๐}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระราชปัญญาโสภณ, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๓, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระสุธีวรารณณ์, รักษาการเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระอุดมสิทธิธนายก, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

ประการที่สาม การสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบนั้น วัดมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเศรษฐศาสตร์มาอยู่แล้วถึงระเบียบวิธีปฏิบัติด้านศาสนสมบัติ ดังนั้นการสร้างเครื่องมือฉบับดังกล่าวจึงต้องมุ่งไปถึงวิธีการหรือกลวิธีในการจัดเก็บให้มีประสิทธิภาพของแต่ละวัดมากกว่า^{๑๔๓}

อีกประการหนึ่งพบว่า รูปแบบที่หนึ่ง การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะนั้น ควรสร้างกิจกรรมใหม่ให้สอดคล้องกันดังนี้^{๑๔๔}

๑) จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ

๒) มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว

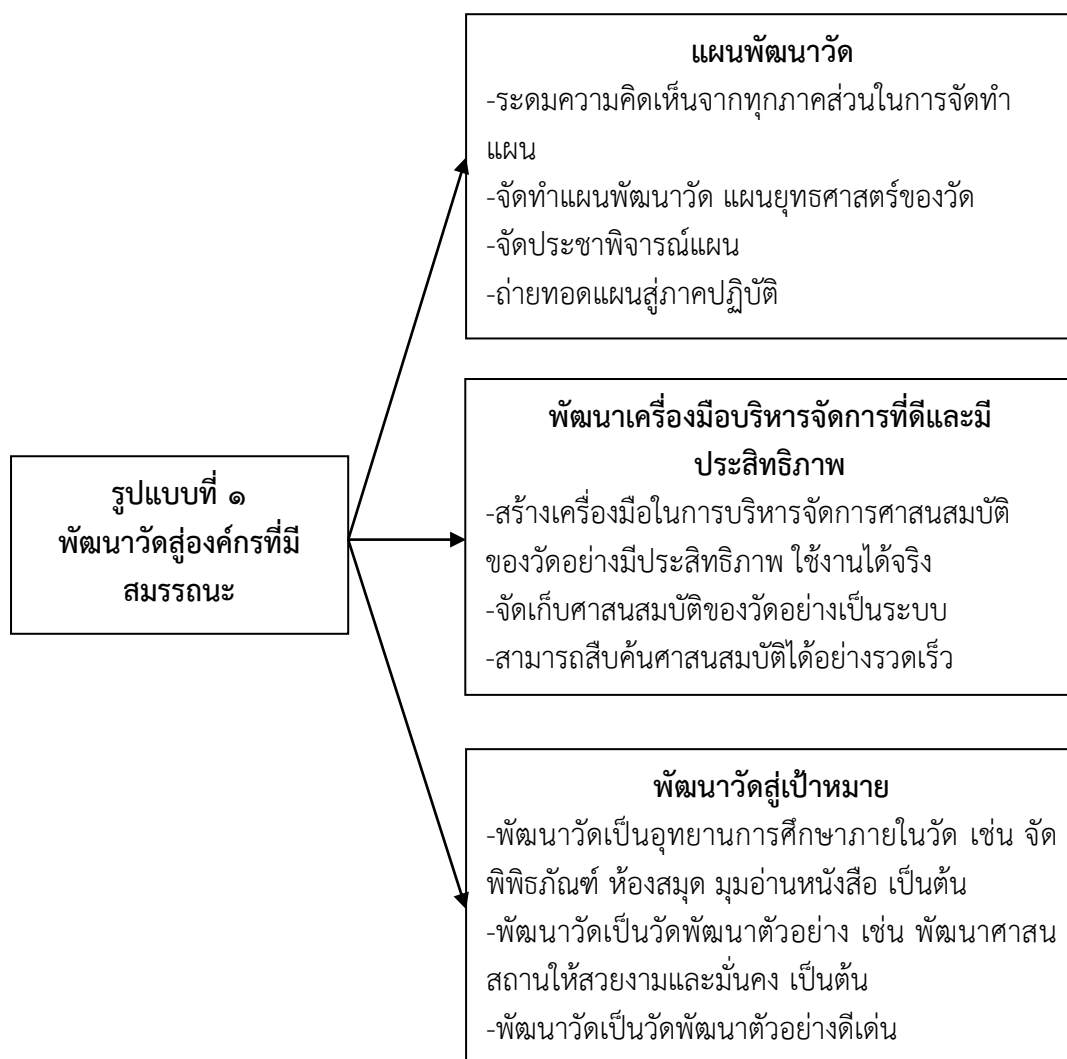
๓) พัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น และการพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดี

โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๑ รูปหรือคน ยืนยันรูปแบบที่หนึ่งตามที่เสนอมานี้ และสรุปใหม่ได้ดังนี้

^{๑๔๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

รูปแบบที่ ๑ พัฒนาวัดคู่องค์กรที่มีสมรรถนะ

แผนภาพที่ ๔.๘ รูปแบบที่ ๑ พัฒนาวัดคู่องค์กรที่มีสมรรถนะ

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๘ พบว่า รูปแบบที่หนึ่ง ได้แก่ การพัฒนาวัดคู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว และพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

๒) รูปแบบที่ ๒ ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตาม คำแนะนำของผู้รับบริการ สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้ พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการ คัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสน ทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์ จากการสนทนา กลุ่มเฉพาะพบว่า

รูปแบบที่ ๒ ตามที่ผู้วิจัยเสนอนั้นนับว่าดี มีความเหมาะสม การจัดตั้งสำนักงานภายใน วัดเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสมควรจัดให้มีทุกวัน การมีสำนักงานกลางจะช่วยให้การติดต่อสื่อสาร กันระหว่างเจ้าอาวาสกับชาวบ้านเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้วัดต้องจัดให้มีพระภิกษุหรือสามเณร อยู่ประจำสำนักงานอย่างน้อยหนึ่งรูปเพื่อคอยอำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยมที่มาติดต่องาน^{๑๔๕}

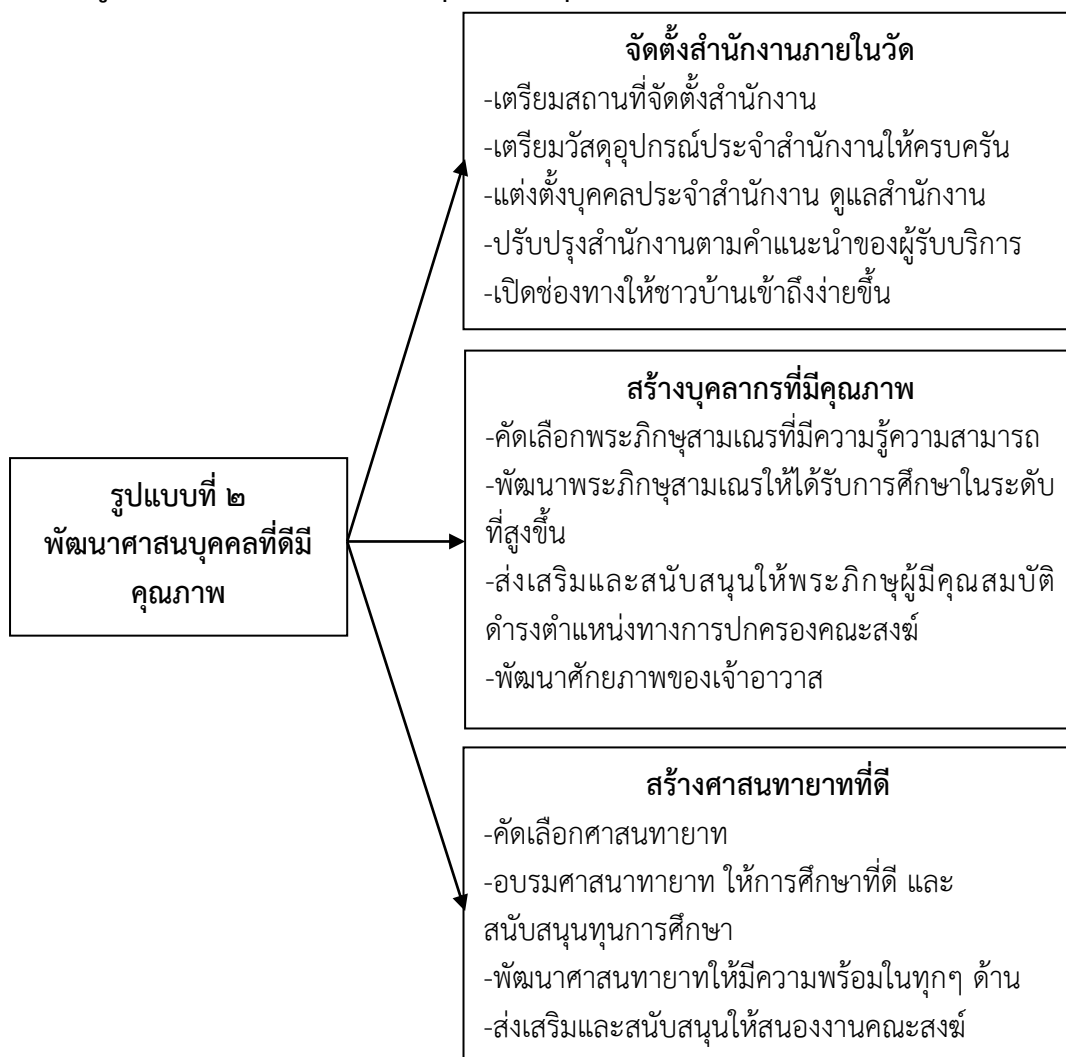
การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ มาพัฒนาวัดนั้นมีน้อย ทำได้ยาก เนื่องจากพระภิกษุสามเณรมีน้อย และที่มีอยู่ก็หาบุคคลที่พร้อมจะ พัฒนาตนเองยาก ดังนั้นจึงควรเน้นไปที่กลุ่มพระสังฆาธิการที่มีอยู่เป็นหลัก ให้ท่านได้ศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติม และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จะช่วยให้วัดมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั่นเอง^{๑๔๖}

โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๑ รูปหรือคน ยืนยันรูปแบบที่สองตามที่เสนอมา และสรุปใหม่ได้ ดังนี้

^{๑๔๕} สทนากลุ่มเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม, ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นายวีระศักดิ์ แสนนาม, รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดชัยนาท, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีมีคุณภาพ

แผนภาพที่ ๔.๙ รูปแบบที่ ๒ พัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๙ พบว่า รูปแบบที่สอง ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น สร้างบุคลากรที่ดีมีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และการพัฒนาศักยภาพของเจ้าอาวาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนทายาท

ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์

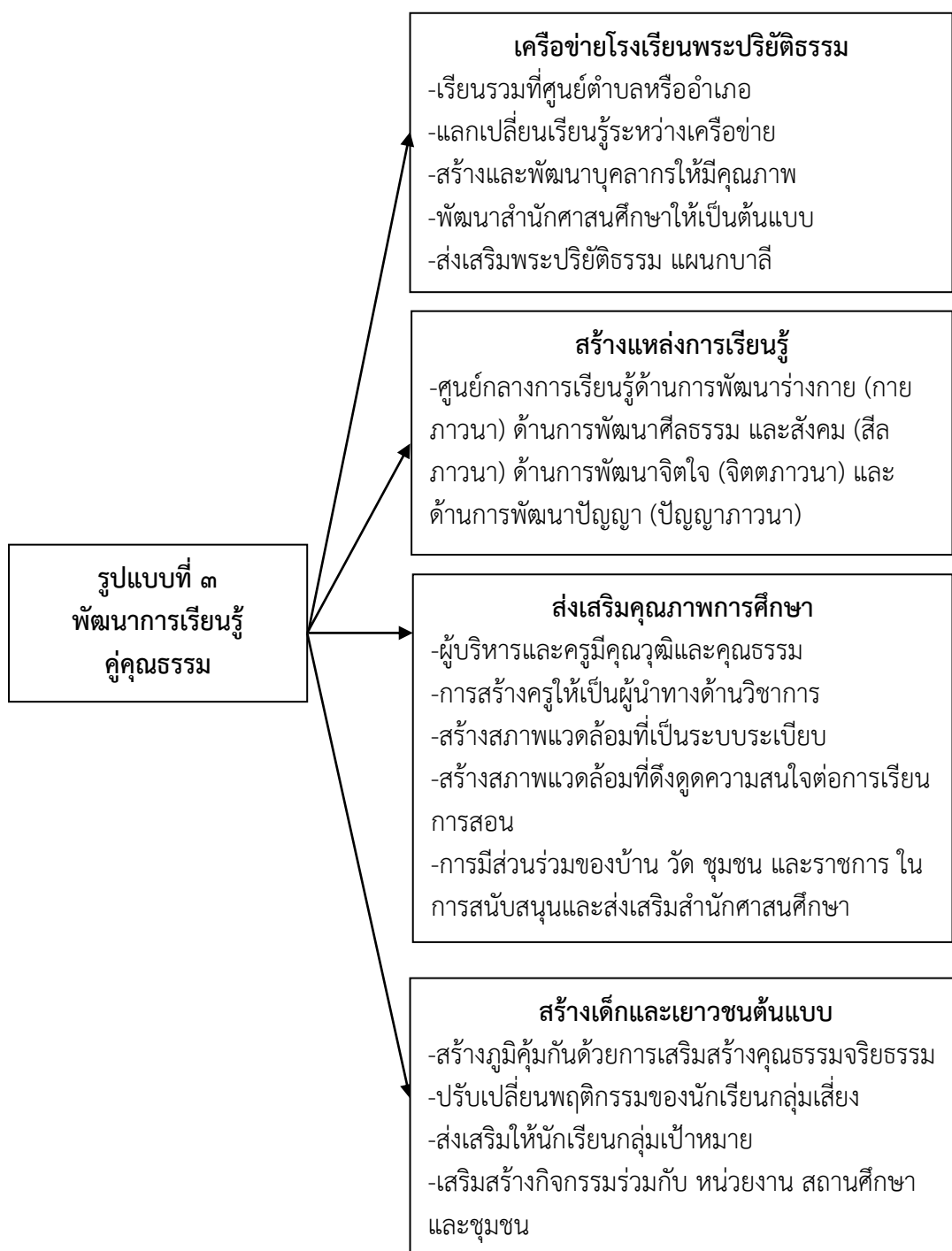
๓) รูปแบบที่สาม ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและคุณภาพ พัฒนามาตรฐาน พัฒนาวัดให้เป็นเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร พัฒนาสำนักศาสนศึกษาต้นแบบ สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหาร และครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา จากการสนทนากลุ่มเฉพาะพบว่า

รูปแบบที่สาม การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรมนั้น กิจกรรมที่หนึ่งคือจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น ในปัจจุบันพบว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้นค่อนข้างทำได้ยาก ทางคณะสงฆ์จึงริเริ่มให้มีการเรียนแบบรวมศูนย์แทน เช่น จัดการเรียนการสอนที่วัดของเจ้าคณะตำบล หรือรวมเรียนที่วัดของเจ้าคณะอำเภอ หรือวัดที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาเป็นต้น จะช่วยให้การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมดีขึ้น อีกประการหนึ่งก็คือ ควรเน้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มากขึ้น จากหลายปีที่ผ่านมาคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทปรากฏจำนวนพระภิกษุสามเณรที่สอบผ่านบาลีจำนวนน้อย ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ดีจึงต้องเริ่มจากการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีด้วย ส่วนกลางสร้างแหล่งเรียนรู้ภายในวัดนั้น ต้องส่งเสริมให้ทุกวัดพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในวัด และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับหน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน^{๑๔๗}

โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๑ รูปหรือคน ยืนยันรูปแบบที่สามตามที่เสนอมา โดยเปลี่ยนกิจกรรมจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็น เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม และย้ายกิจกรรมในรูปแบบที่สี่ การสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ มาไว้ที่รูปแบบที่สาม จึงสรุปใหม่ได้ดังนี้

^{๑๔๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, เลขานุการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

รูปแบบที่ ๓ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม

แผนภาพที่ ๔.๑๐ รูปแบบที่ ๓ พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑๐ พบว่า รูปแบบที่สาม ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรม ประกอบด้วย ๔ กิจกรรม คือ เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาสำนักศาสนศึกษาให้เป็นต้นแบบ และส่งเสริมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับหน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

๔) รูปแบบที่สี่ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม พร้อมใช้งาน ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม ให้ความรู้แก่บุคลากร ด้วยการการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน จาก การสนทนากลุ่มเฉพาะพบว่า

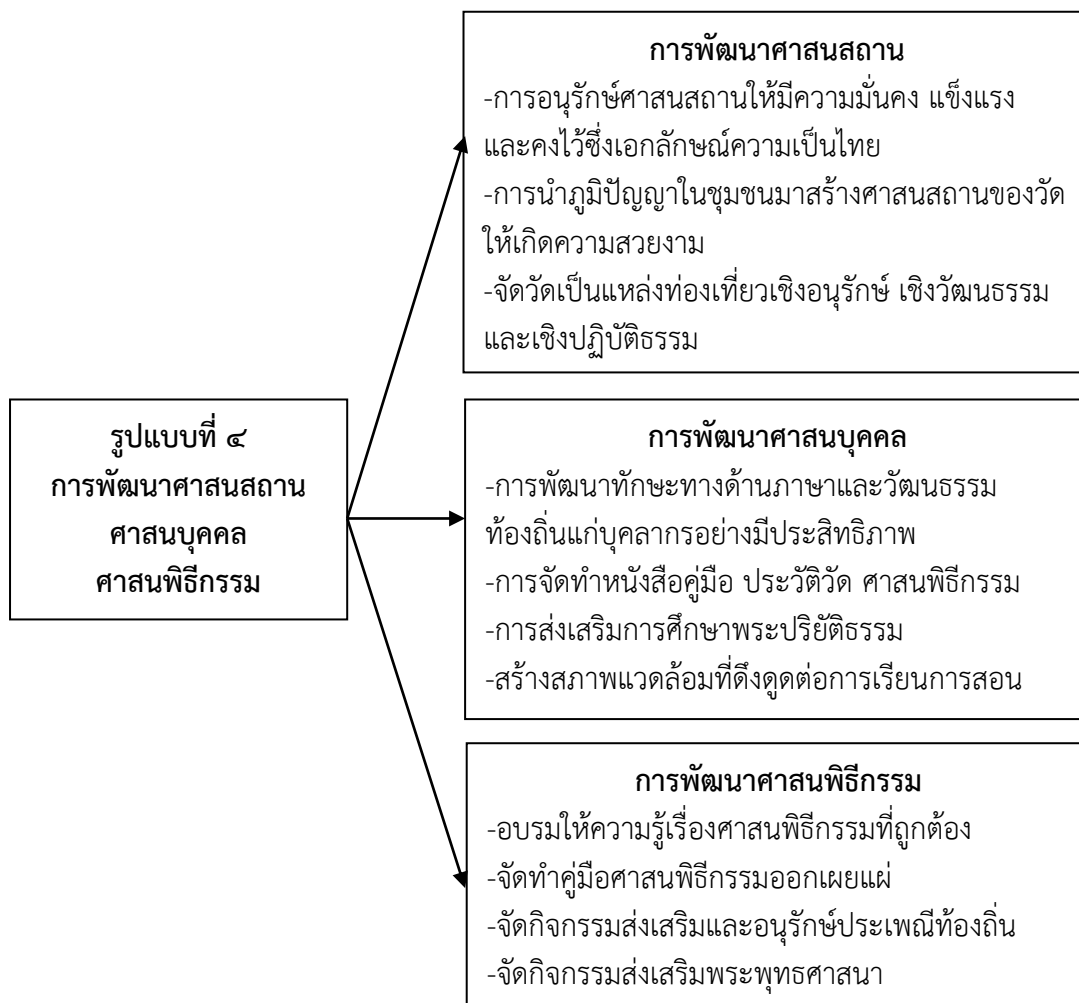
รูปแบบที่สี่ควรปรับจากการพัฒนาศาสนสถานให้มั่นคง สวยงาม พร้อมใช้งาน เป็นการ พัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรมที่ดี ส่วนกิจกรรมนั้นเน้นไปในการ บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานให้มั่นคง เรียบร้อยและคงทน พร้อมใช้งานในการรองรับพุทธศาสนิกชน มาร่วมบำเพ็ญกุศลและการพัฒนาศาสนบุคคลและศาสนพิธีกรรมไปพร้อมๆ กัน ในการพัฒนาศาสนบุคคล เช่น การอบรมคนในวัดให้สามารถให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ คือ พุทธศาสนิกชน ได้อย่างดี มีการอบรมฝึกฝนทั้งภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนพิธีกรรมที่ดั้งเดิมและถูกต้องตามโบราณราช ประเพณี สอดคล้องกับหลักในทางพระพุทธศาสนา ไม่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานต่อไป^{๑๔๘}

โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๑๑ รูปหรือคน ยืนยันรูปแบบที่สี่ตามที่เสนอมานี้ โดยเปลี่ยนชื่อ รูปแบบ ย้ายกิจกรรม การสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ไปไว้ที่รูปแบบที่สาม และเพิ่มเติมกิจกรรม พัฒนาศาสนพิธีกรรมเข้าไป จึงสรุปใหม่ได้ดังนี้

^{๑๔๘}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระราชบัญญัติโสภณ, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๓, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

รูปแบบที่ ๔ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม

แผนภาพที่ ๔.๑๑ รูปแบบที่ ๔ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม
ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑๑๐ พบว่า รูปแบบที่สี่ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรมออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑๒ องค์ความรู้จากการวิจัย

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑๑ พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัด ชัยนาท พบว่า

ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดใน จังหวัดชัยนาท โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และมีส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ ๐.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน คือ ด้านการให้ ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ และมีส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ๐.๑๘ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๐ และด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๒ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๒๔ และด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระ ธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๓.๙๖ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๓๑ ตามลำดับ ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดใน จังหวัดชัยนาท ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ใน ระดับมากที่สุดทุกข้อ ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัด ในจังหวัดชัยนาท ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๒๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุดทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๒ ท่านออกกฎ ระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุ สามเณร ในวัด อยู่ในระดับ มากที่สุด ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัด ชัยนาท ด้านการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๕ และ ๖ อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่ ๑ และ ๑๐ อยู่ใน ระดับปานกลาง ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการวัดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารจัดการวัดใน จังหวัดชัยนาท ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ใน ระดับมากที่สุดเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ๓ , ๑๔ และ ๑๕ อยู่ในระดับมากที่สุด

ส่วนรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท พบว่า มี ๔ รูปแบบ คือ

รูปแบบที่หนึ่ง ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ คือองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การจะเป็นองค์กรสมรรถนะนั้นต้องประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนา วัด ระยะสั้นและระยะยาว ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ จัดทำรูปเล่มและออกเผยแพร่ ให้ประชาชนได้ทราบและมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน ประการที่สอง คือ การพัฒนา เครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว และประการสุดท้ายคือพัฒนาวัดสู่ เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัด พัฒนาตัวอย่างดีเด่น การได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และ

พัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นนั้น ในปัจจุบันวัดในจังหวัดชัยนาทยังมีอยู่น้อยวัดที่ได้รับการคัดเลือก ส่วนใหญ่จะเป็นวัดขนาดใหญ่และมีศักยภาพมากพอจึงจะสามารถพัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา วัดพัฒนาตัวอย่างได้ จึงควรเริ่มจากการจัดมุมหนังสือ ห้องเรียนขนาดเล็ก หรือแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดในเกิดขึ้นก่อน สำหรับวัดขนาดเล็ก แต่การวางเป้าหมายที่จะพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองนั้นก็เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ที่ต้องสนับสนุนและส่งเสริม

รูปแบบที่สอง ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น การจัดตั้งสำนักงานภายในวัดเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสมควรจัดให้มีทุกวัด การมีสำนักงานกลางจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารกันระหว่างเจ้าอาวาสกับชาวบ้านเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้วัดต้องจัดให้มีพระภิกษุหรือสามเณรอยู่ประจำสำนักงานอย่างน้อยหนึ่งรูปเพื่อคอยอำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยมที่มาติดต่องาน ประการที่สอง คือ สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถมาพัฒนาวัดนั้นมีน้อย ทำได้ยากเนื่องจากพระภิกษุสามเณรมีน้อย และที่มีอยู่ก็หาบุคคลที่พร้อมจะพัฒนาตนเองยาก ดังนั้นจึงควรเน้นไปที่กลุ่มพระสงฆ์ที่มีอยู่เป็นหลัก ให้ท่านได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จะช่วยให้วัดมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั่นเอง และประการสุดท้าย คือการพัฒนาคุณภาพของเจ้าอาวาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังพบว่า เน้นการปกครองพระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ มติ ประกาศ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม ออกกฎ ระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุ สามเณร ในวัด ออกกฎ ระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อยู่อาศัยในวัด เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายบริเวณในวัด เป็นต้น ออกกฎ ระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด ระงับอธิกรณ์ และวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิคหกรรมได้ มอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรภายในวัดรับผิดชอบงานต่างๆ ตามความรู้ความสามารถ จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด จัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐาน จัดทำสมุดเยี่ยมวัด แต่งตั้งคณะกรรมการวัดดำเนินการบริหารงานให้เป็นไปตามระเบียบของวัด อบรมศีลาจารวัตรของพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัดทุกวันพระ จัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด ประชุมคณะกรรมการวัดอย่างสม่ำเสมอ และทำรายงานการประชุมทุกครั้งเมื่อมีการประชุม ใช้หลักกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด และกำหนดพัฒนาการทำงานเป็นทีมภายในวัด

รูปแบบที่สาม ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ ประการที่หนึ่ง เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาสำนักศาสนศึกษาให้

เป็นต้นแบบ และส่งเสริมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ประการที่สอง คือ สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพ การศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้าน วิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการ เรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศา สนศึกษา และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรมนั้น กิจกรรมที่หนึ่งคือจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น ในปัจจุบันพบว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้นค่อนข้างทำได้ยาก ทางคณะสงฆ์จึงริเริ่มให้มี การเรียนแบบรวมศูนย์แทน เช่น จัดการเรียนการสอนที่วัดของเจ้าคณะตำบล หรือรวมเรียนที่วัดของ เจ้าคณะอำเภอ หรือวัดที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาเป็นต้น จะช่วยให้การเรียนการสอนพระ ปริยัติธรรมดีขึ้น ประการที่สาม คือ ควรเน้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มากขึ้น จากหลาย ปีที่ผ่านมาคณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทปรากฏจำนวนพระภิกษุสามเณรที่สอบผ่านบาลีจำนวนน้อย ดังนั้น การบริหารจัดการวัดที่ดีจึงต้องเริ่มจากการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีด้วย ส่วนกลางสร้างแหล่งเรียนรู้ภายในวัดนั้น ต้องส่งเสริมให้ทุกวัดพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในวัด และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม อย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการ เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และ ชุมชน

รูปแบบที่สี่ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม เป็นรูปแบบ ที่เน้นไปในการสร้างสถานที่ คน และธรรม ควบคู่กัน นับเป็นการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคง ดังที่เคยทราบกันดีว่า ปัจจุบันหลายๆ วัด กลายเป็นวัดร้างเนื่องจากเน้นไปที่การสร้างสถานที่ให้ ใหญ่โต แต่ไม่เน้นไปที่การสร้างศาสนทายาทในการดูแลรักษาศาสนสถานเหล่านั้น ดังนั้นรูปแบบนี้จึง เน้นไปที่การสร้างศาสนสถานควบคู่กับการสร้างศาสนบุคคลและศาสนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาทักษะ ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริม การศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสน พิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรมออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่าง สม่าเสมอ ส่วนกิจกรรมนั้นเน้นไปในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานให้มั่นคง เรียบร้อยและคงทน พร้อมใช้งานในการรองรับพุทธศาสนิกชนมาร่วมบำเพ็ญกุศลและการพัฒนาศาสนบุคคลและศาสน พิธีกรรมไปพร้อมๆ กัน ในการพัฒนาศาสนบุคคล เช่น การอบรมคนในวัดให้สามารถให้บริการแก่ผู้มา ใช้บริการ คือ พุทธศาสนิกชน ได้อย่างดี มีการอบรมฝึกฝนทั้งภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ศาสน

พิธีกรรมที่ดั่งงามและถูกต้องตามโบราณราชประเพณี สอดคล้องกับหลักในทางพระพุทธศาสนา ไม่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานต่อไป ทั้งนี้ยังรวมถึงอำนวยความสะดวก สำหรับงานการกุศลประจำปีหรือ สำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญกุศลต่างๆ อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาสำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น สร้างอาคารสถานที่ เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อนหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น มีสำนักงานฌาปนสถานภายในวัด ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ ดูแลบำรุงรักษาวัสดุ ครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทำการระเบียบการใช้วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ชัดเจน สงเคราะห์ศพผู้ยากไร้ มีสถานที่ในการจัดงานประจำปีหรือกิจกรรมได้ มีพิธีกรหรือมัคคทายกในการอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น สนับสนุนการจัดหาทรัพยากรเพื่อสาธารณประโยชน์ด้วยการพัฒนา เช่น การสร้างประปาหมู่บ้าน สร้างถนน สร้างโรงพยาบาล สถานที่สงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรที่อาพาธ เป็นต้น ประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางราชการให้แก่ประชาชนได้รับทราบอยู่เสมอ และให้ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปฉลองศรัทธาชาวบ้าน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท ๒) ศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ๓) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท

ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ และวิธีวิจัยปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท พบว่า

จากการศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชัยนาท พบว่า **จุดแข็ง Strengths** ได้แก่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดชัยนาทมีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการเป็นเอกภาพภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะระดับต่างๆ เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุด เจ้าอาวาสที่ได้รับการแต่งตั้งผ่านการคัดเลือกและอบรมถวายความรู้มาเป็นอย่างดี เข้าใจบริบทของวัดตนเอง บริหารจัดการวัดไปตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎหมายเป็นอย่างดี มีการทอดกฐิน ผ้าป่า มาบำรุงรักษาวัดไม่ให้เกิดชำรุดทรุดโทรม มีคณะกรรมการบริหารวัด ไวยาวัจกร ในการช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการสอดส่องดูแล ให้การอุปถัมภ์วัดวาอารามเป็นอย่างดี ตลอดจนพุทธศาสนิกชนให้การอุปถัมภ์วัดอย่างต่อเนื่อง มีความเคร่งครัดในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย มีมาตรการในการป้องกันและปราบปรามผู้ละเมิดและฝ่าฝืนพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน โดยมอบหมายให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระวินยาธิการ ช่วยกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม หากพบปัญหา ก็ให้รับดำเนินการโดยเร่งด่วน และให้อำนาจสิทธิขาดในการตัดสินใจแก่เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองในการวินิจฉัย ให้ถือคำวินิจฉัยของเจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองเป็นอันสิ้นสุด และรายงานให้เจ้าคณะระดับสูงทราบตามลำดับ มีการส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัด นอกจากนี้ยังจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนด้วย มีการประชุมคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง มีการจัดโครงการฝึกอบรมเจ้าอาวาส เจ้าคณะพระสังฆาธิการ และพระภิกษุฆราวาส มีการประชุมวางแผน และมอบนโยบายในการดำเนินงานตามกรอบของพระธรรม

วินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช อยู่เบื้องนิตย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เจ้าคณะผู้ปกครอง เป็นการถ่ายทอดแผนงานลงไปสู่วิธีการปฏิบัติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบงานต่างๆ อย่างชัดเจน มีคำสั่งเจ้าคณะจังหวัด คำสั่งเจ้าคณะอำเภอ คำสั่งเจ้าคณะตำบล หรือคำสั่งเจ้าอาวาส ในการสั่งการให้พระภิกษุสามเณรรับผิดชอบดำเนินงานด้านใดด้านหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมก่อนลงมือปฏิบัติทุกครั้ง มีการมอบนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการแก่เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เน้นความโปร่งใส ความคุ้มค่า และสามารถตรวจสอบได้ เน้นให้เจ้าอาวาสจัดทำบัญชีรับจ่ายประจำวัน ประจำเดือน และประจำปีให้ถูกต้องและชัดเจน มอบนโยบายในการสร้างระบบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่เจ้าอาวาสนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นการป้องกันการร้องเรียนของประชาชนและสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทมีนโยบายในการป้องกันและปราบปรามปัญหาการเรียกรับของพระภิกษุสามเณร ตอนจบปัญหาเรื่องการออกบิณฑบาตที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ที่เป็นโลกวิฆชะ โดยมอบหมายให้พระวินยาธิการ เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยกันสอดส่องดูแล คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทยังมีมาตรการในการบริหารจัดการเรื่องทรัพย์สินภายในวัด โดยให้ทุกวัดรายงานผลการบูรณปฏิสังขรณ์ การก่อสร้างต่างๆ ให้เจ้าคณะทราบตามลำดับ เพื่อความโปร่งใสในการดำเนินการของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ด้วย มีสถานที่ในการให้การต้อนรับญาติโยมในการบำเพ็ญกุศลมีความพร้อม มีศาลาการเปรียญ มีสถานที่สำหรับการไหว้พระทำบุญ มีศาลาธรรมสังเวชในการบำเพ็ญกุศลศพบ มีฌาปนสถานที่มีมั่นคงและปลอดภัย มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกทั้งด้านศาสนพิธี และศาสนสถาน และเจ้าอาวาสให้ความสำคัญและคอยอำนวยความสะดวกด้วยตนเอง

จุดอ่อน Weaknesses ได้แก่ วัดบางวัดในจังหวัดชัยนาทมีพระภิกษุสามเณรจำนวนน้อย บางวัดมีเพียงเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว บางวัดมีแต่พระที่ชราภาพ ทำให้การบำรุงรักษาวัดไม่เป็นระเบียบ สกปรก รกร้าง โบราณสถานเกิดการชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา บางวัดเจ้าอาวาสไม่เก่งการบริหาร ทำให้มีฆราวาสญาติโยมเข้ามาปกครองวัด ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา ปัญหาที่ตามมาคือขาดการบำรุงรักษาที่ต่อเนื่อง วัดกลายเป็นพุทธพาณิชย์ มีการหากินบนศรัทธาของญาติโยม ขาดพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด ขาดศาสนทายาทที่พร้อมจะดูแลวัด พระภิกษุสามเณรบางรูปขาดการศึกษาที่ดี หรือมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ขาดการจัดสรรงบประมาณจากส่วนราชการในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุชำรุดทรุดโทรม ศาสนสมบัติของวัดเกิดความเสียหาย สูญหาย บางชั้นเป็นสมบัติอันล้ำค่าของวัดนั้นๆ ขาดมาตรการในการดูแลรักษาที่ดี ขาดนโยบายในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติ ทำให้บางวัดมีการวางแผนบริหารจัดการวัดที่ดี ขณะเดียวกันก็มีอีกหลายวัดที่บริหารจัดการโดยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าอาวาสหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลประโยชน์ มีการหากินกับทางวัด บางวัดเจ้าอาวาสไม่เข้มแข็งปล่อยให้กลุ่มบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์กับวัดเข้ามาบริหารจัดการ แล้วแบ่งส่วนแบ่งให้กับทางวัดบ้างเพียงเล็กน้อย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดมาตรการในการควบคุมและดูแลดังกล่าว คณะสงฆ์ขาดมาตรการในการควบคุมวัดในการบริหารจัดการวัดในเชิงพุทธพาณิชย์ทำให้เกิดความเสียหายในส่วนรวม บางวัดดำเนินเป็นธุรกิจมีการแสวงหาผลประโยชน์ เช่น เปิดให้ประชาชนเข้ามีค่าขาย

แสวงหาผลกำไรกับผู้มาบำเพ็ญกุศล การรื้อล้างพื้นที่วัดของประชาชนที่เข้ามาประกอบธุรกิจภายในวัด ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนพิธีอย่างแท้จริง บางวัดไม่มีไวยาวัจกร หรือมัคทายกวัดในการนำอาราธนาศีล อาราธนาธรรม เป็นต้น และปัญหาการเข้ามายืมของวัด ของกลุ่มมิจฉาชีพ ขาดการระมัดระวังหรือการป้องกันปัญหาที่ดี

โอกาส Opportunities ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก เป็นเมืองพระพุทธรูปที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีพระเกจิพระเถระที่มีคนนับถือจำนวนมาก มีศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพระพุทธรูป และประชาชนมีวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธรูป ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดเกษตรกรรม รายได้ส่วนใหญ่ของจังหวัดเกิดจากการทำการเกษตร ประชาชนจึงมีเวลาในการเข้าวัดบำรุงรักษาวัด โดยเฉพาะเมื่อถึงคราวหน้าเทศกาลต่างๆ ที่สำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสารท เป็นต้น ด้านการเมือง จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนักการเมืองที่มีชื่อเสียง นักการเมืองท้องถิ่นที่ใกล้ชิดวัดและพระพุทธรูป มีหน่วยงานที่ช่วยเหลือและคอยสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ มีสำนักงานพระพุทธรูปจังหวัดชัยนาทเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การกระจายของเทคโนโลยีของจังหวัดชัยนาทครอบคลุมทุกอำเภอ ทุกตำบล การสื่อสารสามารถทำได้โดยสะดวก การคมนาคมสะดวกสบาย เนื่องจากจังหวัดไม่ใหญ่มาก ด้านคู่แข่ง มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนา ปัญหาข้อร้องเรียนต่างๆ มีน้อย มีหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการ ด้านประชากร กลุ่มเป้าหมายประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับทางวัดเป็นอย่างดี มีประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธรูปต่างๆ มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรักวัดและพระพุทธรูป มีโครงการในการสร้างศาสนทายาท เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการบวชศีลจารีณี เป็นต้น

อุปสรรค Threats ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดชัยนาทมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กระแสความนิยมของต่างประเทศเริ่มเข้ามาทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัด เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมเดิมๆ ที่ปู่ย่าตายายเคยทำเอาไว้เป็นแบบอย่าง มักเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่จนกลายเป็นเทรนที่ผิดๆ ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดชัยนาทแม้จะเป็นจังหวัดเกษตรกรรม แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจที่ซบเซาตามเศรษฐกิจของประเทศ ของโลก ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของจังหวัดในภาพรวม ด้านการเมือง จังหวัดชัยนาทแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๘ อำเภอ มีประชากรเพียงสามแสนกว่าคน แต่นโยบายของภาครัฐส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการของทางวัดโดยตรง เช่น การตัดงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการอุดหนุนวัด รวมถึงการแทรกแซงทางการเมือง การแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อนักการเมืองท้องถิ่นล้วนส่งผลกระทบต่อคณะสงฆ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จังหวัดชัยนาทอาจมีผลกระทบในเรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศบาง โดยเฉพาะบางพื้นที่ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดีและเพียงพอ ด้านคู่แข่ง จังหวัดชัยนาทมีการกระจายของศาสนิกต่างศาสนาเพิ่มขึ้น การก่อสร้างสถานที่สำคัญของแต่ละศาสนาเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และด้านประชากรกลุ่มเป้าหมาย จังหวัดชัยนาทมีการย้ายถิ่นของประชาชนเพิ่มขึ้น

๕.๑.๒ องค์ประกอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท พบว่า

องค์ประกอบในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาทนั้นประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ๑๒ หลักการ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติ ประกอบด้วย ๓ หลักการสำคัญ คือ หลักการที่ ๑ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัด เหตุผลประกอบ คือ วัดทุกวัดในจังหวัดชัยนาทจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของวัด ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อให้ง่ายต่อการวางแผนและพัฒนาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้บริหารก็สามารถดำเนินการวางแผนและพัฒนาต่อไปได้ ไม่สะดุดและติดขัดเชิงการบริหาร ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ จำนวนแผนยุทธศาสตร์ จำนวน ๑ แผน พร้อมทั้งตัวชี้วัดแผนงานโครงการ และผู้รับผิดชอบ โดยมีรายละเอียดของแผนงานและโครงการ ประกอบด้วย ๑. ระดมความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชนในท้องถิ่นเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ของวัด ทั้งแผนพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว ๒. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ ๓. จัดประชุมเพื่อประชาสัมพันธ์แผนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ชุมชน ๔. ประกาศแผนฉบับสมบูรณ์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ ส่วนผู้รับผิดชอบโครงการ ได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ พัฒนาวัดต้นแบบ อุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง เหตุผลประกอบคือ ในปัจจุบันสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ออกประกาศว่าด้วยเกณฑ์การพัฒนาวัด เพื่อขอเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น เพื่อให้วัดทุกวัดในประเทศไทยดำเนินการพัฒนาวัดของตนแล้วส่งผลงานเข้าประกวด หากวัดใดได้รับการคัดเลือกก็จะได้รับรางวัลและเงินอุดหนุนในการพัฒนาวัดต่อไป จังหวัดชัยนาทจึงจำเป็นต้องรณรงค์ให้วัดทุกวัดได้พัฒนาวัดของตนตามเกณฑ์ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานต่อไป สำหรับตัวชี้วัดของหลักการนี้ คือ การที่วัดในจังหวัดชัยนาทได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด หลังจากการใช้แผนยุทธศาสตร์ แล้วอย่างน้อย ๒ ปี จำนวน ๑ วัด ต่อเนื่อง และได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง หลังจากได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาแล้ว อย่างน้อย ๒ ปี ต่อเนื่อง และได้รับคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หลังจากได้รับคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างแล้ว อย่างน้อย ๒ ปี ต่อเนื่อง ในระยะเวลา ๖ ปี หลังจากใช้แผนยุทธศาสตร์แล้วจังหวัดชัยนาทจะมีวัดที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด จำนวน ๓ วัด วัดพัฒนาตัวอย่าง จำนวน ๒ วัด และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น จำนวน ๑ วัด สำหรับโครงการหรือแผนงาน ประกอบด้วย ๑. พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีภายในวัด ๒. จัดสร้างห้องสมุดสำหรับประชาชนภายในวัด ๓. จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ภายในวัด ๔. จัดหอกระจายเสียง สื่อธรรมะ ป้ายธรรมะ ต้นไม้พุดได้ กิจกรรมธรรมะ ๕. จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและเยาวชน ผู้รับผิดชอบโครงการ ประกอบด้วย ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด ๔. ชุมชน ๕. โรงเรียนรอบวัด

หลักการที่ ๓ จัดทำเครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติของวัดที่มีประสิทธิภาพ เหตุผลประกอบคือ วัดหนึ่งๆจะมีศาสนสมบัติที่มีค่าจำนวนมาก หากการเก็บรักษาไม่ถูกต้องและไม่มีประสิทธิภาพผลที่ตามมาก็คือการสูญหาย หรือการชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา การพัฒนา

เครื่องมือในการเก็บรักษาศาสนสมบัติจึงมีความสำคัญและความจำเป็นในการจะต้องพัฒนาขึ้นมา เพื่อให้ใช้งานได้ง่ายและสามารถนำไปใช้ได้กับทุกๆวัด ก็จะเกิดประโยชน์อย่างมาก สำหรับตัวชี้วัดของ หลักการนี้คือ ร้อยละ ๘๐ ของศาสนสมบัติได้รับการจัดเก็บที่ดีและมีประสิทธิภาพสามารถสืบค้นได้ง่าย โครงการหรือแผนงานประกอบด้วย ๑. สำรวจศาสนสมบัติของวัดที่มีอยู่ ๒. ประยุกต์สถานที่จัดเก็บที่ดีและปลอดภัย ๓. จัดทำโปรแกรมสืบค้นที่ดี สำหรับผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด ๔. กรมศิลปากร และ ๕. สำนักงานพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบที่ ๒ ด้านการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ ประกอบด้วย ๓ หลักการสำคัญ คือ หลักการที่ ๑ จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาสแบบครบวงจร เหตุผลประกอบคือ ในการบริหารจัดการวัดที่ดีนั้นจำเป็นต้องมีสำนักงานของเจ้าอาวาส เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการให้บริการและการบริหารงาน มีวัสดุอุปกรณ์ที่ครบครัน สะดวกในการติดต่อประสานงาน อีกทั้งมีผู้ดูแลรับผิดชอบที่ชัดเจน ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของสำนักงานเจ้าอาวาส โครงการและแผนงาน ได้แก่ ๑. สำรวจสถานที่ อุปกรณ์ และบุคคล ๒. จัดตั้งสำนักงานเจ้าอาวาส ๓. มอบหมายหรือแต่งตั้งผู้ดูแลรับผิดชอบประจำสำนักงานของเจ้าอาวาส ๔. ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เข้ารับบริการ ผู้รับผิดชอบได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ พัฒนาพระสงฆ์นักปกครอง เหตุผลประกอบคือ ในการบริหารวัดจำเป็นจะต้องมีผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดแทนเจ้าอาวาส เนื่องจากเจ้าอาวาสอาจมีภาระงานเยอะ การดูแลวัดอาจไม่ทั่วถึงทำให้ภาระงานบางอย่างติดขัด การส่งเสริมและพัฒนาพระสงฆ์ให้ขึ้นมา รับผิดชอบและเป็นหูเป็นตาแทนเจ้าอาวาสก็จะช่วยให้การบริหารงานภายในวัดสามารถดำเนินไปได้ การคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถสูงมาช่วยงานวัดจะทำให้วัดพัฒนาเจริญขึ้น ตัวชี้วัดของแผนงานนี้คือ พัฒนาพระสงฆ์ต้นแบบภายในวัดปีละ ๑ รูป แผนงานและโครงการ ได้แก่ ๑. ส่งเสริมและสนับสนุนพระสงฆ์นักปกครองให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ๒. แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง คณะสงฆ์ ๓. มอบหมายภาระงานในการช่วยเหลือเจ้าอาวาส ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. คณะสงฆ์

หลักการที่ ๓ คือ สร้างศาสนทายาทต้นแบบ เหตุผลประกอบคือ ในปัจจุบันศาสนทายาทมีน้อย การจะพัฒนาศาสนทายาทที่ดีและมีคุณภาพจำเป็นต้องสร้างตั้งแต่กระบวนการแรก มีการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีคุณภาพเข้ามาบวช มีการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร ปลุกฝังค่านิยมที่ดีในการรักษาพระพุทธศาสนา พัฒนาทั้งกายและใจ ให้เจริญเติบโตสมวัย ประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม หล่อหลอมให้เป็นนักบวชที่ดี ช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาได้ การสร้างศาสนทายาทที่ดีนั้นจะช่วยให้วัดเจริญรุ่งเรือง การมีศาสนทายาทที่ดีจะช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ จำนวนศาสนทายาทเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการประกอบด้วย ๑. จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๒. ส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ๓. ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม สืบทอดพระพุทธศาสนา ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

องค์ประกอบที่ ๓ ได้แก่ ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ ด้านคือ หลักการที่ ๑ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี เหตุผลประกอบคือ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลง เหตุผลเนื่องจาก ครูผู้สอนและนักเรียนมีจำนวนลดน้อยลง ทำให้โรงเรียนต้องปิดตัวลง คุณภาพการจัดการเรียนการสอนก็ลดน้อยลงไปด้วย คุณภาพของนักเรียนก็ลดลงไปด้วย ดังนั้นการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีขึ้นมาใหม่จะช่วยให้มีโรงเรียนที่ดีและมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ จำนวนนักเรียนสอบผ่านเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการ ได้แก่ ๑. จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ๒. สรรหาครูผู้สอนที่เชี่ยวชาญ ๓. สรรหานักเรียนเข้าศึกษา ๔. จัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ๕. จัดทุน มอบทุนให้แก่นักเรียน และ ๖. สร้างแรงจูงใจในการเรียน ผู้รับผิดชอบได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ คือ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต เหตุผลประกอบคือ การศึกษาตลอดชีวิตจะช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาตนเองทั้งร่างกายและจิตใจ การที่วัดส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดได้รับการศึกษาในลักษณะนี้จะช่วยเพิ่มศักยภาพให้แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด วัดจะต้องจัดการศึกษาลักษณะดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทางธรรมและทางโลก หรือการศึกษาทั้งสองลักษณะดังกล่าวควบคู่กัน การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในวัดจะช่วยเสริมสร้างลักษณะแห่งการเรียนรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด เช่น การสร้างอุทยานการศึกษาภายในวัด การสร้างห้องสมุดภายในวัด การส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศิษย์วัดได้ศึกษาต่อทางโลก เช่น การศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา แม้กระทั่งการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นต้น ตัวชี้วัดของแผนงาน คือ จำนวนนักเรียนสอบผ่านความรู้ทางโลก ร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการ ได้แก่ ๑. ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ๒. สร้างศูนย์การเรียนรู้ภายในวัด ผู้รับผิดชอบได้แก่ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๓ คือ พัฒนาอาจารย์รักท้องถิ่น เหตุผลประกอบคือ ในปัจจุบันวัดและสำนักเรียนมีปัญหาเรื่องไม่มีอาจารย์ผู้สอน หรือปัญหาเรื่องคุณภาพของอาจารย์ผู้สอน การที่วัดจะพัฒนาอาจารย์ผู้สอนหรือส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เช่น การส่งอาจารย์ไปเรียน หรือไปพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นต้น แล้วกลับมาช่วยงานที่วัดหรือสำนักเรียน จะช่วยให้วัดและสำนักเรียนเกิดการพัฒนา การสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับอาจารย์ผู้สอน หรือการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นกับอาจารย์ผู้สอน ก็จะช่วยให้อาจารย์เกิดกลับมาช่วยเหลืองานของวัดและสำนักเรียนอย่างจริงจัง การที่วัดหรือสำนักเรียนสามารถผลิตครูผู้สอนที่มีคุณภาพและกลับมาช่วยงานของวัดและสำนักเรียนได้จะช่วยให้วัดและสำนักเรียนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ตัวชี้วัดของแผนงานนี้คือ จำนวนอาจารย์เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานและโครงการ คือ ๑. มอบทุนการศึกษาให้อาจารย์ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ๒. สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ ๓. สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ ๔. อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ๕. ส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ได้รับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด ๓. คณะกรรมการวัด และ ๔. คณะสงฆ์

องค์ประกอบที่ ๔ คือ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ประกอบด้วยหลักการสำคัญๆ ๓ หลักการ คือ หลักการที่ ๑ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง เหตุผลประกอบคือ การพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมั่นคง เป็นหลักการสำคัญในการ

พัฒนาวัด การปลูกสร้างศาสนสถานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ สูงสุดในปัจจุบันจะช่วยให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการ วัด วัดบางวัดมีศาสนสถานอยู่แล้วแต่การใช้ประโยชน์อาจจะไม่คุ้มค่า หรือการจัดสรรศาสนสถานไม่เหมาะสม จะทำให้วัดไม่ได้รับการพัฒนา ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนและพัฒนาศาสนสถานให้เกิดความเหมาะสมทั้งการใช้ประโยชน์ คุ้มค่า และความสวยงาม นับเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป ตัวชี้วัดของแผนงานนี้คือ ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการ ของประชาชน แผนงานและโครงการ ได้แก่ ๑. สำรวจพื้นที่วัดในการให้บริการ ๒. จัดสถานที่เพื่อรองรับ พุทธศาสนิกชน ๓. จัดทำโครงการหน้าวัดหน้ามอง ๔. สร้างห้องน้ำให้เพียงพอ ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๒ คือ พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริการ เหตุผลประกอบคือ หัวใจสำคัญของการบริการคือการมีความรู้ความสามารถ เข้าใจหลักของศาสนพิธีกรรม และช่วยเหลือผู้ที่มารับบริการให้เกิดความพึงพอใจในการรับบริการ ดังนั้นการพัฒนาบุคคลให้มีความพร้อมในการให้บริการจะช่วยให้วัดมีความพร้อมในการดูแลพุทธศาสนิกชนที่มาบำเพ็ญกุศลที่วัด ตัวชี้วัดของแผนงานคือ ร้อยละ ๘๐ ของความพึงพอใจต่อการรับบริการของประชาชน แผนงานหรือโครงการคือ ๑. ส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ศิษย์วัดและผู้เกี่ยวข้อง ๒. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ศาสนพิธี ๓. จัดอบรมศาสนพิธีกรรมแก่ผู้เกี่ยวข้อง ๔. จัดโครงการนักพูดชุมชน ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

หลักการที่ ๓ คือ สร้างมัคทายกน้อย เหตุผลประกอบคือ การสร้างและปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรักพระพุทธศาสนาและช่วยเหลืองานของวัด เก่งและมีความสามารถในศาสนพิธีกรรมจะช่วยให้เกิดแรงศรัทธาและเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ตัวชี้วัดของหลักการนี้คือ

มัคทายกน้อยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี แผนงานหรือโครงการคือ ๑. คัดเลือกนักเรียนหรือเยาวชน ๒. จัดอบรมโครงการสร้างมัคทายกน้อย ๓. สร้างเวทีในการลงมือปฏิบัติสำหรับผู้ผ่านการฝึกอบรม ผู้รับผิดชอบคือ ๑. เจ้าอาวาส ๒. ไวยาวัจกรวัด และ ๓. คณะกรรมการวัด

๕.๑.๓ รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท พบว่า

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท พบว่า มี ๔ รูปแบบ คือ

รูปแบบที่หนึ่ง ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว และพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

รูปแบบที่สอง ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น สร้างบุคลากรที่มี

คุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และการพัฒนาศักยภาพของเจ้าอาวาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์

รูปแบบที่สาม ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม ประกอบด้วย ๔ กิจกรรม คือ เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลดหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาสำนักศาสนศึกษาให้เป็นต้นแบบ และส่งเสริมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศิลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครู มีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

รูปแบบที่สี่ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรม ออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ รูปแบบที่หนึ่ง ได้แก่ การพัฒนาวัดสู่องค์กรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว และพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น แสดงให้เห็นว่าองค์กรที่มีสมรรถนะสูงจะช่วยให้การบริหารจัดการวัดมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นกิจกรรมต่างๆ จึงช่วยขับเคลื่อนให้องค์การเกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่อง การจะวัดที่มีสมรรถนะสูงนั้นเจ้าอาวาสจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จึงจะพัฒนาองค์กรได้ในข้อนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" **ผลการวิจัย** การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือแรงร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน^๑ อีกทั้งผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สนติกโร)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕" **ผลการวิจัย** ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ประกอบด้วยระบบการปกครองที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ การพัฒนารูปแบบด้านการวางแผน มีการวางแผนในการส่งเสริมคุณภาพของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ในการปกครองคณะสงฆ์ทุกด้าน เช่น ส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ และพระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี กำหนดนโยบายการปฏิบัติงานแต่ละปีให้ชัดเจน โดยมีแผนการพัฒนา แผนปฏิบัติการ แผนพัฒนายุทธศาสตร์, การพัฒนารูปแบบด้านการจัดองค์กร มีการแบ่งภาระหน้าที่ให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ รับผิดชอบที่ชัดเจน^๒ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา" **ผลการวิจัยพบว่า** การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้อง

^๑พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์), "การพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๒พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สนติกโร), "การพัฒนาารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕", **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง นั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง”

๕.๒.๒ รูปแบบที่สอง ได้แก่ การพัฒนาศาสนบุคคลที่ดีและมีคุณภาพ ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ จัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และการพัฒนาศักยภาพของเจ้าอาวาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรนับเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดของการพัฒนาองค์กร หากองค์กรใดสามารถพัฒนาบุคลากรได้ดี ก็จะช่วยให้องค์กรมีความเจริญรุ่งเรือง การพัฒนาได้ไกลและเร็วขึ้น ในการบริหารจัดการนั้นจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการคนที่ดี หากวัดสามารถคัดสรรบุคลากร หรือศาสนทายาทมาช่วยดูแลวัดก็จะช่วยให้วัดเจริญและพัฒนาได้ ในข้อนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป เป็นการพัฒนารายการมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ สิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และ สัปปุริสธรรม ๗ ส่วนรูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนว พระพุทธศาสนา ที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการ การพัฒนาพระสังฆาธิการ ตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น^๕ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **องปัดลิตธิศักดิ์ เกียนยา (แซ่ไคว้)** ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง "การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อัครนิกายในประเทศไทย" ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการบริหารจัดการประสิทธิภาพเพื่อเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงานและเวลา รวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของคณะสงฆ์อัครนิกาย^๕

^๕พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๕พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๕องปัดลิตธิศักดิ์ เกียนยา (แซ่ไคว้), “การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อัครนิกายในประเทศไทย, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๕.๒.๓ รูปแบบที่สาม ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรม ประกอบด้วย ๔ กิจกรรม คือ เครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาสำนักศาสนศึกษาให้เป็นต้นแบบ และส่งเสริมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน แสดงให้เห็นว่าทุกองค์การจะเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมจริยธรรมที่ดีจะกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การพัฒนาองค์กรจึงทำได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาอำนาจ ปวตฺตโน** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม” ผลการวิจัย พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามหลักการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และการควบคุม เป็นต้น ตามหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นต้น ตามหลักสาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณ โภคี สีสสามัญญุตตา และทิวฐีสามัญญุตตา เป็นต้น^๖ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา" ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุก ๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพ ^๗ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธาโณ)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการจัดการการศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑" ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ และควรปรับระยะเวลาการสอนให้เพิ่มมากขึ้น ควรนำเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัยมา

^๖พระมหาอำนาจ ปวตฺตโน, “การพัฒนาารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”, **ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๗พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ประยุกต์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการนำไปใช้ และมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศเพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจน^๕

๕.๒.๔ รูปแบบที่สี่ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีกรรม

ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม คือ การพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรม ออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา อย่างสม่ำเสมอ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทุกๆ การพัฒนาจะเน้นไปที่การพัฒนาที่ยั่งยืน การจะพัฒนา วัดให้ยั่งยืนก็ต้องพัฒนาทั้งศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนธรรม ควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่องและ สอดคล้องกันด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุดใจ สะอาดยิ่ง** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบ การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า วัดมีอาคารสถานที่เพียงพอ รัมน้ำสะอาด มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์ ห้องน้ำ สาธารณูปโภค และ การคมนาคมมายังวัดสะดวกสบาย และปลอดภัย ด้านบุคลากร ประกอบด้วยการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการพัฒนาเจ้าอาวาส พระ เณร เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำของชุมชน และการส่งเสริมให้มีพระ เณร ในวัดมากขึ้น^๖ อีกทั้งยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร (ยอดเพชร)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การ พัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์" ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการ พัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบ GT Model ที่เกี่ยวข้องกัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย ๑) ชัยบปัญหา ก่อนจึงย้อนเขยื้อนกาย คือ การสำรวจ รวบรวมความคิดเห็นและข้อมูล เพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่ เหมาะสม ๒) ยิ่งให้ยิ่งได้ คือ การประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อ ชุมชน ๓) ผนตกลใส่ตุ่ม คือ การสำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้นั้นจัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ ๔) กลุ่มกัลยาณมิตรคิดถูก คือ การ สร้างภาคีเครือข่าย ในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และ ระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ ๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ คือการส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคล มีปัญญา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่เสแสร้งวิปริตวิถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความ

^๕พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทฺธาโณ), “การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของ คณะสงฆ์ภาค ๑, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๖สุดใจ สะอาดยิ่ง, รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์”, **รายงานการวิจัย** (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๖).

เป็นมาของชุมชนตนเอง^{๑๐} อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากังวาล ธีรธมโม (ศรชัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือ สวดมนต์ และหนังสือ คู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน^{๑๑}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์จังหวัดควรชยันนาทนำผลการวิจัยไปจัดทำคู่มือการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท ปรับปรุงรูปแบบและกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของวัดในจังหวัดชัยนาทให้มากขึ้น จัดพิมพ์และเผยแพร่ต่อสาธารณชนและวงการวิชาการ

๒) คณะสงฆ์จังหวัดชัยนาทร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท ควรขับเคลื่อนรูปแบบและกิจกรรมตามที่ผู้วิจัยเสนอ ไปสู่ภาคการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีการกำกับติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรจัดทำแผนพัฒนาวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัดอย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว และพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัดเป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

๒) ควรจัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคลากรประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วยการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และการพัฒนาศักยภาพของเจ้าอาวาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนาทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์

^{๑๐}พระปลัดวรญาณ ออคควชิโร (ยอดเพ็ชร), “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๑}พระมหากังวาล ธีรธมโม (ศรชัย), “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๓) ควรพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการเรียนร่วมที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาสำนักศาสนศึกษาให้เป็นต้นแบบ และส่งเสริมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การสร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริมสำนักศาสนศึกษา และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับหน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

๔) ควรอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรม ท้องถิ่น การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธีกรรมที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือศาสนพิธีกรรมออกเผยแพร่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

๕.๓.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดที่ดี เน้นไปที่การนำเอาทฤษฎี ตะวันออกและตะวันตกมาบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดที่ดี

๒. ควรศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาวัดในทศวรรษหน้า เพื่อค้นหาแนวทาง วิธีการ หรือหลักการสำคัญที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดในทศวรรษหน้า เพื่อรองรับการเปลี่ยนในอนาคตที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัด

๓. ควรศึกษาเรื่องนวัตกรรมการสร้างวัดปลอดภัย เน้นการบริหารจัดการที่เป็นเลิศ ด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ ภายในวัด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

เกื้อ วงศ์บุญสิน. "ประชากรกับการพัฒนา". พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร
: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

เศวณิต เศษานนท์. ภาวะผู้นำ Leadership. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครราชสีมา : ภาควิชาพื้นฐาน
การศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๑.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. การพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒.

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา. คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

_____. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๔๒.

_____. คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. วัดพัฒนา ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.

_____. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอพีกราฟิ
คดีไซน์, ๒๕๓๙.

กองพุทธศาสนสถาน. คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน. นครปฐม : กองพุทธศาสนสถาน
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. การพัฒนาวัดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
ศิลปกรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

ขวัญณา สุขคร. ความหมายของการวิจัย. ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง,
๒๕๕๔.

จันทร์ธานี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง.
กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. **การจัดระบบการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.
- ชาญชัย อาจิมสมาจาร. **การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๐.
- จิตยา สุวรรณขุ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๙.
- ติน ประชัญพฤทธิ. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์. **การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ๒๕๔๐.
- ถวิล เกื้อกุลวงศ์. **การบริหารการศึกษสมัยใหม่ : ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- ทีศนา แคมณี. **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. **วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.
- ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.
- น้อย ลายครามและสุบรรณ จันทบุตร. **หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา, ๒๕๔๘.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๔๓.
- บุญชม ศรีสะอาด. **วิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗.
- ป่วย อึ้งภากรณ์. **ศาสนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐.
- ฝ่ายอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **“คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”**. ในการประชุมพระสังฆาธิการระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ณ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๔๖.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- _____. **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- _____. **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระไพศาล วิสาโล. **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.
- _____. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและการออกจากวิกฤต.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิสตรีศึกษาดีวงศ์, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **การสังคัมสเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **“พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.
- _____. **“พระสงฆ์กับกรมศาสนา”.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท สื่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา ญาณสมปโนน). **การปกครองวัด.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙. หน้า ๑๑๘.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี). **ธรรมปริทัศน์ “๔๖”.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.
- _____. **ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระพุทธรญาณ (ทองย้อย ธรรมทินโน). **ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธรญาณ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระมหาเสริมชัย ชยมงคลโล. **การบริหารวัด.** กรุงเทพมหานคร : วิชั่นอาร์ต คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๔๑.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล). **การบริหารวัด.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑.
- พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐.
- พระวิบูลธรรมวาที (วิบูล กลยาโณ). **“พระสังฆาธิการกับวัด”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๘.
- รัตนะ บัวสนธ์. **การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คำสมัย, ๒๕๕๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. **การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.
- ศุภลักษณ์ เศษชะพานิช. **การนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา**. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔.
- สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สมบูรณ์ สุขสารานู. **การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.
- สมาน อัครภูมิ. **การศึกษาและการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษาการพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๙.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **“ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม”**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สาคร สุขศรีวงศ์. ดร.. การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จี. พี. ไฮเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แดงการณั คณะสงฆ์. เล่มที่ ๙๙ ตอนที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.
- _____ . คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๗.
- สิน พัธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.
- สุเมธ แสงนิมิต. ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- สุตาภรณ์ อรุณดี. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๑.
- สุทธิ สุทธิสมบุญ และสมาน รังสีโยกฤษฎ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.
- สุบรรณ พันธ์วิภาส และชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์. ระเบียบวิธีเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส ไตร์, ๒๕๔๒.
- สุปรียา กมลาสน์. กลยุทธ์การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.
- สุวรีย์ ศิริโกการภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖.
- อัจฉรา ปันมูล. จำนวนพระภิกษุสามเณรและศาสนสถานเป็นรายอำเภอ ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๕. ชัยนาท : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท, ๒๕๕๕.
- อานวย เกาตระกุล. เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็นฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ในสถาบันการอาชีวศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

- เฉียบ ไทยยิ่ง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- คุณ โทชนันท์ และเทพพร มังธานี. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จินตนา ศักดิ์ภู่อารม. “การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับรัฐสำหรับประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ฉันทนา กล่อมจิต. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖.
- ดิเรก วรรมเสียร. “การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- นิวัติ จันทราช. **คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร**. **รายงานการวิจัย**. คณะบริหารธุรกิจ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.
- บุญช่วย จันท์เข้า. “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.
- บุญศรี พานะจิตต์และคณะ. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฏ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.
- บุญส่ง หาญพานิช. **การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย**. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสกาโร). “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโร (แย้มชุ่ม). “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูวิฑูรย์ชัยกิจ. “รูปแบบการบริหารการศึกษาที่มีวัดเป็นฐานในจังหวัดชัยนาท”. **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๒.
- พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สุนติกโร). “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุฑธาโณ). “การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระปลัดวรญาณ ออคควชิโร (ยอดเพชร). “การพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหา กังวาล ธีธมโม (ศรชัย). “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร. “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์). “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาอำนาจ ปวฑฒโน. “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”. **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖.
- มนัส ภาคภูมิ และคณะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ. **รายงานวิจัยโครงการวิจัยรูปแบบของระบบการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘.
- สุดใจ สะอาดยิ่ง. **รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้านจังหวัดสุรินทร์**. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุรสิทธิ์ ไกรสิน. “วัดร้างในภาคอีสาน : การศึกษาวิฤติ แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนาวัดร้างโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”. **ปริญญาานิพนธ์ดุขฎฐิบัณตติต**. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

องปลัดสิทธิตักดี ถึยยนยา (แซ็ไค้ว). “การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย. **วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณตติต**. บัณตติตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๓) บทความ :

สุรศักดิ์ ปาเฮ. “สูมิตติการเป็นนักรบริหารการศึกษามืออาชีพ”. **วารสารวิชาการ**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ มิถุนายน, ๒๕๔๓ : ๗๐-๗๕.

อุทุมพร จามรมาน. **โมเดลคืออะไร**. **วารสารวิชาการ**, ๒๕๔๑.

๒. ภาษาอังกฤษ :

I. Book

Bardo. J.W. and Hartman. J.J.. **Urban Society : A Systematic Introduction**. U.S.A. : F.E. Peacock, 1982.

Bown. W.B. and Mobery. D.J.. **Organization Theory and Management : A Macro Approach**. New York : John Wiley and Sons, 1980.

Brown. W. B.. & Moberg. D.J.. **Organization Theory and Management : Approach**. New York : John Wiley and Sons, 1980.

D. Willer. **Scientific Sociology Theory and Method**. New Jersey : Prentice – Hall, 1967.

J. W. Bardao and J. J. Hartman. **Urban Society : A Systemic Introduction**. New York : Peacock, 1982.

Joyce. B. and Weil. M.. **Model of Teaching**. New York : Prentice-Hall, 1996.

Keeves P.J.. **Educational Research. Methodology and Measurement : An International Handbook**. Oxford : Pergamon Press, 1988.

Kendall. K.E. and Kendall. J.E.. **Systems Analysis and Design**. New York : Prentice Hall, 2005.

Koontz. Harold and Heize Wehrich. **Essential of management**. 5th. Singapore : McGraw-Hall, 1990.

Lee J. Cronbach. **Essentials of psychological testing**. 4th ed.. New York : Harper & Row, 1971.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Luther Gulick and Lyndall Urwick. **Papers on the Science of Administration.** New York : Institute of Public Administration, 1937.
- M. Joyce and Weil. **Model of Teaching.** New York : Prentice–Hall, 1986.
- Nadler. L.. **Designing Training Programs : The Critical Events Model.** Reading. Massachusetts : Addison Wesley, 1982.
- Price. Alan. **Human Resourec Management In a Business Context.** 2 edition. London : Thomson Learning, 2004.
- Raj. M.P.. **Criteria for a Model for the Integration of Environment Education Into the school Curriculum of the Northern Province.** Sout Africa : Doctoral dissertatiour University of South Africa, 2002.
- Steiner. E.Z. **Edocology.** Sydney : NSW, 1990.
- Tosi. H.L. and Carroll. S.J.. **Management..** New York : John Wiley & Sons, 1982.
- W. Smith Edward and Others. **The Education Encyclopedia.** New Jersey : Prentic – Hall, 1971.

๓. สัมภาษณ์

- พระใบฎีกาประเสริฐ ปญฺญารโ. เจ้าคณะตำบลอุ้มตะเกา. ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูโกศลชัยพัฒน์. เจ้าคณะตำบลเนินขาม . ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูโสภิตชัยการ. เจ้าคณะตำบลคิ่งสำเภา. ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูชยพัฒนาทร. เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๑. ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูชัยคณาทร. เจ้าคณะอำเภอหันคา. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูชัยธรรมภรณ์. เจ้าคณะตำบลโพธิ์นางคำตัก. ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูชัยพัฒนาการ. เจ้าคณะตำบลหางน้ำสาคร. ๑๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูชัยสุตภรณ์. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์งาม. ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูปทุมกันทรการ . เจ้าคณะตำบลห้วยกรดพัฒนา. ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูประดิษฐ์ชัยการ. รองเจ้าคณะอำเภอหันคา. ๘ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูพัฒนชัยศีลคุณ. เจ้าคณะตำบลกุดจอก-หนองมะโมง. ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูพิพัฒนชัยการ. เจ้าคณะตำบลหนองแขง เขต ๒. ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูพิมลธรรมพิทักษ์. รองเจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี. ๘ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูภาวนานุศาสตร์. เจ้าคณะตำบลดงคอน เขต ๒. ๒๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูรัตนวิสุทธิธรรม. เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๑. ๒๕ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูวิจิตรชยาทร. เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว. ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูวิจิตรชัยวัฒน์. เจ้าคณะอำเภอมโนรมย์. ๕ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูวิชาญธรรมภานี. เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองขุ่น เขต ๒. ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูวิจิตรชัยกิจ. เจ้าคณะอำเภอสรรพพยา. ๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูวิมลชยาทร. เจ้าคณะอำเภอเนินขาม. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูวิสิษฐชัยคุณ. เจ้าคณะอำเภอสรรคบุรี. ๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูศรีชโยดม. เจ้าคณะอำเภอวัดสิงห์. ๕ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูสถิตชยานุรักษ์. เจ้าอาวาสวัดหนองแก. ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระครูสุธรรมพินิต. เจ้าคณะตำบลสะพานหิน. ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระชัยนาทมนี. เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท. ๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระปลัดกำพล ปญญาวุฑโฒ. เจ้าคณะตำบลท่าฉนวน. ๑๘ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระปลัดณัฐวัฒน์ กนตธมโม. เจ้าคณะตำบลโพงาม เขต ๒. ๒๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระปลัดทะนงค์ ชยนโต. เจ้าคณะตำบลบางหลวง. ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระปลัดธานินทร์ สิริปัญญา. เจ้าคณะตำบลท่าชัย. ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระมหา ดร.สุทธิชัย ฐิตชโย ป.ธ.๙. เลขานุการรองเจ้าคณะภาค ๓. ๑๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระมหาจ่านงค์ ปภัสสร ป.ธ.๓. เจ้าคณะตำบลบ่อแร่-หนองซุ่น เขต ๑. ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระมหานคร จรณธมโม ป.ธ.๙. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท. ๗ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี ป.ธ.๖. รองเจ้าคณะอำเภอสรรพพยา. ๘ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฒโน ป.ธ.๗. รองเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท. ๔ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระราชปริยัติสุธี. รองเจ้าคณะภาค ๓. ๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระราชสุทธิโสภณ. ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท. ๓ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระสุธีวราภรณ์. เจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท. ๕ เมษายน ๒๕๕๘.
- พระอธิการอนุสรณ์ อคฺคธมโม. เจ้าอาวาสวัดมะเห-ยงณ์. ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘.
- นางนภาพร หงษา. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นางประภัสสร ตรีศิลา. วัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นางสาวรยา ฤทธิกล้า. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นางสาวอัจฉรา บันมุล. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นายวีระศักดิ์ แสนนาม. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นายศิลป์ชัย มีฤทธิ์. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นายศุภกิตต์ เขียวน้อย. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ. ๖ เมษายน ๒๕๕๘.
- นายอัครชัย ได้ผลธัญญา. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท. ๙ เมษายน ๒๕๕๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๔. สทนากลุ่มเฉพาะ

พระราชปัญญาโสภณ. เลขานุกรมเจ้าคณะภาค ๓. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระสุธีวรารมณ. รักษาการเจ้าคณะจังหวัดชัยนาท. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระอุดมสิทธินายก. ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระมหานคร จรณธมโม ป.ธ.๙. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชัยนาท. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี ป.ธ.๖. รองเจ้าคณะอำเภอสรรพยา. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระครูวิฑูรชัยกิจ ดร. เจ้าคณะอำเภอสรรพยา. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา. ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

พระมหาสุนันท์ สุนนโท. ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม. ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

ดร.บุษกร วัฒนบุตร. เลขานุกรมหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.

นายวีระศักดิ์ แสนนาม. รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท. ๑๔ มกราคม ๒๕๖๐.